

Erdélyi Magyar Adatbank

Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság

SZENTJÓBY SZABÓ ANDOR

Ottomány szülöttje, Kufstein halottja

Nagyvárad
2009

Partiumi füzetek

60

Szentjóby Szabó Andor
OTTOMÁNY SZÜLÖTTJE, KUFSTEIN HALOTTJA

Szentjóby Szabó Andor

**OTTOMÁNY SZÜLÖTTJE,
KUFSTEIN HALOTTJA**

**Szentjóbi Szabó László költő útja
a szülőhelytől a várbörtönig**

Kiadja
a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság
és a
Varadinum Script Könyvkiadó

Nagyvárad, 2009

A sorozatot szerkeszti:
DUKRÉT GÉZA

Szövegkorrektúra:
MIHÁLKA MAGDOLNA

Hátlapon:
Emléktábla. Nemesi címer.
Kufstein: Császártorony és a rabok temetője.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SZENTJÓBY SZABÓ ANDOR

Ottomány szülőtte, Kufstein halottja: Szentjóni Szabó László költő útja a szülőhelytől a várbörtönig = S-a náscut la Otomani, a murit la Kufstein: drumul poetului Szentjóni Szabó László de la locul de baștină până la cazemată / Szentjóni Szabó Andor; coord.: Dukrét Géza. - Oradea: Varadinum Script, 2009

ISBN 978-606-92262-1-6

I. Dukrét Géza (coord.)

821.511.141.09 Szentjóny, S. L. = 135.1 = 511.141

Készült
a Bihar Megyei Tanács,
az RMDSZ Bihar Megyei Szervezete,
támogatásával
valamint az Ottományi Református Egyházközség
közreműködésével.

Készült a nagyváradi LITERA PRINT nyomdában.
Tel.: 0732-115.445; e-mail: literaprint@gmail.com

Mottó

Szentjóni Szabó László

A' Sír-halom

Piros rózsák báltozatok!
 Légyen sírom alattatok,
 Ha el-érem halálom.
 Hullott rózsák levelével
 Nyugtassa porom békével
 Ama jól-tévő álom.
 Ugy is ha volt víg életem
 Rózsák! néktek köszönhetem
 's Homályos árnyéktoknak!
 Most is éltem vége felé
 Ha mindenbe únok belé
 Örvendek látástoknak.

Rózsák! mellyeket szeretek
 Nyúgodjon porom köztetek
 Ha el-takarítatom
 Árnyéktok nyúgodalmába
 Álljon sírhalmom magába
 E' végső akaratom.

Catullus

*Quem nunc tam longe, non inter nota sepulcra,
 Detinet extremo terra aliena solo!*

Dr. Korompay Bertalanné fordításában:
 Aki most oly messze, nem ismert sírok között
 Messze vidéken tart vissza idegen föld!

Ajánlások

Dukrét Géza tanártól

Szabó István tanártól Ottományból

A Szentjóni Szabó László I-VIII. osztályos iskola igazgatójától

Szalacs-Ottomány polgármesterétől

ELŐSZÓ

Szentjóni Szabó László költő, drámaíró, tanító, tanár, jogász, magántitkár, a Partium szülőttéről elég kevés ismertetés látott eddig napvilágot, annak ellenére, hogy költeményei hét kiadásban jelentek meg, mégis keveset tudunk róla. Oktatási intézményekben – más költőkhöz viszonyítva – jelenleg, elég csökkentett óraszámokban foglalkoznak vele. Egy-két egyetemen meg-meg említik tevékenységét. Történelmi vonatkozásban ismeretlen. Az 1700-as évek végén a Martinovics-féle mozgalomba bevonták. Napjainkban, egyes egyetemi tanárok véleménye szerint az volt az első magyar köztársasági mozgalom. Szellemi vetélkedőknél feltehető a kérdés, hogy ez a mozgalom mikor volt, mi volt a célja, mi volt a következménye, kik vettek részt benne, mi történt a résztvevőkkel? Sorolhatók még a kérdések sokasága! A válaszok, biztosan, csekély számban adódnának.

A költővel kapcsolatban szeretném ismertetni szülőhelyét, születési idejét, iskolai tanulmányait, irodalmi- és más munkásságát, letartóztatását, fogva tartását, elítélését és halálát, sírjának – eddig megismert és ismeretlen – helyét.

Mindenekelőtt, amíg eljutok a költő bemutatásáig, szeretnék áttekintést adni a Partiumhoz tartozó Ottományról, ahol a költő született, továbbá közzétenni egyrészt azt, hogy mikortól ismeretes Szentjóni település neve, és miért ez a neve (valószínű, ez már néhány Bihar megyei kiadványban megjelent), másrészt azt, hogy a család mely évtől kezdődően használhatja a Szentjóni(y) előnevet, és minek a következményeként.

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

Szentjóni Szabó László, Érmelléken, Ottomány településen született, amely a Partium része. A Partium (magyarosan: párcium) elnevezés a középkori latin dominus Partium Regni Hungariae, azaz „Magyarország részeinek ura“ kifejezésből ered, és arra a néhány kelet-magyarországi vármegyére utal, amely Magyarország három részre szakadása után az erdélyi fejedelem uralma alá került. A Partiumot olykor „Részek“ néven is említik, amely nem a történelmi Erdély része, attól különálló terület. Közigazgatásilag hol Erdélyhez, hol Magyarországhoz, hol a Habsburg Birodalomhoz tartozott.

A középkori Magyar Királyság három részre szakadása után a „Részek“ felett az erdélyi fejedelmek, mint „Magyarország részeinek urai“ uralkodtak, azzal a kikötéssel, hogy a fejedelmi dinasztia kihalása után e területek visszakerülnek a királyi Magyarországhoz. Erről János Zsigmond és a Habsburgok között 1570-ben létrejött, speyeri szerződés rendelkezett.

A Partium területe nem állandósult, a Habsburgok és az erdélyi fejedelmek közötti erőviszonyoktól függően változott. Az 1570. évi speyeri szerződés értelmében ide tartoztak a következő vármegyék: Máramaros, Bihar, Zaránd, Közép-Szolnok, Kraszna és Kővár vidéke (megyei jogú, önálló közigazgatású).

Az Erdélyi Fejedelemség további terjeszkedése eredményeként később a Partium része lett még: Arad vármegye keleti része és Szörény vármegye (a középkori Krassó vármegye és Szörénység).

A terület a törökök kiűzése és Erdély Habsburg-uralom alá kerülése után több közigazgatási változáson ment át. 1693-ban a Partiumot hivatalosan visszacsatolták Magyarországhoz. Az egykori Szörény vármegye területe ugyanakkor 1718-ban a Bánság része lett.

Az Erdélyi Fejedelemség rendi tagolása 1570 körül

A visszacsatolási rendelet nyomán a valóságban csak a Partium egy része (Arad, Bihar és Máramaros vármegye) lett ismét Magyarország szerves alkotóeleme. A Partium más területei (Kraszna, Közép-Szolnok és Zaránd vármegyék) Magyarország-hoz csak adózási tekintetben –, közigazgatási szempontból továbbra is Erdélyhez tartoztak.

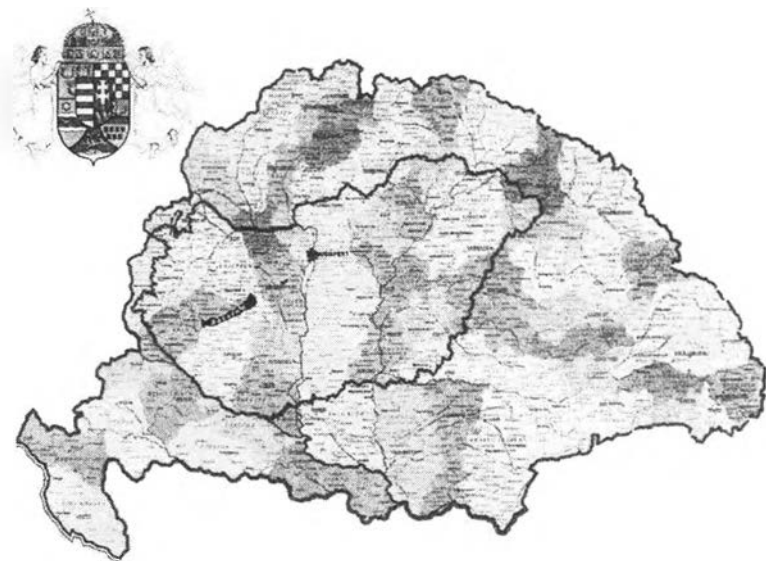
A szatmári béke után a terület jogi rendezése az előző század végén lerakott alapokon folyt tovább. A fentebb említett kettős függést csak az 1733. évi Carolina Resolutio (III. Károly 1731. március 21-én kiadott, a magyar protestáns egyházi viszonyokat rendező határozata) szüntette meg. A magyar országgyűlés megkérdése nélkül hozott kormányrendelet értelmében Kraszna és Közép-Szolnok vármegyéket, Zaránd vármegye keleti felét (a megye nyugati része Arad vármegye része lett), valamint Kővár vidékét hivatalosan is erdélyi közigazgatás alá helyezték. Ettől kezdve Partium alatt, 1733-tól, a következő vármegyéket értették: Zaránd, Közép-Szolnok, Kraszna, Kővár vidéke, Zilah város (1806-tól önálló közigazgatású).

Az 1741. évi 18., az 1751. évi 24., királyi szentesítést nyert törvénycikkek ismételen elrendelték Kraszna, Közép-Szolnok és Zaránd vármegyék Magyarországhoz történő visszacsatolását. A törvények gyakorlati megvalósítása elmaradt. A visszacsatolásban érdekelt magyar politikai erők ennek következtében arra a meggyőződésre jutottak, hogy a Partium tényleges visszacsatolása csak Erdély Magyarországgal való teljes uniója (egyesítése) esetén várható. E célból a magyar és az erdélyi országgyűlések folyamatos kezdeményezéseket tettek, amelyek azonban a bécsi udvar ellenállása miatt mindig meghúsultak. Mindössze annyi lett az eredmény, hogy a Partium visszacsatolását az 1792. évi 11., valamint később az 1836. évi 21. törvénycikkelyben ismét törvénybe iktatták, ami ismét csak papíron maradt. A törvény végrehajtásának ugyanis az erdélyi udvari kancellária ellenállt. A partiumi megyék rendjei 1847-ben az erdélyi kormányzat viselkedéséről így írnak:

„A magyar király parancsa iránti tiszteletlenség Erdély fejedelemé iránti hódolatnak vétetett, a szentesített törvény iránti engedetlenség polgári erénynek.”

A térképen bemutatott területet nagysága pontosan nem fejezhető ki, és nem határozható meg, az állandó változások miatt.

Vázlatosan a Máramarosi-havasoktól (Szatmárnémeti, Nagyvárád, Nagyszalonta irányt figyelembe véve) a Déli-Kárpátokig húzódik. A hajdani (Trianon előtti) Zaránd, Közép-Szolnok, Kraszna vármegyék és Kővár vidéke, magyarországi részek (nemesi címeres levelekben olvasható latin szavakkal: Partes [Partia] Regni Hungariae) a 16. és a 17. század folyamán minden törvényhozási intézkedés, alku vagy szerződés, Erdélyhez való csatolás nélkül, az erdélyi fejedelmek birtokába jutottak. Ezeket a területeket nem mint erdélyi fejedelmek, hanem mint „Magyarország részeinek urai” birtokolták (bírták) akként, hogy az érintett vármegyék az ő haláluk után a magyar király hatalma alá visszatérnek. Ezeket a vármegyéket „kapcsolt részek”-nek nevezték. A Partium széles sávjában nagyon sok olyan város, település található, ahonnan számtalan híres magyar író, költő, festőművész stb. származott és származik.

A térképen a Trianon előtti Magyarország 64 vármegyéje, a kiemelten nevezett vármegyékkel együtt, látható

OTTOMÁNY

Bihar megyében, az Érmellék középtáján, terül el. A település eredete a bronzkorra tehető. Kr. e. 2500 és 1100 között már emberek laktak az Ér-meder bal oldalán, a Várhegyen. Erre bizonyíték az 1920-as években kezdett ásatások során talált bronzkori leletek (csatok, tük, karkötők, nyílhegyek, égetett agyagedények, csontból és kőből készített használati eszközök). Ezt követő ásatás 1924-ben történt, a leletek arra következtettek, hogy a Várhegyen település, erődítmény és temetkezési hely is, volt. Az erődítményt földvárként tartották nyilván, amely nem azt jelentette, és a mai értelemben jelenti, hogy a falak földből készültek, hanem földsáncokkal megerősített erődítéseket alkalmaztak az építésénél. A földvár feltárása – az 1950-es évek után – anyagi fedezet mellett megkezdődött. A vár körül futóárkot találtak. A töltést gerendák közé döngölt földből készítették. E falak mögé építették a lakóházakat. Feltételezhető, hogy a település neve személynév. A millenniumi év előtti időszakból szájhagyomány alapján terjed el, hogy Altman, majd Oltuman német földbirtokosról kapta a nevét, melyet megerősít egy Árpád-kori történeti emlékirat, amelyben a közölt nevekkel olvasható. Kr. u. 1200 utáni évektől kezdve előforduló településnevek: Etuman → Oltuman → Oltman → Athoman → Olthman → Oltoman → Oltomán → Oltomány → Olthomány → Óltomány → Oltomány → és 1885-től Ottomány. A helyi és a környékbeli lakosok túlnyomó többsége Ótományként ejtik ki a település nevét.

Népszámlálási adatok alapján a lakosságára jellemző, hogy 95–99%-ban mindig magyar és ebből is 80–95%-ban református vallású volt. Sajnálatos módon évek óta csökken az élők és a helyben lakók száma.

A település utcáihoz magyar nevek tartoztak és jelenleg is tartoznak. A helyben született és az ott lakott, úgymond „híres”

személyekről is nevezték el utcákat. A helyi hagyománynak megfelelő tisztelettel, napjainkban is használják a Szabó Máriáról (Szentmihályiné Szabó Mária), Dózsa Györgyről és Szentjóni Szabó Lászlóról elnevezett utcaneveket.

Szabó Mária utcarészlet

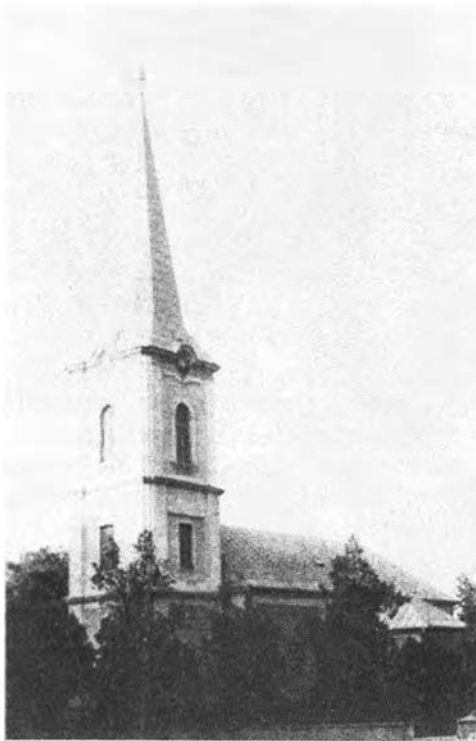
Szentjóni Szabó László utcarészlet

Az 1300-as évektől ismeretes a kereszténység megléte a településen. István király uralkodása alatt és után a római katolikus volt az egyedüli vallás. Ennek megfelelően az 1500-as években építették fel a templomukat, de az említett református többség eredményeként az 1500-as évek közepétől a reformátusoké lett a templom. Az említett évekből származó korabeli írások református iskola működéséről is tájékoztatnak.

A templom a 11-12. században épült. 1772-ben szentelték fel torony nélkül. 1898-ban tatarozták „...a már régebben hozzáépített toronnyal...“ Az első torony építésének évét jegyzőkönyv nem rögzíti, de azt igen, hogy július 5-én villámcsapás következtében megrongálódott. 1794-ig nem volt tornya, ebben az évben Szentjóni Szabó Zsigmond főkurátor (főgondnok) megvette a fundamentumot (az alapot) és a saját költségén három ölnyre (~ 5,67 méter) felépítette. Az alap vastagsága hét sukk (~ 1,8 méter), magassága – a szerződés szerint – tíz öl (~ 19,0 méter) volt, de nem tudta befejezni az építkezést, mert Szentjóni Szabó Lászlót, a Martinovics-féle mozgalomban történt részvétele miatt, letartóztatták és a család vagyonát pedig elkobozták. Az egyháztanács kényszerűségből átvette az építkezést, amely 1801-re befejeződött. 1898-ban ismét villámcsapás miatt általános javításokat, felújításokat végeztek (bútor-, pad-, katedra-, korona-, vaskeretes ablak-) és a padlózatát zománco-

zott, négyszög alakú, téglákkal cserélték ki. A környéknek ma is az egyik legszebb, szépen berendezett és felszerelt temploma.

(Ottomány településről széles körű, mindenre kiterjedő, tájékoztatás olvasható a Partiumi füzetek 18. kiadványában, Szabó István tanár által írt Ottomány kismonográfiában. A szerző engedélyével néhány adatot abból átvettem.)

Az ottományi református templom

1995-ben, Ottományon és Szentjobbon, megemlékezés történt a költő halálának 200 éves évfordulója alkalmából. Mindkét településen, a református templomok oldalfalán, elhelyezésre került egy-egy fekete gránit emléktábla, csiszolt emlékszöveggel. Utóbbi célszerűsége abban nyilvánul meg, hogy a festék kikopása miatt nem kell újrafesteni.

Emléktábla

A táblán az alábbi emlékszöveg olvasható:

IN MEMORIAM

Ottomány
1767. június 22.

Kufstein
1795. október 6.

SZENTJÓBI SZABÓ LÁSZLÓ
költő

A magyar jakobinus mozgalom egyik jeles résztvevője halálának 200 évfordulójára az emléktáblát emeltette Ottomány Református Egyházközség egyetértésével Szentjóby Szabó Andor és családja Budapestről, rokonai

Készítette: SC PARCIUM SRL Szatmárnémeti

1995. október 6.

Az emléktábla felszentelésén és leleplezésénél jelen volt főtiszteletű Tőkés László, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspöke, Csernák Béla egyházkerületi főjegyző, Gellért Gyula az Érmelléki Egyházmegye esperese, Szabó Dániel helybeli református lelkipásztor, Szabó István tanár és diákjai, a gyülekezet tagjai, a település lakói, az Önkormányzat képviselői, valamint az emléktáblát állító Szentjóby Szabó Andor, családja és rokonsága. Az emléktábla leleplezését Tőkés László püspök végezte.

Szentjóby Szabó Andor, aki 1970 óta foglalkozik a költő őse irodalmi hagyatékának és a családi kapcsolatok kutatásával, javasolta, hogy a költő születésének 235 éves évfordulójára iskolai névadó ünnepséget kellene szervezni. Ehhez segítségül hívta Ottományból Szabó István tanárt, Szűcs György iskolaigazgatót és az említettek által felkért személyeket, hogy segítsenek és járjanak el, hogy az ottományi iskola felvehesse az ott született Szentjóby Szabó László nevét. Ez a nagy feladat – a felkértek hozzáállása, vitakészségük alapján – eredményesen zárult. Az oktatás szempontjából a legmagasabbnak nevezhető intézményből megérkezett a hozzájáró nyilatkozat és az engedély. Így ismét szervezésbe kezdett a „kutató”, aki szívügyének tekintette az iskolazászló, a kitűzők, az iskolai és az avatási ünnepség szervezését. Budapesten felkereste Pécsi L. Dániel jelképtervezőt az iskolazászló és a kitűző megtervezésére és kivitelezésére. A rövid határidő miatt minden ismeretséget és összeköttetést igénybe vett a jelképtervező, hogy a vállalt feladatot teljesíthesse. Határidőre elkészültek a Meghívók, az ismeretterjesztő füzetek, az iskolazászló és annak íróasztalra helyezhető kicsinyített mása, valamint a kitűzők.

Az ottományi iskola vezetőségének egyetértésével, az ünnepség időpontját 2002. június 23-án, 11.00 órára tűzték ki, amely egybeesett a tanévzáró ünnepséggel. Az ünnepély a református templomban istentisztelettel kezdődött, majd a Hősök emlékművénél folytatódott és a Művelődési Házban fejeződött be. Az iskolazászlót Gellért Gyula esperes áldotta meg és Szentjóby Szabó Andor adta át – zászlóanya hiánya miatt – Szűcs György iskolaigazgatónak.

A meghívó

Asztali zászló

Az Ismertető füzet borítója

Kitűző

ISTVÁN KIRÁLY ÉS SZENTJOBB TELEPÜLÉS KAPCSOLATA

A Berekis néven ismert mezőváros, István király jobb karjának őrzőhelye, miként kapta a Szentjobb elnevezést, ez Berekis monostorában szolgált Mercurius (Mérk) apátnak, valamint László királynak köszönhető. István király kapcsolata a Partiummal 1038. augusztus 15-ét követő halála után kezdődött.

Rövid ismertető a királyról. István, Géza vezér és Sarolt, Gyula erdélyi vajda lányának házasságából született (ezt megerősíti a magyar krónika és Anonymus is). A vezér és felesége fiukat Vajk (a török eredetű szó jelentése: hős vagy vezér) pogánynévre akarták megkeresztelni. Thiltmar merseburgi püspök, német krónikás őrizte meg régi írásmóddal WAIC-nak (olvasd: VAJK) betűzve a nevét. A keresztség felvétele alkalmával – István vértanúra emlékezve – Istvánnak keresztelték a fiúgyermeküket. A születésének időpontját történelmi kiadványonként (969 és 977 között) egymástól eltérő évszámokkal említik. A születés helyére is csak utalnak azzal, hogy feltehetően Strigonia → Isztragom → Esztrigának nevezett városban, azaz Esztergomban születhetett.

Géza nagyfejedelem, István édesapja, 995-ben II. (Civakodó) Henrik bajor herceg lányát, Gizellát kérte meg fia feleségének. Az esküvőt 996-ban tartották Esztrigában. Istvánt, Magyarország első királyát, II. Szilveszter pápa által küldött koronával 1000. december 25-én vagy 1001. január 1-jén Esztergomban koronázták meg (a középkorban az évkezdést nem csak 1-jére eshetett). A szertartást Domonkos érsek celebrálta. A király és a királyné az oltárra vezető lépcsők előtt térdelt. Az érsek István fejére helyezte a koronát, és kezébe adta az apostoli kettős keresztet, Gizella fejére pedig leveles arany koronát. A megkoronázott pár felállt, az érsek és a püspök kezüket fogva felvezette az

Esztergom vára

oltár grádicsára (lépcsőjére) és latinul a következőképpen mutatta be őket: Ecce Rex! Ecce Regina! A szertartáson jelen volt Radla apát erre magyarul kiáltotta: Ímhol a király! Ímhol a királyné!

István király életének történetét tartalmazza:

- a Legenda Maior (Nagyobb legenda, a király szentté avatása, még az ősgeszta szerkesztése előtt, kb. 1077 körül, vagy 1077-1083),
- a Legenda Minor (Kisebb legenda, László király halála után írták 1083 és 1095 között),
- a Hartvik-legenda (1095 [1112]-1116),
- a Magyar Nemzet Története I. kötete,
- a Pallas Nagy Lexikon,
- a Ki kicsoda a magyar történelemben? kiadvány és még ezeken kívül több, számtalan, más történelmi tanulmányban olvasható.

Az első két legenda eredeti szövegét az ausztriai Szent Kereszt-monostor 12. századbeli „pergaménás legendáriuma” tartalmazza, a harmadikat a német származású, magdeburgi, majd regensburgi püspök, Hartvik, elmondások és az előbbi két

legenda ismerete alapján, Kálmán királynak ajánlva írta meg. Egyik legenda sem korabeli, István királlyal együtt élt szerző tollából származik.

Bácskai Mihályné: Az Árpád-kori magyar irodalom előadásán elmondta, hogy a: „*Legendák* (magyarul: „olvasandók“) *egyházi személyek számára szánt olvasmányok, melyek bizonyos tekintetben rokoníthatók a mondákkal. István-legenda a Legenda maior sancti regis Stephani, a Legenda minor sancti regis Stephani. A nagylegenda az engedékeny, a kislegenda a harcias Istvánt mutatja be. Az előbbi kettőt egybehangolja a Hartvik-féle legenda.*”

A legendák írásának idejét figyelembe véve, a közöltek megítélésében, mindmáig nagyon sok ellentétes megállapítással találkozhatunk, ma is vitathatók. Ezeknek sajátos okaira csak utalni lehet, mint például:

- nincs a király életéről hiteles, korabeli történeti írás, feljegyzés, leírás. Az említett legendák a király halála után több emberöltővel később íródtak, azok is emlékezetből és elmondások alapján;

- az idézett történeti kor igen válságos volt az ezredfordulón és a király gyökeres változásokat vezetett be a korábbiakhoz képest;

- a király egyéniségét, gondolkodásmódját minden történetíró másként értelmezte, ezáltal másként értékelte;

- utalni kell a történetírók történelemformáló gondolkodásmódjára és értékelésére is, nem tudni, hogy milyen múltra tekintettek vissza és a leírt munkáikban az apa, Géza vezér élete, munkája, cselekedete, befolyással volt-e rájuk?

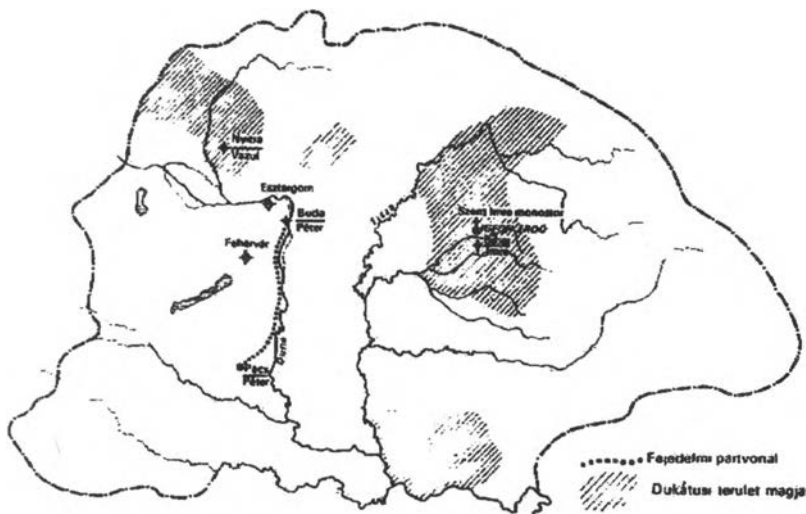
István király és Gizella házasságából több gyermek született. Egyes kiadványokban, bizonyítatlanul felsorolják a gyermekek nevét: Ottó (Temesvári Pelbárt tartotta nyilván és említette. Laskai Oszkár kutató szerint, korán és fiatalon meghalt. III. Ottó német-római császárra emlékezve kapta a keresztnévet), Heinricus, Bernát, Ágota, Hedvig. Az előbbi nevek között nem szerepel Kós Károly: Az Országépítő történelmi regényében említett leánynév. Az író szerint a veszprémi csata (997-ben István és Koppány közötti harc, melyből István győztesen került ki) után két évvel a királyi pár, az esztergomi vár cintermében (templom körüli temető, vagy templomudvar) eltemette második „leánykájukat”. A megnevezés szerint csecsemő, vagy egy-két éves gyermek lehetett. A cinteremben két apró sír volt.

A friss hant mellett egy görög kőfaragó dagozott. A fejének állított kőkeresztre faragta, a sírban fekvő Iréné nevét.

A koronázási szertartást követő év húsvét ünnepén megszületett újabb leányka gyermekük. Gizella királyné testvéröccse, a vajda ellen indult harcba István. A tordai csata után István Fehérvárot, a vár tornácán pihent, amikor küldöttség érkezett Veszprémből. Gottfrid ispán a királyné üzenetét hozta. A királyi gyerekecske, ártatlan angyalka meghalt. Nevét nem jegyezték fel, csak annyi tudható, hogy ő volt a harmadik gyermekük. A haláleset után tíz évvel, 1007-ben született a következő gyermek, aki a német sógor, Henrik után kapta, a Heinricus nevet. Az idők folyamán a keresztnév változott, illetve átalakult: a német Heimrik → Heimrich magyarosan Emrik → Emrih, majd Imreh → Imre név alakban terjedt el a történelmi írásokban. A hercegről - mint István királyról - nagyon kevés biztos adat maradt fenn. A Szent Imre-templom, Székesfehérvár, 2007. évben adta ki: Demeter Zsófia - Kerny Terézia - Lőrincz Tamás - Marosi Ernő - Siklósi Gyula - Szabó Zoltán szerzők által összeállított Az ezeréves ifjú, Tanulmányok Szent Imre herceg 1000 évéről című könyvet. A leírások, tanulmányok között, a gondos kutatómunka eredményeként, számtalan ismeret és pontosítás található. Bernátról és élő lánygyermekéről leírást, feljegyzést vagy említést nem találtam.

István király tevékenységéről ebben az írásban nem érdemes kitérni. Nagyon sok történelmi alkotás tartalmazza munkásságát, uralkodása alatti cselekedeteit, törvényeit, rendeleteit, intelmeit, harcait, igazságosságait. Imre herceg rövid életére viszont érdemes figyelmet és pár sort szentelni. Heinricus német névből magyarosodott Imre herceg, növekedése és fejlődése, tudásának gyarapítása érdekében előtérbe került házitanító keresése. István király tudomására jutott, hogy Velencéből zarándokútra indult egy kiemelkedő képességű, nagy tudású prédikátor. Magyarországra érve, Fehérvárra, magához kérte a talját, velencei patrícius család ötödik gyermekeként, 980. Szent György (április 24.) napján Gerhardus Sagredo néven született zarándokot, aki útra kelése előtt Velencében a Szent György-kolostor apátja volt. A nehezen kimondható név hallatán István király Gellértnek nevezte el és püspöki ranggal, a Csanádi püspökséget adományozta részére. A herceg ekkor nyolcéves volt. A király felfogadta a herceg mellé oktatónak, nevelőnek.

István király (egyes történészek szerint lehetséges, hogy Gellért püspök, vagy más) írta meg intelmeit (Libellus de institutione morum ad Emericum ducem 1013–1015 körül) Imre herceghez. Tekinthejtük figyelmeztetésként, de nevezhetjük végakarataként is. Tíz fejezetre tagozódó, rímes prózának minősítik az írást. A herceg szorgalmasan tanult és felügyelet mellett a kedvenc szenvedélyének, a vadászatnak hódolt. Vadászterülete főleg, Bihar vármegyében, Bihar (jelenleg Bihar néven, a Partiumban, Romániában található) vár felett az igfoni erdőben volt. (Honfoglalás után Igfan - Egyfan = „szent rengeteg” - erdőnek nevezték.) A herceg vadászszenvedélyének helyét szemlélteti az alábbi térkép.

Nevek és adatok hiányában, a már említett Az ezeréves ifjú, millenniumi kötet alapján utalhatok arra, hogy a hercegnek bizánci hercegnő volt a jegyese és 1023-ban kötött házassága után pedig a felesége. Gyermekük nem született. Szűzi életet éltek. A Hildesheimi Évkönyv (1031) feljegyzése szerint az 1031. szeptember 2-i vadászatán egy vadkan halálra sebezte a herceget. A sérüléseibe belehalt. Halála körülményeiről források nem maradtak fenn, valószínűsítik, hogy a hegyközszentimrei

(jelenleg Romániában, a Partiumban, Sântimreu néven található) apátság alapításával azt a helyet jelölték meg, ahol a herceg halálát lelte. Fehérvárott, István király által épített négytornyú, a Szent Szűznek szentelt templomban temették el, mert az István király által épített bazilika még nem készült el és nem szentelték fel.

Szent Imre herceg koporsóba helyezése,
ahogyan a Képes Krónika ábrázolja

Az Imre herceggel történt baleset, katasztrófa, István király számára a legnagyobb csapást jelentette, elszomorította, és gondba ejtette. Istvánnak nem volt élő fiútestvére, fia, Imre herceg is meghalt. Legközelebbi rokonsága atyjának, Géza öccsének, Mihálynak nemzetsége volt. Utóbbi fiai pedig Vazul (Vászoly) és Szár László voltak. Ez időben a király mindkét lába egyre többet fáj, a járás fájdalmat okozott, és nehézségekbe ütközött. A fájdalmak miatt sokat feküdt ágyban. Betegsége alatt Vazul összeesküvést szőtt ellene. Alva meg akarták

ölni, de a király a fegyvercsörgésre felriadt és az összeesküvőket elfogatta. Vazult megvakíttatta, így tette uralkodóképtelenné. István király betegségét nem tudták meggyógyítani, sokat szenvedett. Hosszú hónapokat töltött ágyban. Érezte a halál elkerülhetetlenségét és a törvényes fiúági öröklés szabályát megszegve, nővére fiát, Orseoló Péter Ottót jelölte utódjául, ami igen nagy felháborodást keltett a király fel- és lemenő rokoni ágán élők között.

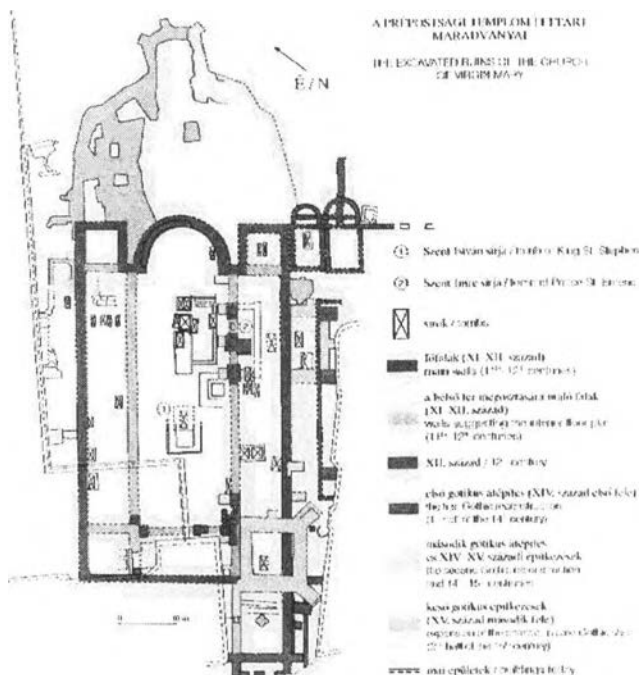
István király 1038. augusztus 15-én meghalt. A halálának helyéül egyes történészek nem utalnak (pl.: Kralovánszky Alán), de félreérthetetlenül közlik, hogy halála után a testét Fehérvárra szállították. Más történelmi írások a halál helyéül Esztrigát (Esztergomot) jelölik. Máshol olvasható, hogy a királytól búcsúzó a palotájában gyűltek össze. Ez utóbbira bizonyíték, hogy Fehérvárott (Székesfehérvár) állt István király palotája, amelyben Imre herceg született. A palotát – sok más épülettel egyetemben – a török hódoltság idején lerombolták és kirabolták. A palota helyén jelenleg a Barátok temploma áll, melynek oldalfalán, Kálmáncsehi (Kalmenczai) Domokos (1474–1495 között) székesfehérvári prépost által elhelyeztetett emléktábla található.

István királyt, végakarátának megfelelően, az általa alapított és épített székesfehérvári bazilikában temették el fehér

Emléktábla a székesfehérvári Barátok templomának oldalán

márvány, római szarkofágból átfaragott koporsóba, amelyet az «egyház közepén», a föld felett helyeztek el. István király sírba tételét a Képes Krónika miniatúrája szemlélteti.

A bazilika alaprajza

A középívonal nem volt azonos a templom mértani középívonalával vagy közepével, hanem a templom főhajójának középívonalát jelentette.

A temetés körülményeiről szemtanú nem számolt be. Erről is, mint a király életéről, csak évtizedekkel később tesznek említést a legendák és még később számolt be István király életéről Könyves Kálmán püspöke, Hartvik. (A bazilika alaprajzán, j jellel István király, a k jellel Imre herceg sírhelyét, jelölik. A herceg holttestét csak a szentté avatása után helyezték a bazilikába.)

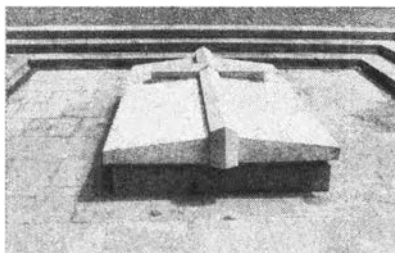

István király sírba tétele –
 miniatúra a Képes Krónikából

A Nagyboldogasszonyról elnevezett templomba, a 600 éves fennállása alatt, 15 királyt, 7-9 királynét, 6 királyi herceget, 1 hercegnőt, valamint ismeretlen számú családtagot, összesen tehát minimum 31, az uralkodóházhoz valamilyen rokonsági fokkal kapcsolódó személyt temettek el. A Nemzeti Emlékhely (Ossarium – Carnarium = Altemplom. Kerek vagy ovális alakú kápolna. Emeleti részében oltárral, alsó részében a temetkezési helyekről összegyűjtött csontok elhelyezésére szolgál) bejáratát, az Ossariumot = Altemplomot szemlélteti (a sírok feltárása után a kihantolt királyok, királynők és gyermekeik tetemeinek áttemetési helye).

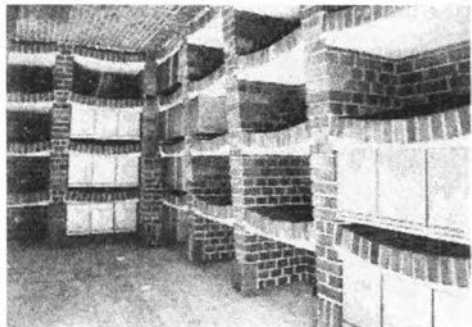
Szarkofág

Nemzeti Emlékhely – Ossarium

István király halála után az elhunyt herceg tanítója elhatározta, hogy az eredeti elképzelésének megfelelően folytatja zarándokútját és elhagyta Fehérvárt. Útja során először Diósdon, a gerendatemplomban töltött egy éjszakát. Innen szekéren utazott Budára, a Szent Szabina-templom melletti, Kánai bencés apátságba, amely a Kelen-hegyen (ma Gellért-hegy), István király korában épült. A püspök innen indult el végzetes útjára. 1046. szeptember 24-én megpecsételődött a sorsa. Vata János emberei a Kelen-hegyről szekérével együtt letaszították. Az ellene elkövetett merényletbe nem halt bele. Teste, csontjai összetörték, de még élt. Ezt látván a támadók, a testét lándzsával átdöfték és a fejét egy sziklán szétverték, így lelte halálát. (A templom és a bencés apátság épületének rommaradványa ma még létezik. A régészeknek elfogyott a pénzük az épületek megkezdett további feltárásához.)

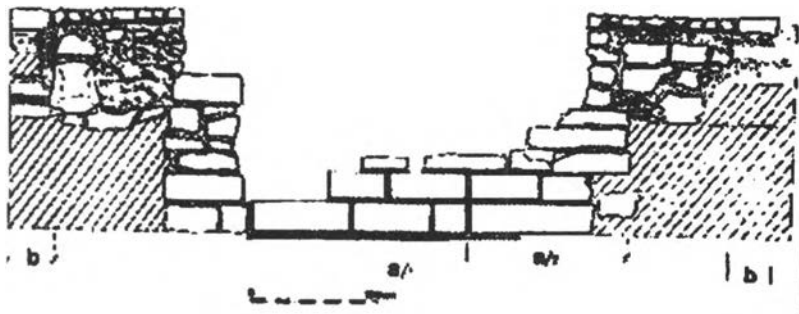
Honalapítónk nem sokáig nyugodhatott békében, a fehérvári sírban, mert már a halálát követő években belviszályok dúltak fel az ország megszokott rendjét. 1061-ben I. Béla király Fehérvárra gyűlést hívatott össze. Az összegyűlt tömeg, Vata fia, János vezetésével a pogány valláshoz való visszatérést követelte. A király katonasággal szétoszlatta a lázongó tömeget. Augusztus 20-án, a király testének felemeltetése, azaz az áttemetésének napján, tartva a pogányok zendülésétől, a feldúlástól féltő kanonokok és a híthű nemesek, kiemelték a király tetemét a szarkofágból és a bazilika padozata alá, kőlapokból összeállított kriptába (sírba) helyezték át, hatalmas kőlappal lefedve. (A kripta feltárása közbeni és jelenlegi helyét az alábbi képek szemléltetik.)

Az altemplom belseje

A kripta kváderköves (= gondosan faragott és pontosan illeszthető négyszögű talpkő), nyugati belső oldala terrazzos (= márványberakásos kőpadló) padlóval.

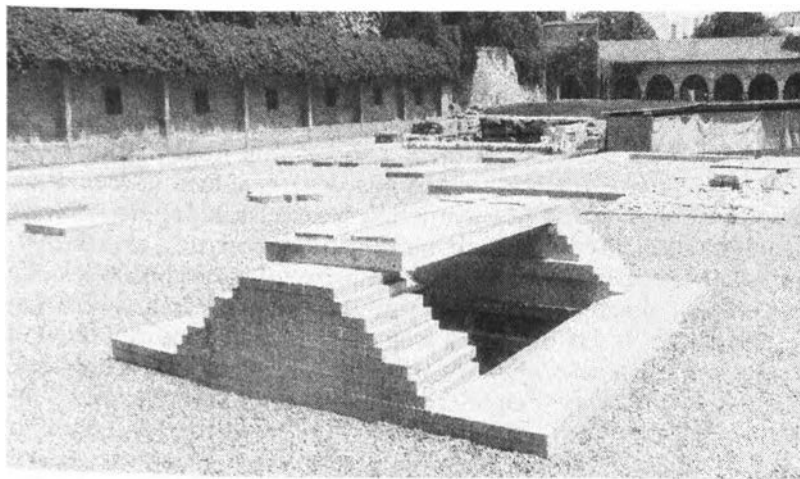
A kripta nyugati kváderköves falmaradványa és az ahhoz kapcsolódó U alakú építmény (a/1. jelnél), a legalsó lépcsőfok (a/2. jelnél), valamint a későbbi bővítmény (b. jel).

A kripta alaprajza

Székesfehérvárott, a Romkertben, látható a feltárt kripta.

Az áttemetési szertartáson a meghívottak között jelen volt Mercurius apát is, de őt közvetlenül a sír mellől félreültették.

A feltárt kripta Székesfehérvárott, a Romkertben

Egyes írások szerint egy angyal, más írás alapján fehér ruhába öltözött ifjú jelent meg előtte és egy fehér gyolcs csomagot adott át neki ezzel:

„Rád bízom ezt megőrzésre, és ha eljön az idő, felfedésre!”

Mercurius félrevonult és kibontotta a gyolcsot. Meglepődve látta „Isten emberének” a jobb karját, a kézfej ujján a csodás királyi gyűrűvel. A csomagot hazavitte szolgálati helyére Berkeisbe, a monostorba, ahol több évtizeden keresztül óvta.

László király 1083-ban megindította – VII. Gergely pápánál – István király és fia, Imre herceg, valamint a herceg nevelőjének, Gellért püspöknek szentté avatását. 1083. augusztus 19-én este le akarták emelni a sírról a sírt fedő súlyos kőlapot, de nem sikerült. A szertartásra Bökénysomlyóról (OSZK Térképtár nyilvántartása alapján: a honfoglalás idején Polgárdi [jelenlegi Magyarországon, Fejér megyében, a székesfehérvári járásban önálló község, határában régészeti leletek kerültek elő] mellett, virágzó település volt, ma pusztaság, esetleg kolostor vagy apátság rommaradványokkal) érkezett egy apáca, aki azt javasolta, hogy engedjék ki a visegrádi börtönből Salamon királyt, és a gyógyulásban reménykedőket pedig engedjék a sírhoz. László király megfogadta a tanácsot. Rendelkezett Salamon király kiszabadítása, szabadon engedése felől és megengedte a zarándokoknak, a gyógyulásra váróknak a sír megérintését. A bazilikában tartózkodottak csodáknak voltak a szemtanúi. Egy 12 éve „hűdékes” (idegrendszeri bénulásban szenvedő, szélütéses) betegségben szenvedő fiú a sírtől saját lábán szaladt vissza, majd egy négykézláb mászó fiú a sírnál felállt. László király ez utóbbi fiút az ölében az oltárhoz vitte, ahol imát mondott. Az előbbi események után, augusztus 20-án, a király főemberei minden nehézség nélkül leemelték a sírról a kőlapot. A király testének maradványai balzsamillatú vízben úsztak. A testrészeket tiszta gyolcsba, majd pedig ezüstládába helyezték, de sem a jobb kart, sem a királyi gyűrűt nem találták, hiába keresték a vízben. Feltételezték, hogy amikor István király tetemét kiemelték a szarkofágból és áthelyezték a bazilika padlózata alatt kiépített kriptába, akkor következhetett be a jobb kar leválasztása.

László király elrendelte a hiányzó testrész kutatását. A kiadott királyi rendelkezésről Mercurius apát is tudomást szerzett.

A lelkiismerete nem hagyta nyugodni. Az apát a királyt értesítette, hogy a hiányzó testrészt Biharban, Beregisben (vagy másképpen Kis-Berkiben), az általa alapított monostor kincstárában őrzi. A király 1084. május 30-án megérkezett Beregisbe, és a monostorban megtalálta a hiánytalan jobb kart a királyi gyűrűvel. A megrendült apát vallomástételében elmesélte a királynak, hogyan jutott a jobb kar birtokába:

„A kórusban szomorkodtam, amikor egy fehér ruhába öltözött ifjú összecsavart szövetet adott át nekem így szólván: rád bízom ezt megőrzésre, és ha eljön az idő, felfedésre!”

Ezek után az apát kibontotta a gyolcsot és bemutatta a sértetlen jobb kart a gyűrűvel. László király hitt és megbocsátott az apátnak. Lehetővé tette város kialakítását és Beregis nevét *Szentjobbra* változtatta és az ország tisztségviselőinek kíséretében, elrendelte Kálmán öccsének,

„... Álmos hercegnek, kit utódjául kiszemelt, védelmébe ajánlá a monostort és szívére köté, hogy amire már neki ideje nem maradt, építesse fel azt kőből, mit a herceg meg is tőn.” (lásd: Simon M: Supplementum. 93-94. II.).

A monostor helyéül a Berettyó jobb partja mellett emelkedett halmok egyikét választotta és a Szent Benedek-rendnek ajánlva rendelte el az építést, ahol egy gazdag kútforrás vize buzgott, amivel ellátták a monostort és a települést. László király rendeletének kiadatását alapító oklevél is megerősítette, amely biztosítékként szolgált, megerősítve Szalacs és Szatmár vámjával, valamint Szentjobb település vásáradojával, egyúttal rendelkezésre bocsátott mintegy 50 mesterembert és 268 jobbágyot. Ilyen körülmények között, a monostor lábánál, szinte azonnal egy városka alakult ki.

Az egyház ősi szokása szerint a jobb kar számára ereklyetartó készült. Az ereklyéket a 8. század óta nem zárták az oltár asztalába, hanem kitették közszemlére és nevezetes ünnepek, események alkalmával körül is hordozták. Az ereklyetartók a legnemesebb anyagokból készültek. Legtöbbször aranyból, ezüsből művészi faragványokkal, vésetekkel, zománccal, festményekkel vagy drágakövekkel és gyöngyökkel díszítve. A legértékesebbek azok voltak, amelyek az emberi test főbb részeit, a fejet, a mellet, a kezeket, a karokat foglalták magukba. Kéz

alakú, ezüsből vagy aranyból készülhetett ama ereklyetartó is, amelybe László király István király jobb karját behelyeztette. A szent ereklyetartót, kisebb megszakítással, itt őrizték négy évszázadon keresztül. Létezését bizonyították a szentjobbfi monostor 15. századi pecsétei. Az ereklyéhez fűződő imák is a 12–15. században keletkeztek.

István király, fia, Imre herceg és Gellért püspök szentté avatása 1083. november 5-én történt.

László király oklevelei

László király kiadott rendeleteiből, *okleveleiből* kevés maradt fenn. A Trianon előtti Magyarországot ért támadások, harcok, országhatár- és rendszerváltások nem könnyítették a kutatást. A település névváltoztatásához kerestem a bizonyító okmányt, sikertelenül. Az Országos Széchényi Könyvtárban Janszó Tihamér: *Szent László király oklevelei* című művében olvasható, hogy hátra vannak még Szent László, Béla, II. Géza okleveleinek és kancelláriájuknak története, feldolgozása. A szerző a nevezett könyvtárban Szent Lászlótól három hiteles, eredeti oklevelet talált: Guden oklevél, Dávid dux adománylevele, pannonhalmi conscriptio. 2006 júliusában, a televízióban, a Magyar Országos Levéltár egyik osztályvezetője riportalanyként azt nyilatkozta, hogy jelenleg hat darab, pecséttel ellátott, László király korabeli oklevelet őriznek. (Később ismertetésre kerül, hogy Könyves Kálmán milyen pusztítást végzett a korabeli okleveleknél, nem csoda, hogy pillanatnyilag nincs több.) *A szentjobbfi oklevelek* kiállításukra nézve egyszerűek voltak, de a koruk műveltségének színvonalán álltak. Anyaguk többnyire papír volt, a 14. században a „kisebb hiteleshelyek” közé tartozott. Ezzel a névvel jelölték a (székes és társas) káptalanokat és a szerzetes konventeket, mint a hozzájuk intézett hatósági meghagyások teljesítéséről és magánfeleknek előttük véghezvitt jogi cselekvényeikről közhitelű bizonyág-levelek és jogot létesítő vagy csupán tanúsító okiratok kiállítóit.

Szentjobb települést 1883-ban még mezővárosként tartották nyilván. Dr. Jekelfalussy József igazgató által szerkesztett: „A Magyar Korona Országainak HELYSÉGNÉVTÁRA 11. Bihar vármegye XIV. Székelyhidi járásában”, valamint a „II. Betü-

rendes rész“-ben Szentjobb településre vonatkozó ismertető olvasható.

László király, István tiszteletére, megalapította a szentjobbi apátságot, végrendeletében rendelkezett Álmos bihari herceg felé és megbízta, hogy a látogatáskor megszemlélt, fából épített monostor helyére kőből építsen monostort. Később ez lett István király szentté avatása után a Szent Jobb őrző helye a középkorban. A kőtemplom 1098-ban felépült és elkészült. (Olvasható: a szentjobbi apátság 12. századi oklevelében.)

A település névváltozásával kapcsolatban érdekfeszítő fejtegetés olvasható Bunyitay Vince: *A Váradi Püspökség káptalanai és monostorai*, Nagyváradon 1883-ban kiadott könyvének II. kötet, II. fejezet 323. oldalán lévő lábjegyzetben. A szerző a *Váradi regestrum*. 68. 166. oklevelek alatt a következőket jegyezte le:

„Szokás Szent-Jobb nevét Berekis vagy Berekys-nek is irni, de ez hiba s kétségkívül KERCSÉLICH B. A: Historia Cath. Eccl. Zagrabiensis. I. 127. lapjának közleménye nyomán kapott lábra. A „Berekis” nem egyéb, mint a régi iratok «Berek-io» vagy «Berucyo»-jának hibás olvasása, az utolsó o betűt s-nek nevezvén. Különbben is, míg Berekisnek semmi értelme nincs nyelvünkön, és csak önkényes lehet azt Berekes- vagy Berekesre magyarázni: a mai Berettyóról tudjuk, hogy az a régies Berek-jó = Berek-folyótól származik. HUNFALVY P: Magyarország ethnographiája. 380. s köv. II. Eszerint Szent-Jobbnak állítólagos eredeti neve, a Berkjó, tulajdonképen nem a községnek, hanem a mellette elvonuló folyónak neve s ettől ment át a monostorra épen úgy, mint más monostorokat is gyakran neveztek el folyóktól.”

Az előbbiekhöz, a harmadik évezred szemszögéből nézve, a következő megjegyzések fűzhetők: monostor, templom, lakóházak és az azokhoz tartozó kertek, földek, majorságok megnevezett földterületeken épültek fel. Hunfalvy P. megjegyzésében is állítólagos jelző olvasható, ezt az akkori kutatás során még lehetett volna pontosítani, ma már szinte lehetetlen, úgy mint megnevezve azokat a monostorokat, amelyek folyóktól kapták a nevüket. Szentjobb települést 1883-ban mezővárosként, a hivatkozott *Helységnévtár* szerint pedig településnagysággal, hivatalokkal megnevezve, tartották nyilván. Az elmúlt időszak Szentjobbról szóló újságcikkei, tudósításai is Berekis, és Kis-Berki néven említették az ősi települést. Feltételezésem szerint

a hivatkozott könyv írója, Bunyitay Vince plébános, később könyvtáros, elég sok hiányosság megszerzésével küzdött, vagy csak a leírt és közre adott adatokhoz, tájékoztatásokhoz jutott hozzá.

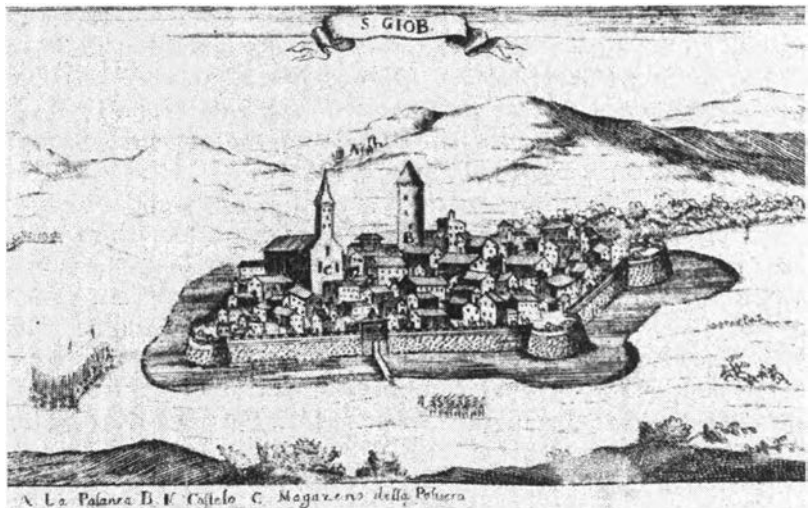
Berekis településen biztosan volt monostor, hiszen Mercurius (Mérk) apát közel három évtizedig a monostor kincstárában őrizte a rá bízott István király jobb karját, amíg hollétéről tájékoztatta az ereklyét kereső László királyt, aki – a tudósítás szerint – itt találta meg.

Szentjobb település neve oklevelekben, iratokban, térképeken eltérően olvashatók, mint pl.:

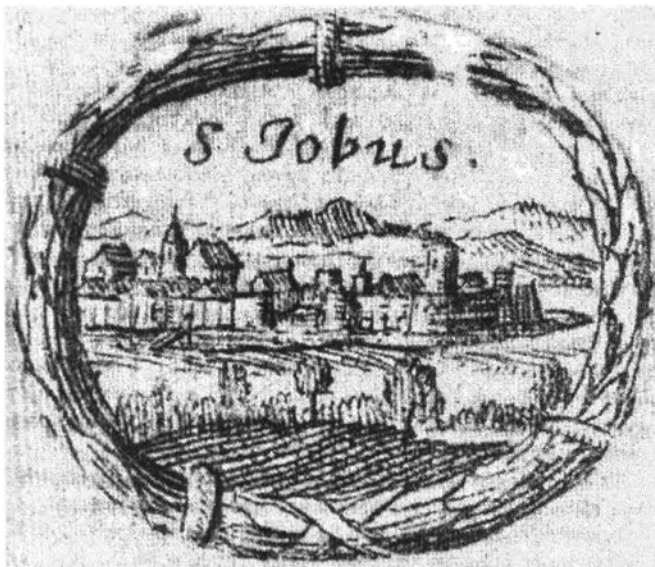
- Szent-Jog;
- S. GIOB;
- S Jobus.

Első névként nevezett településről nem jutottam sem rajzhoz, sem festményhez. A másik két település elnevezéséről az alábbi képeket sikerült felkutatni.

A Trianon előtti Magyarországot több külső (török, tatár stb.) támadás érte, amelyek nem csak harcokban nyilvánultak meg, hanem felégetésekben is. Bunyitay Vince plébános, könyvtáros, kutató és történetíró megállapítása szerint a Be-

Szentjobb korabeli ábrázolása

Nesselthaler Elias által készített rézkarc 1700 körül

rekisről Szentjobb névre történő változás, és a László király által elrendelt új monostor alapítását bizonyító okirat „...alig negyed század mulva a lángok martaléka lett.” Majd folytatja tovább, hogy:

„Kronikáink elmondják, hogy Szent-László utódja, Kálmán király az apátságot megszüntetvé, alapító oklevelét tűzre vetette, birtokait Pál nádor fiainak adományozá. Tettének indokául csupán erőszakos, gyűlölet és irigységre hajló természetét hozzák fel. Kálmán elfoglalván Szent-László trónját, a tiszai részek birodalmát öccsének Álmosnak – Ügyek és Emese fiának – engedte át, ...Álmos herceg testvérbátyja s királya, Kálmán ellen pártot ütött, a szent-jobbi monostor szerzetesei kegyurokkal, a herceggel tartottak, és így történt, hogy ami megfosztá Álmos herceget s fiát semeik világától, ugyanaz okozta a szent-jobbi apátság eltörlését.”

Egyértelmű, hogy mindez Könyves Kálmán uralkodásának idején történt. A pusztító cselekedetre nincs magyarázat.

Kálmánt 1095-ben választották királlyá (Könyves Kálmán, I. Géza fia, 1068 körül – 1116. február 3.). Öccse Álmos herceg volt, aki 1097-ben Kálmán intézkedései ellen fellázadt. 1114-ben

a herceget és fiát, Bélát, a szeme világától megfosztatta. A kolostor javainak egy részét, a Szentjobb névadásra vonatkozó és az apátság alapító-okleveleket elvonta, a kiváltságleveleket megsemmisítette, a szentjobbi apátságot eltörölte. II. Gejza (Géza 1129. - 1162. május 31.) első feladatának tekintette, hogy a monostor javait és az apátságot visszaállítsa. Gejza fia, III. István (1147. nyara - 1172. március 4. Esztergom), a visszaállított apátságot megerősítette, a monostort a királynak a védelme alá helyezte, az apátsághoz tartozó birtokot kinyomoztatta és azokról királyi pecsétjével levelet adott. Mintegy 25 község tartozott az apátság birtokába. (Olvasható: Simon M: Supplementum. 95. l.) A legfontosabb bizonyítóerejű okleveleket Kálmán király megsemmisítette, csupán néhány töredék, vagy kivonat lelhető meg, de ezek is csak másolatok, és „felismerhetetlenségig” eltorzítottak.

III. István halála után közel fél évszázaddal, a perben álló felek elutaztak Szentjobbra és a konvent előtt esküt tettek szent István jobbjára, amelyről a konvent hiteles levelet adott ki és ezekre a hiteles-helyi kiadványokra pecsétet nyomtak vagy függesztettek. A pecsétek közül három ismeretes, amelyek az 1469-1480. évekből maradtak fenn. A pecsétek nagyságukra nézve különbözőek voltak, de mindegyik tojásdad alakú volt és mindegyiken könyöknél meghajlított, kézfejjel felfelé emelkedő, s három ujjával áldást adó kéz látható. Csupán a kéz körüli ékítményekben (korona, püspöki bot, a legnagyobb pecséten a korona alatt Szent István gyűrűje), továbbá a csillagok számában található több-kevesebb eltérés. (A IV. pecsét alighanem a II. számúnak hibás másolata, a III. köriratával - szerk. megj.)

Mátyás király (1440. február 23. Kolozsvár - 1490. április 6. Bécs?) uralkodásának derekán úgy vélte, hogy a hiteles-helyi törvénycikket meg kell újítani és szigorítani, végül a szentjobbi hiteles-helyi működést megszüntette. Ezzel a monostor állapota romlásnak indult. A király uralkodásának vége előtt a monostor a pálosok tulajdonába került, de ezt a közösséget, több mint egy fél évszázad múlva, a reformáció felszámolta, így a monostor a protestánsok kezébe került. Több évszázados őrzés után a Szent Jobbot menteni kellett.

Utóbbi kutatók közül említésre méltóak: Pray György, Bunyitay Vince, Fraknoi Vilmos, Ipolyi Arnold, Sörös Pongrác, Simon Máté, Györffy György és még sokan mások.

I.

II.

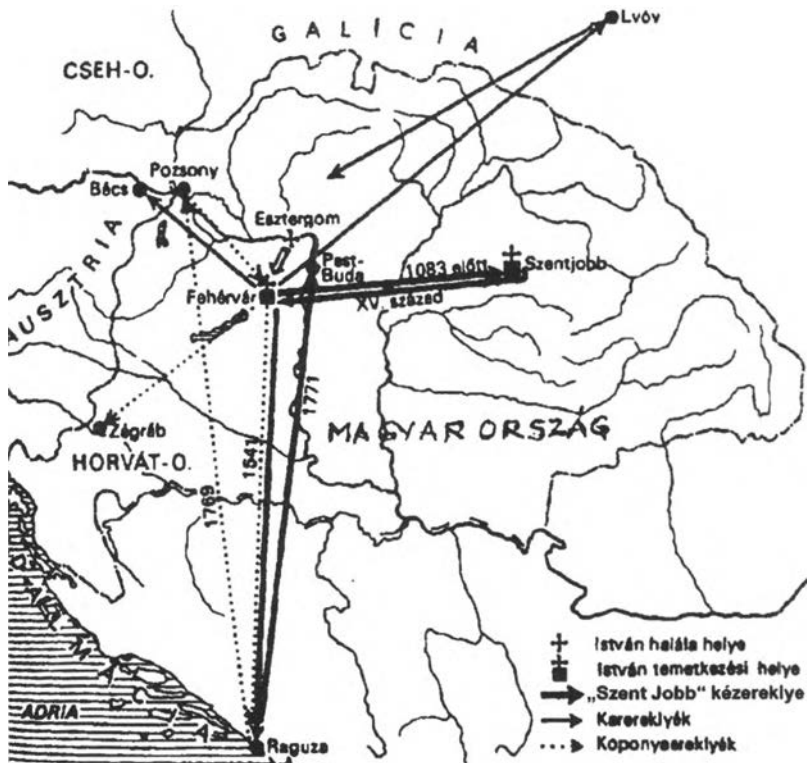
III.

IV.

A szentjobbi monostor pecsétei

A Szent Jobbnak különös története van. Dukrét Géza tanulmányában a következőket foglalja össze: A Szent Jobb valószínűleg 1061-ben kerülhetett Berekisbe, Mercurius családi monos-

A mentési útvonalak

torába. László király 1084-ben, miután tudomást szerez az ereklye ittlétéről, monostort építtet és a település a Szentjobb nevet kapja. 1241-ben Raguzába menekítik a tatárok elől. A veszély elmúltával visszaviszik Szentjobbra, de egy részét - valószínűleg a kézfejet - Raguzában hagyják. A Szentjobbra visszakérült kar egy részét 1351-ben Nagy Lajos Lengyelországnak adományozza és Lembergbe szállítják, ahol külön ereklyetartót készítenek hozzá. A 15. században a bencés monostor a pusztulás szélére került. Hogy mikor került el innen az ereklye megmaradt része, pontosan nem tudjuk, de 1433-ban Laskai Osváth ferences szerzetes prédikációja Székesfehérváron arról tanúskodik, hogy már ott tisztelték a Szent Jobbot. Ennek ellenére az 1469-1480. közötti évekből származó pecséteken a

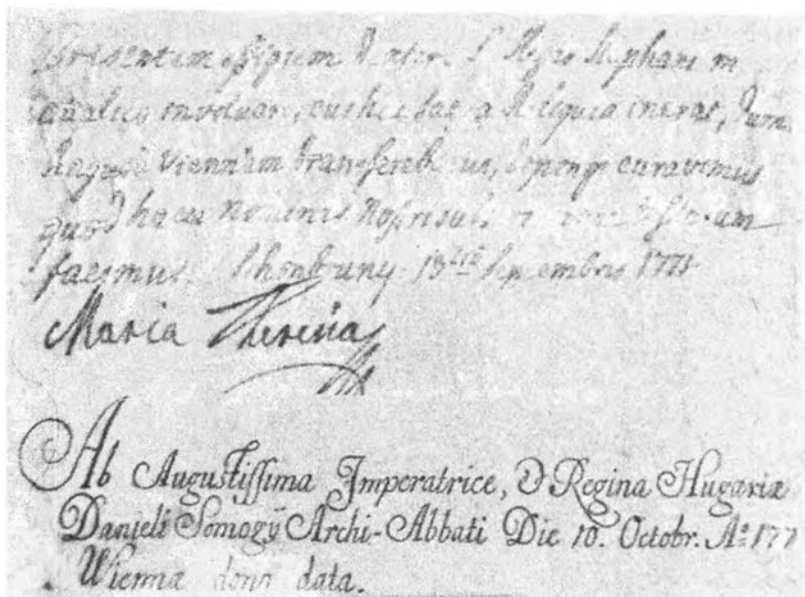
Szent Jobb látható. A 16. századi török pusztítás elől Székesfehérvárról is elmenekítik. További sorsáról nem tudunk. Amikor a raguzai köztársaság az osztrákok segítségére szorult az oroszokkal vívott háborúban, ennek fejében 1771. január 4-én felajánlották a szent ereklyét. Mária Terézia 1771. május 1-jén Bécsbe vitette. Elkészíttette a díszes ereklyetartót és 1771. július 19-én Budára szállították. 1944-ben nyugatra menekítették, de 1945. augusztus 19-én visszakerült a mai helyére, a Szent István bazilika sekrestye-kápolnájába.

A szentjobbi római katolikus templomban egy selyemre festett kézfej látható.

Szentjobbon a római katolikus templomban látható Szent István selyemre festett kézfeje

A festményt tartalmazó képkeretbe helyezték be Mária Terézia sajátkezű kéz- és aláírásával ellátott tanúsító iratot. Az utóbbi töredéknek látszik (egymásra helyezett két lap).

Mária Terézia sajátkezű kéz- és aláírásával ellátott tanúsító irat

Az olvasható latin szöveg:

Praesentem effigiem dexter[a]e S. Regis Stephani in Attalico involuero, cui haec sacra Reliquia inerat, dum Ragusa Viennam transferebatur, depingi curavimus, quod haec nominis nostri subscriptione testatum facimus. Schonbrunii, 13^{ua} Septembris 1771.

Maria Theresia

Ab Augustissima Imperatrice et Regina Hu[n]gariae

Danieli Somogyi Archi-Abbati Die 10. Octobr[is] A[nn]o

1771[?]

Viennae dono data.

Magyarra fordítva:

Szent István Jobbjának ezen képét arra a selyemre festettük le, melyben ez a szent

Ereklye volt, mikor Raguzából Bécsbe vitték, ezt nevünk aláírásával tanúsítjuk.

Schönbrunn, 1771. szeptember 13.

Mária Terézia

A legfelségesebb Császárné és Magyarország Királynéja ajándékozta

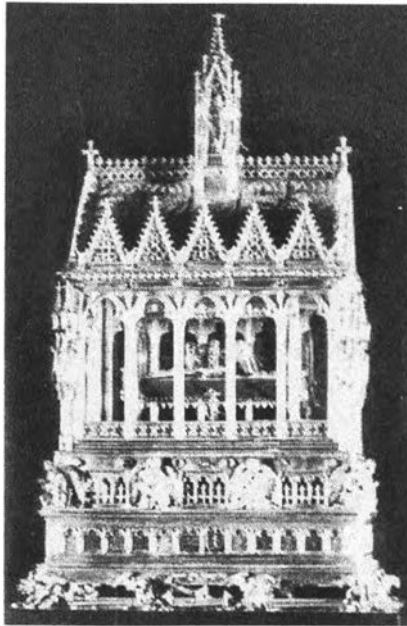
Somogyi Dániel főapátnak Bécsben, 177[?] október 10.

(Az utóbbi évszám feltehetően 1777, mivel Somogyi Dániel főapát, Budáról, az Angol-kisasszonyok rendjéből, abban az évben juttatta vissza az ereklyét Szentjóra.)

(A latin szöveget olvashatóvá írta és magyarra fordította: Vissy Zsuzsanna, a Magyar Országos Levéltár nyugalmazott munkatársa.)

A budapesti Szent István Bazilika

A Bazilikában őrzött ereklyetartó

Magyarországra kerülése után megvizsgálták, és a királyi gyűrű helyét nem találták rajta, mint ahogy a gyűrű sem került elő. A hüvelykujjon némi nyomot észleltek, de a királyok nem azon az ujjukon viselték a királyi gyűrűt.

Az utóbbi ereklyénél meg kell állnunk, mert mind a mai napig a Szent Jobbnak nevezett ereklye a csuklótól egy kézfej. Más munkámhoz, 2003-ban, szerettem volna a fel- és az alkar pontos őrzési helyét megtudni. Ennek érdekében tájékoztatást és pontos (hely) város közlését kérő levelet küldtem Budapestre a legilletékesebb protonotárius kanonoknak, a Szent Jobb őre részére, aki nem adott egyértelmű tájékoztatást, csak „gyümölcsöződő munkásságot” kívánt. Az Esztergom-Budapest Főegyházmegyei Hivatal irodaigazgatója „a problémák megoldására” kutatás végzésére biztatott az Országos Levéltárban. Tény: nem kaptam az érdeklődő levelemre választ. Utóbbi, figyelembe nem vehető, közlések és válaszok alapján azt tételeztem fel, hogy a Szent Jobbal foglalkozók nem akarták feltárni az

őrzési helyeket. Ezt bizonyítja: Dr. Czétény Piroska – Szabó Géza (utóbbi a fenti bekezdésben említett protonotárius kanonoknak, a Szent Jobb őre) a Szent István Bazilika felszentelésének 100. évfordulója tiszteletére, 2005-ben kiadták *A Szent István Bazilika képes, jubileumi kiadványt*. Ebből idézet:

„A jobb kéztől elválasztott kar Lengyelországba (Lvovba) került, egy másik karerekljét pedig a bécsi Stephansdomban őriznek. Sajnos, nem tudjuk, pontosan mikor került a Szent Jobb Székesfehérvárra. A XV. században feltehetőleg már ott volt – Péter Laskai Osvát (1450–1511), a híres ferences szónok és hittudós legalább is erről tanúskodik. Mikor Székesfehérvár városát a törökök 1541-ben feldúlták, a káptalan kérésére a Szent Jobbot különös módon tisztelő ferencesek magukkal vitték az erekljét Dalmáciába, és Ragusa városában őrizték. Mária Terézia királynő mindent elkövetett, hogy Szent István erekljeje hazakerüljön. Komoly diplomáciai tárgyalások eredményeként a Szent Jobb 1711. április 16-án Bécsbe került, majd Budára szállították, ahol 1777-ig az Angol-kisasszonyok rendjének gondjaira bízta a királynő.”

A feltételezésemet a fenti idézet bizonyítja. A jubileumi kiadvány előtt írt érdeklődő levelemre (talán a református vallásom miatt) nem kaptam meg azt a választ, amit egy-két év múlva leírtak. Az idézetben is a Szent Jobbról tesznek említést, holott a teljes jobb karhoz tartozó fel- és az alkart más-más városban őrzik.

Györffy György: István király és műve, 1977-ben Budapesten kiadott kutatási anyagából idézek, amelyben az alábbiak olvashatók.

„Ha felmerül az ereklje hitelességének a kérdése, általában elmondhatjuk, hogy írott adatok alapján az erekljék azonossága teljes bizonyossággal nem állapítható meg. Ne feledjük, hogy még írásos tanúság mellett is előfordulhatott, hogy az ereklje tűz alkalmával vagy az őrző másféle gondatlanságából elpusztult, s ilyen esetben egyszerűbb volt a hiányt egy más hasonló erekljével pótolni, mint a kárt bevallani, s az imádásra érkezett híveket hazaküldeni. Ami a szent jobbot illeti, ilyen lehetőség ez esetben sem zárható ki, de ha ettől a történeti módszerrel megállapíthatatlan tényezőtől eltekintünk, azt mondhatjuk, hogy az adatok valószínűsítik a szent jobb azonosságát, s a hiányzó lánc történetileg jobban áthidalható, mint az első pillanatra gondolható. Az 1084-ben „megtalált” erekljének egy jellegzetessége tér el a mai

szent jobbtól. Akkor Szent István gyűrűje ékesítette a jobb egyik ujját, míg a mai szent jobbon nincs gyűrű. A szent jobbot 1971-ben alkalmam volt közelről megsejmelni. Kerestem rajta a gyűrű nyomát, de csupán a hüvelykujjon észlelhető külsérelmi nyom, amelyet esetleg gyűrű lehúzásából lehetne magyarázni. Noha ritkán hüvelykujjon is viseltek gyűrűt, nem tudjuk, hogy melyik ujján viselte István király, az meg éppenséggel valószínű, hogy előbbutóbb levették az ujjról az ereklyévé vált gyűrűt, talán már László király idejében.”

A rövid ismertető alapján a kétségek, és a bizonytalanságok sorozatával találkozhatunk. A korábbi említésnek megfelelően ez a kétely már 1920-ban is felmerült egy református lelkipásztorban. Felrémlik a kérdés, hogy miért nevezik Szent Jobbnak a kézfejekerklyét, és vajon kinek a csuklóját tartják szent ereklyeként Budapesten a Szent István Bazilikában?

Ma is sokan kételyüket nyilvánítják, hogy valóban István király kézfejekerklyéje (amit Szent Jobbnak neveznek, és ilyen néven rendezik az évenkénti körmenetet és ünnepséget) látható-e az előbb nevezett Bazilikában? Az eredetiségről 1933-ban Szabó István *sacrate theologiae magister* (felszentelt teológiai tanár) írt a *Szent Jobb kalandos története* címmel történetkritikai tanulmányt. 1934-ben dr. Erdős József debreceni egyházkerületi és kollégiumi ügyész *Hitvallásunk az ereklyéről* írt ismertetőt. Dr. Szabó István lelkészt az írása miatt beperelték. A *Debrecen napilap* 1935. március 14-én, csütörtökön, közzétette, hogy előző nap 12 órakor dr. Visky Sándor tanácselnök hirdetett ítéletet a Szent Jobb-perben. A debreceni tábla az egy hónapi fogházbüntetés végrehajtását háromévi próbaidőre felfüggesztette. Ennek ellenére 1936-ban dr. Szabó István budapesti református vallástanár a *Szent Jobb története*, történeti-kritikai tanulmányt ismét megírta. Utóbbi írás bírósági vonzatáról, vagy egyéb büntetés kiszabásáról nincs tájékoztatás.

A 15. század közepén több tatár támadás érte Szentjobbot. Ennek is tulajdonítható az okmányok elveszése, de hitelesebbnek ítélem Glatz Ferenc és Kardos József által írt: *Szent István és kora* (Budapest, 1988) művet, amely István király halálának 950. évfordulójára készült, és ebben olvasható a korábban leírtak, hogy a település névváltozását és az apátság alapító okleveleit Könyves Kálmán király elégette, megsemmisítette. A szentjobbi

vár a 15. században épült és az évszázad vége előtt említik először.

A vár építésének szükségességét a tatárok támadása állította előtérbe, és a betörés után építették. Elég kevés adat áll rendelkezésre, hogy kik voltak a tulajdonosai. Néhány megtalált név: 1563-ban Németh Ferenc; 1584-ben a Csáky-család; 1595-től Bocskai István, akinek tulajdona alatt castellum, azaz várkastély névvel illették; 1607-től Rhédey Ferenc, aki Rákóczi Zsigmondtól kapta örökségül és halála után ide temették. A 17. században a törökök többször is megtámadták a várat, és 1661-ben bevették. Közel egynegyed évszázadig uralták és félemlítették a helyi és a megszüntetett apátságához tartozott települések lakosait. Mindezek ellenére büszke lehet Szentjobb, mert Biharban ez volt az utolsó vár, amelyet a törökök elfoglaltak.

A törökök elvonulása és a hadászati jelentőség megszűnte után Csáky Miklós (későbbi váradi püspök) feltöltötte a középkori várerőd maradványait, és a 18. század elején ráépítette a részben ma is álló apátsági kastélyt. A munkálatok és ásatások közben előbukkant a délnyugati bástya, melynek falai vastagsága 2-2 méter volt, majd számos lelet (kerámiatöredék, kályha-csempe, érmék, könyvkapocs, stb.). A vár teljes feltárása egyrészt pénzhiány, valamint az ott kialakított, a ma is használt temető áthelyezése és a holttestek áttemetésének költsége miatt várat magára. Turisztikai nevezetességűvé lehetne tenni, és látogatásakor rövid írásos történet vételi lehetőségével bevételhez juthatna a település.

Braun János és Oláh Gyula helybeli lakosok elmondásukból fennmaradt, hogy a temető felső végében, ahol a korábbi monostor állt, sírásás közben egy régi boltozatot ástak ki, amelyet beszakítottak és egy pince tárult eléjük a föld alatt. Az alja téglával volt kirakva és a végén kb. 12 méter hosszú lépcsősort láttak. Utóbbi kibontása után a felszínre értek oda, ahol a régi monostor állt. Máskor is előfordult, hogy sírásás közben beszakadt a föld. Mondták, hogy ezen nem kell csodálkozni, mert itt volt eredetileg is a monostor temetője, évszázadok óta temetkeznek ide. A temető felső végén látni egy magaslatot, amely kb. 1,5 méterrel kiemelkedik a környezetből. A „dombon” és a környékén számtalan bemélyedés, süppedés látható, a talaj egyenetlen és ez arra vallhat, hogy alatta valóban romnak kell

lennie. Kétséget kizárva állították, hogy a jelenlegi temető területén volt a monostor egy része. Kőkereszt áll ezen a tetőn, a kiemelkedésen.

A monostor emlékét hirdeti az a kápolna, amelyet a volt monostor területén belül építettek fel.

A volt monostor helyén épült kápolna

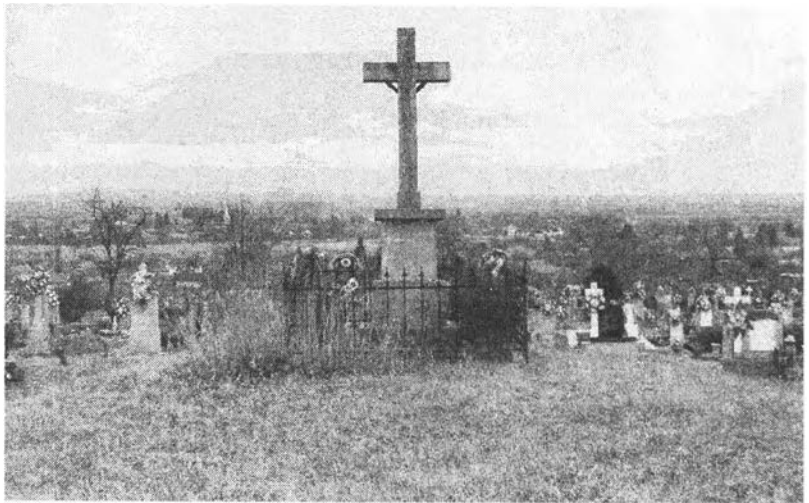
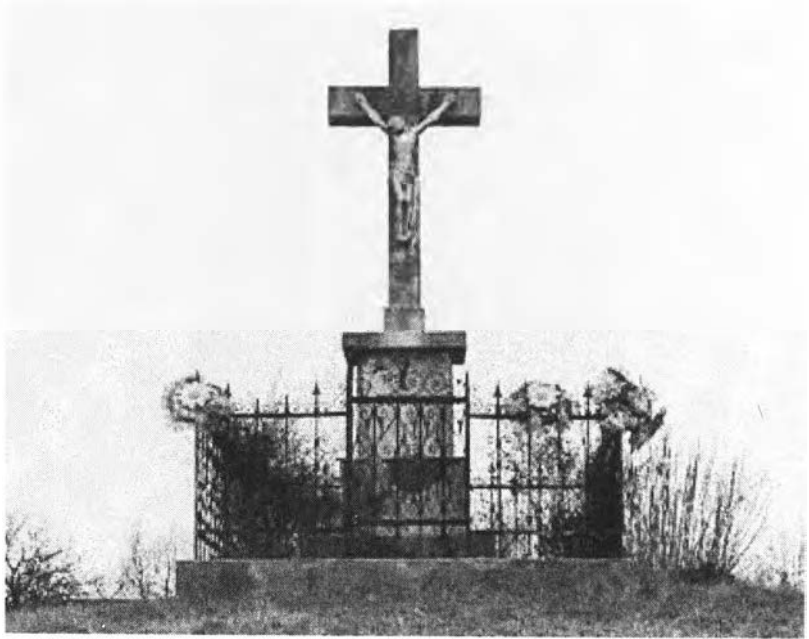
A kápolna bejárata mellett jobb oldalt, fehér márvány emléktáblát helyeztek el.

Olvasható szövege:

E HELYEN ŐRIZTE
MERCURIUS APÁT 1061-TŐL A
SZENT JOBBOT

CSALÁDI MONOSTORÁBAN, AME-
LYET 1084-BEN SZENT LÁSZLÓ
KIRÁLY MEGERŐSÍTETTE, MAJ
1100 KÖRÜL ÁLMOS HERCEG
KŐBŐL ÁTÉPÍTETTE, AHOL
ÉVSZÁZADOKON ÁT ŐRIZTEK
SZENT ISTVÁN KIRÁLYUNK
JOBBJÁT
ENNEK EMLÉKÉT ŐRZI MÁIG
SZENTJOBB KÖZSÉG
E TÁBLÁT KEGYELETTEL ÁLLÍTTATA 1993-
BAN: TEMPFLI JÓZSEF PÜSPÖK ÉS
SZENTJOBBI APÁT
AZ ERDÉLYI KÁRPÁT EGYESÜLET ÉS
AZ EMLÉKHELY BIZOTTSÁG

A kőkereszt egy volt torony, vagy bástya helyét jelöli,
napjainkban is temetőként használják

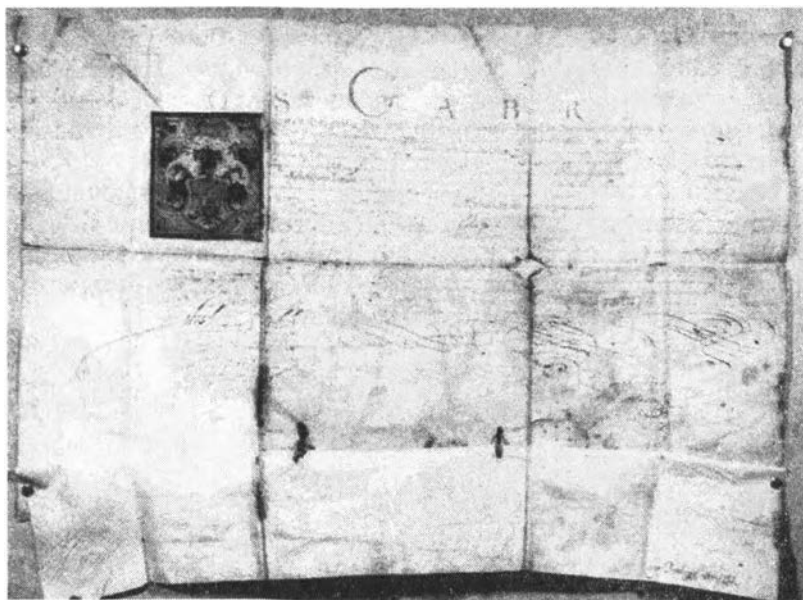
István királyt dicsőítő énekek

A 13–15. századok között Erdélyt és Magyarországot támadta a tatár, a török és a velük szövetségesek. Az emberek élete veszélyben forgott. A támadók gyilkoltak, öltek, felégették a lakóházakat, terményeket. Pontos adatok hiányában következtetni lehet arra, hogy ezekben, és a 16–17. századokban egyre több vallásos ének „született” István királyt dicsőítve, segítségül hívva, és a szentté avatottakat kérve, hogy segítsenek a bajba jutottaknak. Az *Ó dicsőséges szent Jobbkéz...* kezdetű ének keletkezése összefügg, és abban az időben íródott, amikor Mária Terézia visszaadta a kézfejeklyét. A magyarországi Római Katolikus Egyház több kiadású énekeskönyvet használ. A könyvtáramban a *Hozsanna* található meg. Ebben a 293. a 294.A, a 294.B, a 295., a 296., a 297. és a 298. számú énekek tartalmaznak említést István királyról. Az énekek számtani felsorolásának sorrendjében az 1. számú mellékletben adom közre a kutatásom eredményét, melyeknek forrásaira, jelzeteire az énekek bemutatásakor utalok. A közlések sorrendje: az énekeskönyv hivatkozása szerinti lelőhely és kiadás, valamint a nyomtatott énekeskönyv dallama, szövege.

A SZENTJÓBI(Y) CSALÁDI ELŐNÉV EREDETE

Létrejöttje köszönhető elsősorban Beregis mezővárosban épített monostornak és az ott szolgálatot teljesített Mercurius apátnak, másodsorban az áttemetési szertartáson megmentett és évtizedekig őrzött István király jobb karjának, és végül utóbbi megtalálása után László király rendeletének.

A Szentjóbi Szabó-család Magyarország régi nemesi családjainak egyike. Szentjobb várának ura, Rhédey Ferenc, aki a várat Rákóczi Zsigmondtól, mint Bocskai örökségét kapta ajándékba,

Nemesi címeres levél

Bethlen Gábor, Erdély fejedelmétől kérte, hogy kedves hívének, Szabó Mihálynak, szentjobbfi szabómesternek, régi nemessége megerősítések, és nemesi címeres levelet adományozzon a Szentjobbra való nevezett embernek. A nemesi címeres levél a képen látható.

Az eredeti oklevelet, Bethlen Gábor fejedelem aláírásával, a Magyar Országos Levéltár őrzi.

A család Szentjobbra és Ottományra kapott adománylevelet, a családi előnév is Szentjobbról ered. Az említett két település Bihar megyében, a Partiumban, Sâniob és Otomani néven található.

Előzőekben már említettem, hogy István király halála után az áttemetési szertartáson Mercurius apát-plébános is jelen volt Fehérvárott, ahonnan István király jobb karját, a királyi gyűrűvel, gyolcsba becsavarva, a monostorba elhozta megőrzésre. A király szentté avatása előtt, a tetem kiemelésekor tapasztalt testrészhányadék felfedezése és kerestetése után az apát értesítette László királyt az ereklye hollétéről. A szentté avatást intéző és kérelmező László király 1084. május 30-án látta meg az elveszettnek vélt ereklyét Berekisben, a monostorban. A király helyben kiadott rendelettel a helység nevét Berekisről Szentjobbra változtatta. A település ettől az időponttól használja az adományozott nevet. Több évtizeden keresztül őrizték itt, az apátságban a jobb kart, majd az országot ért külső támadások következtében igen kalandos úton volt része.

László király által kiadott település névváltozását követően, Bethlen Gábor Erdély fejedelme által adományozott címereslevél birtokosa, majd a lemenő őseik, mind nemesi ranghoz jutottak fiú és lányágon egyaránt. A jogszerű használat és annak engedélyezése olvasható a címereslevélben.

SZENTJÓBI SZABÓ LÁSZLÓ

A nemesi címet kapott család tagja volt Szentjóni Szabó László, aki 1767. június 22-én született Ottományban. Édesapja Szentjóni Szabó János, édesanyja pedig Balogh Ádám leánya, Erzsébet. Testvérei: Zsigmond, Márton és Gábor.

A szülői ház, a Szabó Mária utcában, a 315. helyrajzi szám alatti telken állt. A nevezett utcában, a 195. házszám alatt már nem az eredeti épület található. Idős korú helybeli lakosok elmondták, hogy az eredeti telektől néhány házzal arrébb még látható egy hasonló, lakatlan családi ház, olyan, amilyen a Szentjóni Szabó családé volt.

Így nézett ki a szülői ház

A régi helyén épült lakóház, előkertjében az emléktáblával

A zsindelezett fedelű házhoz hasonlóan említették a képen bemutatott régi családi házat, amelyet lebontottak. Később az új telektulajdonos ezt a házat is elbontotta és felépítette az alábbi bemutatottat, melynek előkertjében emléktáblát állíttatott fel az Ottományon élő Szabó István tanár.

Zsigmond Ottományban maradt és segített édesapjának. Földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott. Az édesapa, a bihari birtokát neki szánta.

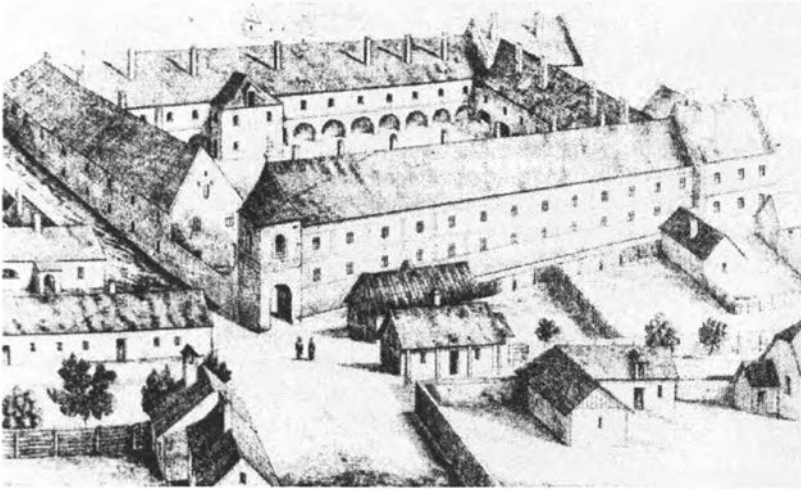
Márton katonának vonult. Katonatisztként, gyalogsági főhadnagyi ranggal szolgált. Ő vette át László halála után a hagyaték elárverezéséből befolyt összeget.

Gáborról szinte semmi feljegyzés nem maradt. Feltételezhetően korán, gyermekként, meghalt.

László az ottományi család és ág negyedik gyermekeként született. (1795. október 6-án halt meg Kufstein várbörtön 7. számú cellájában.) Az édesanya fiának örökségül szánta, a Balogh-családi birtokból, Nógrád vármegyében, a tulajdonában és a nevében volt összesen 224 mérő birtokot. Megosztása: Fábianfalván 50 mérő szántó, 23 mérő rét házzal, Petőn 108 mérő szántó, 43 mérő rét házzal, valamint az Ipoly folyón egy vízimalom. (A mérő elnevezésű mértékegység meghatározása és értelmezése céljából levélben megkerestem Budapesten a Földmérési és Távérzékelési Intézetet. A magyarázat és átszámítási példa bemutatásával a válaszlevelet a 2. számú melléklet tartalmazza.)

A diák

Iskolai tanulmányainak kezdetéről szülőfalujában nincs írásos emlék, bizonyára ott kezdte el. Toldy Ferenc feljegyzése szerint első iskoláit ott végezte. A költőről 1955-ben írt szaktanulmány szerzője és az 1995-ben kiadott összes műveit tartalmazó verseskötet összeállítója szerint Szentjóni Szabó László tízéves korában, 1777-ben került Debrecenbe, a Kollégium diákjai közé. (A 3. számú melléklet bizonyítja a beiratkozását és nevének nyilvántartását.)

A Debreceni Kollégium – grafikai rajz az 1802. évi tűzkár előtt

A gimnázium öt osztálya és a metafizikai osztály elvégzése után, tógátus diákként, 1783. május 2-án kezdte el a filozófiai tanulmányait. Ekkor az első, 1784. május 24-én pedig a második évfolyamon hallgatta az előadásokat.

A költőre igen nagy hatást gyakoroltak – a teljesség igénye nélkül – Sinai Miklós, Hatvani István, Domokos Lajos, Szathmáry Paksi István, Varjas János, Szilágyi Sámuel, Háló-Kovács József professzorok, Budai Ézsaiás és Sárvári Pál tanárok előadásai, a könyvtárban talált Newton, Locke, Bayle művei, valamint Voltaire és Montesquieu írásai. Szentjóni Szabó László tanulmányi ideje alatt, a kollégium diákjai között tanultak Pálóczy Horváth Ádám, Földi János, Fazekas Mihály, Csokonai Vitéz Mihály. Ez a rövid névsor is bizonyítja, hogy a felvilágosodás hajnalán, rövid évtizeden belül, értékes költőcsoport hagyta el a Kollégiomot, azt az épületet, amelynek építészeti életrajza épp oly hiányos, mint a költőnké.

Szentjóni Szabó László kollégiumi diákéveiről keveset tudunk. Ami bizonyítható, azok a meglévő hivatalos okmányok másolatai (lásd 3. számú mellékletben), másrészt az, hogy kik voltak a professzorai, tanárai és milyen nevéssé vált költőkkel járt együtt.

A Kollégiumban eltöltött éveiről Gálos Rezső kolozsvári tanárnak, az első Szentjóni Szabó László kutatónak, Balogh Ferenc főiskolai levéltáros szolgáltatott szóbeli tájékoztatást, mert a levéltári okmányokból – tűzvész miatt – éppen az a tíz év anyaga hiányzik, amelyekben leírták főiskolai csinytevéseit, magatartását, feljegyezték a diákkor pajkosságait. A főiskolai peres akták 1784. szeptember 11-i bejegyzése szerint ülést tartottak a főiskola professzorai, melyre Szentjóni Szabó Lászlóval együtt tizenegy diákot idéztek meg. Az elsődleges, fő ok: nem vettek részt az esti imádkozáson, elhanyagolták az iskolai imákat. Emiatt az iskolai fegyelmi bizottság, azaz a tiszteletre méltó ülés, az iskolai tanulmányokkal kapcsolatos második törvény alapján vétkesnek ítélte a beidézetteket és fejenként három-három dénár bírság megfizetésére kötelezték őket. Emellett négy diákot – ezek között is ott volt a költő – tóga nélküli, pongyola, más öltözetben való járás vétsége miatt, mind a négyen az iskolai tanulmányokkal kapcsolatos harmadik törvény alapján figyelmeztetésben részesültek.

A Kollégium légköre, az említett professzorok, a könyvtárban olvasott könyvek és írások, az egyéniségére és a költészetére hatással voltak. Ferenczi Zoltán irodalomtörténész megállapítása szerint *„...Szentjóni Szabó és Csokonai mind innen merítették műveik eszmevilágát, irányzatát.”*

A tanító és a tanár

Tanulmányainak befejezése után a magyar anyanyelvén kívül öt (német, latin, francia, olasz, görög) nyelven olvasott és beszélt. Nagyváradon meghirdetett tanári állásra pályázott, amelyet elnyert. Ezt a hírt a Magyar Musa 1787. április 28-i számában az alábbiakban adta hírül:

„Nagy Váradon az itt lévő fő Nemzeti Oskolában Schneider János Úr helyébe, ki a' minapiban a' Baji Notáriusságra emeltetett, tétetett Tanítóvá Helvétziai Valláson lévő Nemes Oltományi Szabó László Úr Bihar Vármegyéből.”

Az iskola ma már nem létezik, helyén a képen látható városháza épülete áll.

A nagyváradai Városháza épülete

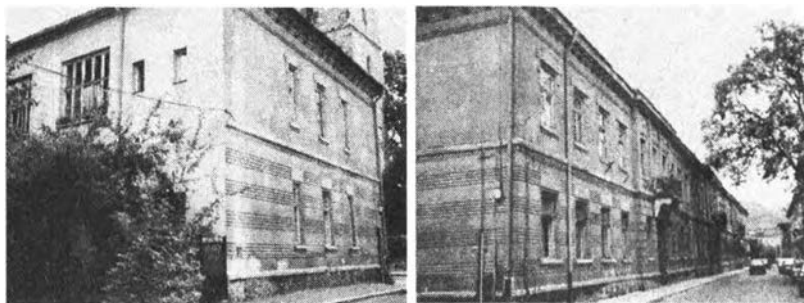
A pálos atyák telkén felállított nemzeti iskolában a III. osztály tanításával bízták meg. Nagyváradon a Roman Ciorogariu utcában lévő pálos rendi templomhoz tartozó szerzetes lakásban Budai Ernő kanonok (rendi nevén: Márton atya) elmondta, hogy a nemzeti iskola egyházi birtokon, a mai városháza területén volt. Az iskolát a 18. század végén lebontották, majd helyére felépítették a mai városháza épületét. A *Kert NVáradon* írásában a költő ekként emlékezett:

„Az én oskolámnak ablaka a kertre szolgál, melly azelőtt a Paulinus Atyáké volt.”

A II. József által szorgalmazott tanügyi reformok a gimnáziumokban kötelezővé tették a német nyelvű oktatást, aminek következtében nagy számban volt szükség németül jól tudó tanárookra. 1789-ben, a nagybányai gimnáziumban is ilyen okból kénytelenek voltak állásokat hirdetni. Szentjóni Szabó László – nyelvtudását már korábban említve – jelentkezett a tanári állás elnyerésére. Bizottság előtt letett vizsgát követően el is nyerte az egyik meghirdetett oktatói állást. A nagyváradai iskolából történt eltávozása előtt, Verner Jakab tanfelügyelőtől szolgálati bizonyítványt kért, melyben a következő jellemzést kapta:

„Szorgalmával, ismereteivel, tanításra való alkalmasságával példás erkölcsösség párosult, úgyhogy a hozzáfűzött várakozásnak a tanulók állandó, dicséretreméltó haladásával felelt meg, s ily módon nemcsak felsőbbségének, hanem a város polgárainak szeretetét és becsülését is megnyerte.“

Nyilvánvaló, hogy odakerülésének körülményei miatt nem fogadták jó szívvel sem őt, sem tanártársait. Esetében az ellenszenvet növelte, hogy protestáns létére nevezték ki a katolikus iskolába. A költő, tanár 1790. szeptember 21-én írja magáról, hogy: *„nyilvános pályázatot elnyerve felsőbb utasításra Nagybányára küldtek retorikát tanítani.“* (Retorika = ékesszólástan.)

A volt Minorita Gimnázium épülete

A minoriták visszatérte után, református vallása miatt el kellett hagynia az iskolát. Mindössze egy évet töltött Nagybányán, 1789. szeptembertől 1790. szeptemberig. II. József halála után elvesztette állását.

1790-ben Nagyváradra visszakerülve, pályázatot nyújtott be az újjászervezett Királyi Akadémia magyar nyelv tanszékére. Itt szeretett volna tanári állást elnyerni. A pályázatát elutasították.

Lezárult a tanári pálya

A kudarc után 1791-ben, a helytartótanácsához került fizetés nélküli gyakornokként, majd ugyanitt a belső ügyosztályon járulnökként dolgozott. A munkalehetőség dacára még mindig a pedagógus pálya felé „kacsingatott”. Versei jelentek meg a

Magyar Museumban, a Magyar Musaban és a Magyar Kuriban. Az első két folyóiratban Batsányi János és Kazinczy Ferenc versei is megjelentek. Míg Batsányival kölcsönössé vált a vonzalom és az irodalmi barátság, addig Kazinczy elutasítóan, kioktatóan járt el vele szemben. Utóbbi sokat kritizálta a versei tartalmát, hangulatát és helyesírását. Kettőjük közötti viszony nem alapozódott meg, nem váltak barátokká. Kazinczy nem szívesen járult hozzá verseinek megjelentetéséhez.

A jogász

Pesten is pályázott tanári állásra, de eredménytelenül. Később jogot tanult és 1794 márciusában sikeresen levizsgázott, április 2-án pedig az esküt is letette. Az ügyvédi vizsga előtt Teleki Sámuel nagyváradi főispán maga mellé vette, titkárává nevezte ki, és már mint titkár ment vizsgázni. A jogi végzettségének köszönhetően, a királyi biztostól megbízást kapott Mohács mezőváros és a pécsi püspökség évtized óta fennálló viszályának rendezésére. Munkája sikeresen befejeződött és lerendeződött a vita. Mohácsról visszatérve nem foglalkozott jogi témákkal, az irodalomnak szentelte életét és idejét.

Az aljegyző és a magántitkár

A főispán - aki Bihar megyében eddig igen nagy népszerűségnek örvendett - Szentjóni Szabó Lászlót Bihar megye tiszteletbeli aljegyzővé nevezte ki, még a soron következő aljegyzői választás előtt. A költőt nem választották meg, annak ellenére, hogy a főispán is támogatta. Érdekes életútja volt eddig a költőnek: nem nyerte el a tanári állásokat, nem nyert a Királyi Akadémiára meghirdetett állás pályázatakor, nem lehetett aljegyző. Kudarok sorozata követte életútját. A főispán magántitkárnak maga mellé vette.

Itt állt Teleki Sámuel főispán volt kastélya Nagyváradon

A fenti fénykép a Str. Republicii 5. szám alatt, Teleki Sámuel főispán volt kastélyára épült palotát mutatja be. Az itt állt kastélyban Szentjóni Szabó László költő, a főispán mellett magántitkárként dolgozott.

Teleki Sámuel további tervében szerepelt, hogy magántitkárát udvari ágenssé (tárgyalásokat folytató személylé) neveztetni ki. Az elképzelése nem valósult meg.

Bevonása a Martinovics-féle mozgalomba

A költő szabadidejében, vagy hivatalos ügyek intézése miatt, sokat utazott Pest-Buda és Bihar vármegye városai között, sok emberrel ismerkedett meg. Hajnóczy József kamarai titkár és Szentmarjay Ferenc magántitkár megismertették vele a jakobinus tanokat. Átvette mindkét társaság katejáját, lemásolta és Fodor Gerzson nagykőrösi tanárt, valamint Szilágy György főszolgabíró megpróbálta beszervezni a társaság tagjai közé, annak ellenére, hogy ő a társaságokhoz való csatlakozást elhárította magától.

Martinovics Ignác József (Nemere István tudósítása alapján „...nem volt magyar...hanem albán. ...a magyar jakobinus mozgalom megalapítója, szervezője, vezére, majd vértanúja (!) – a valóságban egy roppant gyenge jellemű, aljas ember volt. Bolond, szélhámos és besúgó.”) szászvári apát, a mozgalom szervezője és vezetője, saját-, vagy Dèmocrite la Montagne álnéven sokszor utazott és hosszabb-rövidebb időt töltött Bécsben. 1791-ben Franz Gotthardi, II. Lipót titkosrendőrségének vezetője beszervezte az udvar besúgói közé. Martinovics így remélte, hogy a politikai érvényesülés útjára léphet. Jelentéseket, adatokat közölt a hazafiakról, a volt jezsuiták terveiről, a felvilágosodás híveiről és a titkos társaságok összejöveteleiről. II. Lipót halála után, az utód, I. Ferenc nem kívánta az addigi tiszteletdíj folyósítása mellett Martinovicsot alkalmazni. Az apát abban reménykedett, hogy az új uralkodó ráébred nélkülözhetetlenségére, így tovább írta jelentéseit a királynak. 1793-ban Martinovics feljelentette Bécsben az általa létrehozott két társaság igazgatóit és tagjait.

1794. június 20-a utáni napokban Szentjóni Szabó László költő Sárközy Gábor kamarai fogalmazóval elutazott a füredi (Balatonfüred) savanyúvíz-forrásokhoz, gyomruk gyógykezelésére. A gyógyvízforrás a bencés rend tihanyi apátságához tartozott. Innen július első napjaiban tértek vissza Budára. A látogatók füredi elhelyezésére nem vezettek vendégkönyvet. Zákonyi Ferenc: Balatonfüred szaktanulmányában (Balatonfüred 1988) megtalálható, hogy a 18. század közepétől a következő helyeken lehetett megszállni Balatonfüreden:

- Az Esterházy házban, amelyet 1748-tól vendégek fogadására használtak (Esterházy Szálló);
- A fürdőtelephez kapcsolt vendégfogadóban, amelyre 1797-ben emeletet építettek (Új fürdőház);
- Felső traktérházban (étkezést, vendéglátást biztosító épület), amelyet már 1746-ban vendégek fogadására használtak (a Nagyvendéglő őse).

Az előbbiek alapján nem dönthető el, hogy a két vendég melyik vendégfogadóban töltötte az éjszakáit. Csak feltételezhető, hogy - a kényelmükre és a rövid idejű tartózkodásukra való tekintettel - a fürdőtelephez kapcsolt, akkor még emelet nélküli vendégfogadóban szálltak meg.

Szentjóni Szabó László Füredről történt hazatérte után 1794. július 17-én Gantos Pállal, gr. Ráday Gedeon titkárával, Nagykőrösre utaztak. Meglátogatták Fodor Gerzsont, a városházát és a prédikátorokat. Másnap, 18-án, indultak vissza Budára. Itt a költő találkozott Hajnóczy Józseffel és fordíthatatlanul visszaadta részére a Gazdasági Katekizmust. Tudomása sem volt arról, hogy Martinovics Bécsben töltött ideje alatt beárulta az általa létrehozott két társaságot, a négy igazgatót és a társaságok tagjait.

1794. szeptember 17-én, a bécsi vizsgáló bizottság, a magyarországi jakobinus-szervezkedést nagyon veszélyesnek minősítette. Azonnali eljárás elindítását javasolta, amelyet a Királyi Curianak kellett lefolytatnia. A Curia az alsóbb fokú Királyi Táblából álló bíróság volt, Ürményi József személynök elnökletével, a felsőbb fokú jogi hatóság a Hétszemélyes Tábla volt, Sándor Lipót főherceg, nádor elnök vezetésével.

A Habsburg-udvar hívei és emberei 1794. augusztus 16-án, a titkosrendőrség bevetésével, Saurau titkosrendőr vezetésével, letartóztatták Martinovicsot és a négy igazgatót. A magyarországi társaság tagjai nem tudtak semmiről, arról sem, hogy a mozgalom vezetője kapcsolatba került a bécsi titkos rendőrséggel. Őket követte napi, heti, havi eltérésekkel a közel félszáz résztvevő letartóztatása Pesten és Budán. Németh János királyi jogügyi igazgató keresetlevele alapján megfogalmazták a vádat az 1790:56. tc.-re hivatkozva, amely kimondta, hogy:

„A felségsértés és a hűtlenség bűne az ország rendes bíróságaitól ne vonassék el, hanem a Királyi Tábla által, a törvényes fellebbezés érintetlenül hagyásával ítéltessék”.

Ötvenhárman kerültek a megfogalmazott váddal, a bíróság elé. A fogvatartás ideje alatt hárman meghaltak, négyet pedig felmentettek a vád alól. A negyvenhat vádlott közül tizennyolcat ítélték halálra, tizenhatot pedig kisebb-nagyobb börtönbüntetésre. A vizsgálati fogság idejének beszámításával nyolc letartóztatottat elbocsátottak. A király a tizennyolc halálos ítéletből, hétnek a végrehajtását rendelte el. A felmentettek között szerepelt Sehy (Kemény) Ferenc, a mozgalmat beáruló besúgó, magyar színész is.

A költő a letartóztatása előtt még elutazott Bécsbe. Ekkor tudta meg az igazgatótanács tagjai letartóztatásának valós okát és tudomást szerzett Martinovics által ismert Jeline magántanító

árulásáról is, melynek következtében felgöngyölítették a mozgalomban résztvevőket.

A letartóztatások sokasága, tömegessége és a hírek, a költő irodalmi hagyatékára károsan hatott. Ezek hatására, vagy a nagymérvű letartóztatási hullám miatti félelemből, Gálos Rezső Szentjóni Szabó Lászlóról írt szaktanulmányban olvasható megállapítás szerint:

„...minden írását elégette. Ekkor pusztultak el Baróti Szabó Dávidtól, Földi Jánostól, Kazinczytól, Révaitól és másoktól kapott levelei, a legnagyobb kár, hogy Batsányi János levelei is köztük voltak. De el kellett hamvadniuk 1791. óta írt költeményeinek is.”

Letartóztatása

A költő 1794. december 11-én délután öt óra körül, Nagykőrösre, Fodor Gerzsonhoz készült utazni. Az utcán, előbb Bay Ferenc táblai úlnök, majd Wittmaesser Mátyás Tóbiás, Pest város kapitánya felismerte, és az utóbbi személy letartóztatta. Ferenc király ügyésze a költő ellen is, mint a Martinovics-mozgalom minden tagja ellen, megindította a pert. A vád: felségsértés és hűtlenség főbenjáró bűne, amely egymagában azonos volt a halálos ítélet kimondásával, majd azt is felhozták ellene vádként, hogy ha csak tudott az összeesküvésről, miért nem árulta el. Fodor Gerzson meggyerése pedig mindenképpen megbocsáthatatlan cselekedet volt. Ő nem tudott és nem akart áruló lenni, ez nem volt méltó hozzá. Nem úgy mint Sehy (eredeti nevén Kemény) Ferenc, pesti színész a Kelemen László-féle magyar színtársulat tagja, a Szentjóni Szabó László által írt *Mátyás király, avagy A nép szeretete jámbor fejedelmek jutalma* című dráma egyik előadó színésze, aki Jelinekhez hasonlóan, magát mentve, besúgóként segítette a vizsgálatokat.

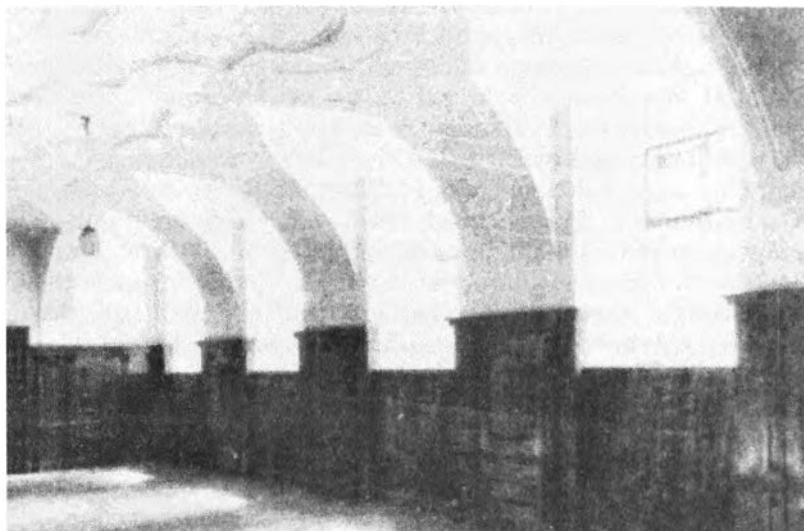
Raboskodása Budán és Kufsteinben

Együtt raboskodott Batsányival, Verseggyvel, Kazinczyval, neves írókkal, költőkkel, közéleti személyiségekkel.

A rabokat Budán az Úri utcában lévő ferences rendiek kolostorába szállították, ahol a szobákat börtönökké alakították át. A jelenleg meglévő (Úri utca 53. szám alatti) épület utcai

Emléktábla a ferences rendiek budai kolostorában

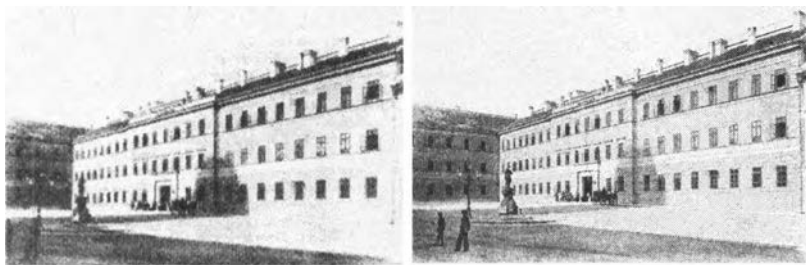

Kihallgató terem - volt ebédlő

oldalszárny külső falán fehér márvány emléktábla örökíti meg a raboskodás tényét. A tárgyalásokat a kolostor ebédlőjéből átalakított tárgyalóteremben folytatták.

A feljelentések alapján, a korábbi 53 személy helyett, 56 rabot tartottak nyilván. A cellák sorszámozása szerinti rabelosztás titkos volt, erről feljegyzés, nyilvántartás nem található. A börtönőrök számára külön utasítást írtak elő (olvasható a 4. számú mellékletben).

Szentjóni Szabó László már betegen érkezett letartóztatásának színhelyére, a ferences rendiek kolostorába. A kihallgatások befejezése után a Királyi Tábla és ennek fellebbviteli szerve, a Hétszemélyes Tábla 1795. május 8-án ítéletet hirdetett. A közel félszáz letartóztatottból 14 személyt halálra, többeket meghatározott idejű börtönben letöltendő szabadságvesztésre ítélték. A halálraítéltek közül Martinovicsot és a négy igazgatót átszállították a Gárdatiszti házba.

A Gárdatiszti ház, ma Hadtörténeti Intézet és Múzeum,
1880 és 1980 körüli felvételeken

Az épület homlokzati attikafalán az alábbi felirat olvasható:

FERDINANDUSI. IMP. AUST. HUNG. BOH.
REX H[uius]. N[omine]. V. MDCCCXLVII.

(a V. = római 5-ös szám.)

A magyarra fordított szöveg:

Ferdinánd Ausztria császára, Magyar- és Csehország
királya, ezen a néven az ötödik, 1847.

(A fordítást készítette, és a rövidítést megfejette: Dr. Aczél Péter.
Budapesten az I. kerületi Önkormányzat Polgármesteri Hivatal főépítésze.)

Az 1980. év körüli felvételen már az attikafal nem látható és nincs meg a korábban idézett felirat.

Itt a „főbűnösöket“, Martinovicstól és az igazgatókat (gr. Sigray Jakab, Hajnóczy József, Laczkovics János, Szentmarjay Ferenc) tartották. A többiek a ferences kolostorban vártak a sorsukra. A 14 halálraítéltből ötöt, az előbb nevezett személyeket, 1795. május 20-án, kettőt (Szolártsik Sándor és Óz Pál) pedig 1795. június 3-án Budán, a Generális kaszálón (a mai nevén, a Vérmezőn) lefejezték.

Ma ezt a helyet egy fehér, dísztelen, márvány szarkofág jelöli.

A ferences kolostorban maradt, halálra ítélt foglyokat, a hét személy kivégzése után, átszállították a Gárdatiszti házba. A 14 elítéltből még hét halálraítélt a bizonytalanságban élt. A költő – a védőügyvéd (Tóth Pápai Sámuel) és a költő barátja, gr. Ráday Gedeon biztatására – az ítélet megváltoztatására kérelmet adott be (az érvényben volt törvény értelmében az ítélet ellen nem lehetett fellebbezni, csak kérelmet lehetett beadni a megváltoztatására), ugyanezt tette a védőügyvéd is, melyek eredményeként a halálos ítéletet az uralkodó (I. Ferenc) bizonytalan ideig tartó börtönbüntetésre változtatta. A büntetés letöltésének helyéül Kufstein várbörtönt jelölték ki.

A börtönbüntetésre ítélték közül 1795. augusztus 7-én, lovas, zárt hintószerű kocsiban Szentjóni Szabó László és Erdélyi

László indult először útnak Kufstein felé. Őket követték egy-egy nap eltéréssel, külön-külön indított lovas kocsin, a többi (Szén Antal és Tántsits Ignác, Batsányi János és Landerer Mihály, Versegly Ferenc egyedül) rab. Minden egyes lovas kocsin ült egy-egy, a kíséretért felelős kapitány. A jogügyi igazgató által javasoltak mind elindultak Kufsteinbe. A rabokat szállító kocsik Lienzben (nem Linzben) találkoztak. (Idézhető Versegly Ferenc *Szentjóni Szabó László halálára* című verse, amely erről a találkozóról szól.) A rabokat szállító lovas hintók bevárták egymást, így egyszerre érkeztek a raboskodás színhelyeként kijelölt várbörtönhöz.

Az elítélteknek, raboskodásuk ideje alatt gondoskodni kellett saját eltartásukról. Költőnk az öt kísérő Fekete kapitánynak átadott 30 forintot, amelyet még kiegészített 7 forint 35 krajcárral. A pénzt rabsága alatti eltartására utaltatta. A fenti összeg átadása és elszámolása Kufstein, 1795. szeptember 3-i dátummal bizonyított, ami egyértelműen azonos az érkezési időponttal. (lásd: 5/a-b-c. számú melléklet. Ennél, és az ezt követő mellékleteknél a törjtjel utáni jelzetek értelmezése: „a”= az eredeti okirat másolata, „b”= az eredeti okirat olvasható változata, „c”= a fordított magyar szöveg.)

Kufstein. Az erődítmény a várbörtönnel

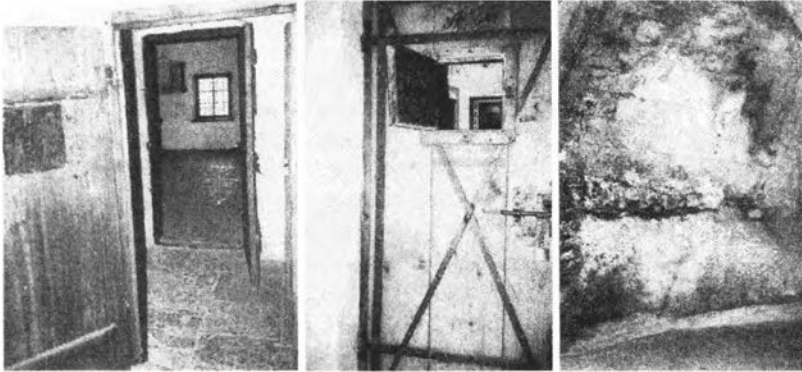
A hírhedt Császártorony a rabok cellájával

A kísért rabokat Czervenka János tüzérkapitány vette át Kufsteinben. A cellákban történt elhelyezésük sorrendjét nem tudták a rabok, a szomszéd cellában lévő társuk kilétéről sem tudtak. A cellák falait széles, padlózatát vastag terméskőből építették, az ajtók vastag fából készültek és lemezborításúak voltak. A várbörtön ma is megtekinthető és látogatható.

**A város utcájából 452 lépcső vezet
a Császártoronyban lévő börtönökhöz**

Ezt a börtönt Jókai Mór *Az új földesúr* művében így jellemzi:
„Tapasztalt férfiak tudósításai szerint Kufstein a statusbörtönök akadémiaja. Arad, Komárom, Josephstadt, a pesti újépület mind csak gymnásiumok és elemi tanodák hozzá képest; a ki még csak ezekben végezte a cursust, az ne is beszéljen; az csak félig van értesülve... Szobája hosszában négy lépés, keresztben három s nagyon kevés fényűzéssel van ellátva: egy szék, egy ágy, egy asztal. Csak az ajtókra nem lehet panasz, az van három, mely egymásra nyílik. Ez fogalmat ad a fal vastagságáról, a hol a középső ajtó nyílhatik a két másik érintése nélkül.”

Három egymásra nyíló
ajtó

A 7. számú cellában
raboskodott Szentjóni
Szabó László

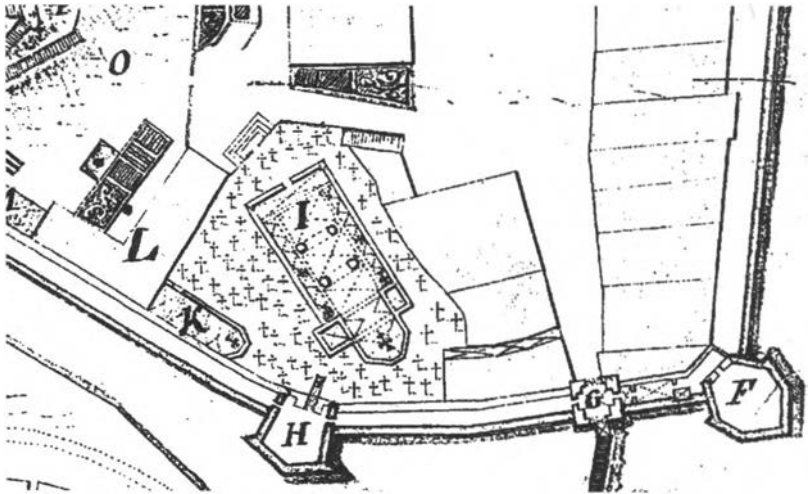
A sziklából épített
cellafal és padlózat

Halála

Szentjóni Szabó László rabságának ideje alatt, a vitt és a szerzett betegségei miatt sokat szenvedett. (Betegségéről a vizsgálatot végző orvos nem állított ki igazolást, így Kazinczy szak tudás nélküli megállapítása, amelyet a *Fogságom Naplójá*-ban írt, ismerve korábbi viszonyukat, alaptalan.) Fájdalmas kiáltásai, nyögései sok esetben áthatoltak a vastag falakon és ajtókon. Kinlódását, fájdalmait, legjobb barátja, Batsányi János írta meg a *Gyötrődés* című versben. A költő kufsteini raboskodása alatt, egészségi állapotának jobbra fordulásakor, olvasott és főleg Seneca latin nyelvű verseiből fordított. A betegségek igen legyöngítették, erejét és egészségét felőrölték. Alig több mint egy hónapos rabság után, egyedül, magányosan, a betegségtől megtörtén 1795. október 6-án halt meg, a kufsteini sziklavár 7. számú zárkájában. A halála utáni leltár készítésekor 29 különböző, részben magyar, részben latin könyvcímek tüntettek fel a leltározók, sajnos könyvcímek nélkül (lásd: 6/a-b-c. melléklet).

Sírja

Holttestét jeltelen sírba, valahová a rabok temetőjébe temették. Fejfát nem állíthattak, az akkor érvényben volt rendelkezések szerint, mert az államellenes bűnöző holttestét csak jeltelen sírban helyezhették el. Szentjóni Szabó Lászlót is – a hagyatéki, leltári részletezés, jegyzőkönyv tanúsága szerint – ilyen bűnözőnek tekintették. Senki sem tudja, és nem ismeri mind a mai napig nyugvóhelyét, pedig ő nem olyan sírhalmot akart, hanem az általa megírt *A Sír-halom* versében írat, amelyet egyben végrendeletként is olvashatunk (lásd: motto).

A sziklavárban, a rabok temetője látható: a nagy alakú templomot (Szent Vitus-plébániatemplom) nagy „I” betűvel, a tőle jobbra lévő kisebbiket pedig, (Szentháromság templom) nagy „K” betűvel jelölték meg, körülöttük a rabok sírjaikra a + jelek utalnak.

A Szent Vitus-plébánia a temetőt megszüntette. A Stadtarchiv Kufstein tájékoztatása alapján semmiféle biztos feljegyzés nincs arról, hogy a várfogságban elhunyt rabokat hova temették át. A város nyilvántartása szerint 1810-ben a város temetőjében voltak a rabok temetőjéből áthantolt tetemek. 1810 után már

nincs írásbeli nyom sem a rabok teteméről, sem a sírokról. Az áttemetett elhunytak sírjainak helyére két lehetőség állhatott elő: az egyik a Szent Vitus-plébániatemplom temetője, a másik a szegények temetője. Utóbbit a Felső várostéren alakították ki, az egykori Cafe Lamche-t. Mindkét temetőt 1810-ben felszámolták. Mi történt a halottak maradványaival, ma már nem lehet tudni, de lehetséges, hogy az új temetőben tömegsírba helyezték el őket, minden jelzés nélkül.

A Habsburg-uralom nem tett szívességet a magyar elhunytakkal és azok maradványaival. A jeltelen, a névtelen sírok és főleg a hivatalosan nem vezetett nyilvántartások nem adhatnak segítséget és támpontokat. Ettől függetlenül, a könyv írása idejében is – segítséggel – folyamatosan tart a további pontosítás a sírok felderítésére és az azokban fekvők megnevezésére.

Kufsteini rabtársa, Batsányi János, a várbörtönből való szabadulása után felkereste költőnk sírját. Erről egyértelműen Gálos Rezső a költőről írt monográfiájában olvashatunk. Erre az alkalomra írta az *Egy szerentsétlen Ifjú sírjánál* című versét.

Halála után a 6/a-b-c. mellékletben felsorolt ingóságait elérverezték. A 7/a-b-c. melléklet tartalmazza a jelentést, amelyet a Királyi Ügyek Tekintetes Igazgatósága Pesten kapott az elhunyt Szentjóni Szabó László személyes tárgyairól. A 8/a-b-c. melléklet azt az okmányt mutatja be, amelyben az Udvari Haditanács Elnöksége a hagyaték elérvezetéséből befolyt összeget átutalta. A 9/a-b-c. melléklet *Elismervény*, amelyen az elhunyt költő bátyja, nemes Szabó Márton gyalogsági főhadnagy, a hagyatéki leltárból befolyt 70 rajnai forintot átvette. A család elszegényítése és kifosztása után ez a kevés anyagi összeg nem segítette a család élő tagjain. A költő ellen hozott kegyetlen ítélet következményeként a család teljesen elszegényedett.

IRODALMI MUNKÁSSÁGA

Költeményeinek kiadásai

Az *első* Pesten, a Trattner nyomdában, igen kevés példányszámban, 1791-ben jelent meg.

A *második* kiadást Tóth Ferenc nyomdász, 1820-ban rendezte sajtó alá. Debrecenben adták ki.

A *harmadik* kiadás, 1839-ben Pesten jelent meg, Beimel József nyomdász munkájaként.

A *negyedik* kiadást Toldy Ferenc állította össze és Heckenast Gusztáv nyomdász 1865-ben adta ki Pesten.

Az *ötödik* a régi magyar könyvtár 26. köteteként, Gálos Rezső összeállításában, 1911-ben Budapesten jelent meg.

A *hatodik* kiadás a költő halálának 200. évfordulójára, 1995-ben, Budapesten, a Nemzeti Tankönyv Rt. kiadásában, Szentjóby Szabó Andor gyűjtőmunkájának segítségével, dr. Debreczeni Attila összeállításában, a felfedezett klasszikusok 13. köteteként jelent meg. A kutatási és a gyűjtőmunka eredményét bizonyítja, hogy a könyv tartalmának 1/4-e még nem, 1/6-a pedig még nyomtatásban sem jelent meg. *Egy rossz Poétára* címmel, eddig még egy ismeretlen verse is előkerült. A kötet tartalma: bevezető, életrajz, munkássága, prózai írásai, drámái, értékezése.

A *hetedik* kritikai kiadás a RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA XVIII. SZÁZAD sorozat VI. köteteként, dr. Debreczeni Attila összeállításában, a Balassi Kiadó kiadásában, 2001-ben jelent meg Budapesten.

Énekelhető költeményei

A könnyed hangvételű költemények egy része kottázva, más része pedig kézzel írva vagy nyomtatva található. Alább a lelőhelyek szerint kerülnek ismertetésre a versek. (A magyar nyelvtan hibáira utaló szavak és mondatok az eredeti okmányok hiteles másolatairól vettem át.)

Kottázottak

- Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban (volt Erdélyi Múzeum Egyesület Könyvtár):

Kótás DALLOS KÖNYV. A víg Társaságokban való Haszonvételre öszve szedte, részszerint magyarra fordította, kótára tette, és le írta Szalontai Madas Sándor

„Egy megvetettnek keserve” vers az első versszak kezdetével (Utánnad folynak könnyeim) N° 10. alatt.

- Magyar Tudományos Akadémián:

Tóth István: Áriák és dalok

N° 35. szám alatt „Kis Tzentzi Rósájához” (Fakadj piros rózsá, ...)

N° 111. számon „Amott a hegyek oldalába” (Az egygyűű paraszt ...)

Szentgyörgyi István: Daloskönyv

„Fakadj piros rosa, fakadj tsendesen” (A Czenczi rózsája)

- Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára Debrecenben:

Arany János népdalgyűjteményéből

„A Sír-halom” vers

- Zentralbibliothek Zürichben:

J. H. Voss: Musen-Almanach 1783

J. G. Jacobi: Nach einem alten Liede (gót betűkkel írt vers és kotta)

„A poäta”

- Mosonmagyaróváron

Kátai Zoltán zeneszerzőnél:

„A Cenci rózsája” (XVII. századbeli dallammal)

Kotta nélküliek:

- Magyar Tudományos Akadémián:

Erdélyi János: Népdalok és mondák

440. sorszám alatt „A Czenczi rózsája” verscím nélkül Fakadj piros rózsá, fakadj csendesén kezdettel.

- Országos Széchényi Könyvtár Budapesten:

Gyűjteményes könyv Horváth Miklós gyűjteménye 1836

„A Sír-halom”

Énekeskönyv (2. füzet, 2. lap)

Utánad folynak könnyeim kezdettel az „Eggy megvetettnek keserve” című vers

Vegyes énekek gyűjteményében

„A Panasz” és a „A Reménység”

Versgyűjtemény Jankovich Miklós gyűjteménye 1830

Eggy kedvesnek Temető Hellye sorral a „Glycerium Wielandból” című vers

- Tizáninzeni Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei Nagykönyvtárában Sárospatakon:

Dalgyűjtemény (1832):

„Eggy megvetettnek keserve” (Utánad folynak könnyeim kezdettel)

Batta Bálint kótatára Sárospatak 1804 (1808)

„Chole bús estvéje” (Te halvány hold bús világa...)

„A Czenczi rózsája” (Fakadj piros rózsá, fakadj...)

„A Sír-halom” (Piros rózsá boltozatok...)

Váci Énekeskönyv (I-II. kötet):

„Glycerium Wielandból” (Ah! nincs többé...)

„A Czenczi rózsája” (Fakadj piros rózsá, fakadj...)

„A Tavasz” (Kedves idő víg kezdete...)

Régibb és újabb, részint érzékeny, részint víg, többnyire eredeti dalok gyűjteménye Sárospatak (1826):

„Eggy megvetettnek keserve” (Utánad folynak könnyeim...)

„A Sír-halom” (Piros rózsá boltozatok...)

„A Czenczi rózsája” (Fakadj piros rózsá, fakadj...)

„A Reménységhez” (Oh ha reménység nem lenne...)

Érzékeny és víg dalok gyűjteménye (Második bővített kiadás) Sáros-Patakon (1834):

„Eggy megvetettnek keserve” (Utánad folynak könnyeim...)

„A Sír-halom“ (Piros rózsza boltozatok...)

„A Czenczi rózsája“ (Fakadj piros rózsza, fakadj...)

„A Reménységhez“ (Oh ha reménység nem lenne...)

• Zentralbibliothek Zürichben:

J. H. Voss: *Musen-Almanach* (1777):

Brückner: *Die Klage Dina's*

„A panasza“

J. H. Voss: *Musen-Almanach* (1792):

Pfeffel: *Auf Mirabeaus Grabe*

„Mirabeau A-Fancia Nemzet-Gyűlés Elől-ülője halálára“

J. H. Voss: *Musen-Almanach* (1793):

Brüde: *Der sterbende Christ an seine Seele*

„A haldokló keresztény“

Sammlung Vermischter Gedichte

Lübeck und Leipzig (1794):

Overbeck: *An ein Veilchen* (a cím változata előfordult a következőképpen is: *Der Knabe an ein Veilchen*)

„A Czenczi rózsája“

J. G. Jacobi's: *Sämmtliche Werke*

Dritte Band (III kötet) Zürich (1809):

Nach einem alten Liede

„A poéta“

A születési hely népies hatása

A népdal, a népballada ismerős vonásait magával hozta szülőföldjéről, onnan, ahol fejlődése elindult. Gyermekkorától kezdve a falu nótáit jól ismerte, szerette a népet. Ottományban, szülőfalujában eltöltött gyermekkori emlékeit idézi fel többek között *A Gyermeki idők emlékezete* versben. A gyermekkort visszaidéző költeményeinek óriási értéke, hogy Kisfaludy Sándort és Petőfi Sándort megelőzve, Szentjóni Szabó László az egyetlen költő, aki a gyermekkor emlékét versben megírta. Szívből örült, ha a tavasz közeledett, ha a fák rügyeztek. Otthonosan érezte magát abban a költészetben, amelyben a természetről kellett énekelni, ezt a legszebben megalkotva *A Tavasz* című versben olvashatjuk.

Nyelvészetéről idézem Gálos Rezső a Magyar Nyelvőr folyóiratban, a *Magyar Nyelvművészek* sorozatban megjelent értékelését:

„A tizennyolcadik század második felében, már abban az időben, mikor Kazinczy még messze volt a nyelvújítás eszméjétől és még nem gondolt arra, hogy ezt az eszmét rendszeres munkával megvalósítsa, akadtak íróink, akik ósdiságból, az ősök nyelvét emlegetve, előzőik stílusához sem ragaszkodtak mindenben. Ezek között is az első hely Szentjóni Szabó Lászlóé, aki Kármán föllépéséig a magyar stílus legnagyobb művésze. Verseinek, drámai műveinek, leginkább pedig prózai írásainak a nyelve ebben az időben páratlan. Benne tudatos a törekvés, hogy magyarsága szép és hangzatos legyen. Fejlődésére nagy hatással volt az a nyelvjáróterület, amelyen gyerekkorát átélte és rövid életének jórészét is töltötte. Ifjúságának, gyermekjátékainak, emlékei ahhoz a vidékhez vonták őt, ahol a Berettyó patakai folydogálnak, ahol az Érmellék hegyeinek végső nyúlványai a végtelen Alfölddel ölelkeznek. Szabó László – ha öntudatlanul is – nyelvújítóink közé tartozik föllevenített, meghonosított tájszavai miatt. A szeszélyes ifjú csakis a saját nyelvérzékére hallgatott, munkáiban úgy írt, ahogy a mindennapi életben beszélt, nem küszöbölte ki tájszavait, ezért lett öntudatlanul nyelvújítóvá. Munkáit a sujtól, játszodni, lábbal, fölöstököm, faricskál, métely, visszáz, perlódés, gomoja, zsája, iboja, csomoszlófa, valahol ülni (lenni, maradni értelemben), bombi, megigérkezni, esmérni, izgága, igazándi, kártács, stb. tájszók teszik változatossá, és néha különösen kedves színt adnak verseinek. Jellemző sajátossága nyelvének a tisztasága is. Idegen szó alig kerül költeményeibe, vagy prózában írt idilljeibe. Egy-egy meghonosult idegenszó is, mint a Misu becenév, vagy a pestis, viceispány, ritkán kerül költeményeibe. Prózai munkáinak egy részét (igen kevés kortársáéről mondhatjuk el ezt) ma is élvezet olvasni. Különösen szépek leírásai regénytöredékekben, az Első Mária magyar királynak életében és A Panasz-ban. Nyelvének szépségeit, folyékony-ságát, ritmusosságát, élénkségét, egyszerűségét és magyarosságát figyelembe vesszük, nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy Szabó László mestere volt a nyelvnek és nála szebben nem írt senki a tizennyolcadik század nyolcvanas éveiben.”

A költő által elterjedt szólás- és közmondás gyűjtemény

- Egyik szó a másikat szüli.
- Látsd, a kutya fajta!
- Tán összeszűrtétek egymással a levet?
- Cziróka-maróka.
- Megéitetem ám velem a szurkot!
- Én karóhoz nem kötöm az ebet.
- Ennye ebugatta!
- Kutya erkölcsre kaptatok!
- Mély partot mosnak a lassú patakok.
- Mind fenéig tejfel.
- Legnehezebb per az asszonyi állaté.
- Edd meg az agarat!

Irodalmi hagyatéka

Ránk maradt az 1791 nyarán megjelent, verseskötetet követő hat kiadás. (A hetedik a verseinek kritikai kiadása.)

Az 1995-ben kiadott, eddig a legtökéletesebb és tartalmában a legbővebb, hatodik kiadás összeállításának alapján: 63 vers, 6 próza, egy pásztorjáték. Egy színpadra került és egy töredékben maradt dráma. 12 magyar-, 2 latin- és 1 német nyelven megírt levele, családi levelezése, kérvények, vizsgadolgozat, perirataiból vádemelés, fellebbezés, kihallgatási jegyzőkönyv, ítélete, ítélet elleni kérelme, kegyelem közlése és Kufsteinbe történő irányítása, vallomásai, védekezése és kegyelmi kérvénye.

Tájékoztatóként igen fontosnak tartom kiemelni, hogy Mohácsra menetele előtt, 1792 elején megjelent magyar és német nyelven: Mátyás király, avagy A nép szeretete jámbor fejedelmek jutalma című drámája. A kézirattal 1792. május 31-re készült el. I. Ferenc 1792. június 6-i királlyá koronázására írta. A cenzúra engedélyével, magyar nyelvű előadásban 1793. július 3-án, a Kelemen László-féle Első Magyar Játékszíni Társaság, a Pesti Magyar Színtársulat rendezésében Budán, a mai Várszínházban került színpadra. (Eddigi ismeret alapján az eredeti kézirat, az említett színtársulat Losoncon történt felszámolásakor elveszett.

A nyomdailag előállított első kiadás az Országos Széchényi Könyvtárban megtalálható.) A magyar nyelven történt előadás kihangsúlyozásának az a jelentősége, hogy a Kelemen László-féle színtársulat, 1790-től tíz éven át, 112 művet adott elő. A németből átvettek kivül, ebből csak tíz volt eredeti magyar darab, ezek között megtalálható a költő említett drámája is.

Mohácsról történt visszajövele után felvidulást jelentett életében, hogy Mátyás király drámájának előadását (1793. július 3.) megélhette. Hogy látta-e, és részt vett-e az előadáson, arról nem sikerült felkutatni bizonyító tájékoztatást. A dráma, 1850-ig, a magyar színjátszás keresett darabja volt, azóta nem tűzték másorra.

A dráma eredeti szövegének felhasználásával Arnold György és Heinisch József zeneszerzők (Kerényi Ferenc a budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola tanárának minősítése szerint, mai értelemben zenés játék) daljátékváltozatot készítettek. Arnold György *Mátyás király választatása*, Heinisch József *Mátyás királlyá választása* címet adott a műnek. Az említett opera eredeti partitúráját, a hangszerek külön-külön lejegyzett eredeti kottáit, több évi kutatás után, 1997. január 21-én megtaláltam. A címlapon – a két zeneszerző által adott címtől eltérően – *Mátyás királynak választása* műcím olvasható, s utóbbi megnevezéssel adták elő, több éven át, több színházban.

A talány, amelyre a választ kereshetjük

Ki volt Ő? Címzavakban az alábbi választ sorolhatom fel: vers-, próza-, prózai idill- és drámaíró, vers- és prózafordító, nyelvtelhetség, tanító és tanár, köztisztviselő, főispáni titkár, a Martinovics-mozgalom (dr. Kulin Ferenc irodalomtörténész határozott állítása szerint: az első magyar köztársasági mozgalom) résztvevője, elítélte és halottja.

Ki Ő most? Az irodalomtörténet és a magyar irodalom elfelejtett egyénisége.

Ki lehetett volna? Erre rövid életútját figyelembe véve, nehéz választ adni, csupán csak idézni lehet néhány véleményt, mint például:

- Váczy Jánosét, aki a költő néhány versét, előadási formájukra és hangjukra való tekintettel, szinte pártatlanoknak ítélte az akkori irodalomban.

- Csokonai Vitéz Mihályét „...Szabó Lászlónak minden sorából méz csepeg és örömmel repes az elme, hogy azokat olvashatja.”

- Az Irodalomtörténeti Közlemények XVIII. évfolyam, 1908. évi számában olvasható:

„...Szabó László prózai munkáit mi is, Gyulait követve, szívesen helyezzük Kazinczy vagy Kármán írásai mellé. Önállóan fejlődött, szép stílusa, a melynek folyékonyágát segíti egészséges nyelvérzéke, vonzó előadása, a mely távol van a túlságos érzélgéstől, áttekinthető gondolatmenete, a mely a bonyolultabb mondat-szerkezetek alkotásaitól visszariad, egy időben, a XVIII. század nyolcvanas éveiben, az ő prózájának szerzi meg az elsőséget irodalmunkban.”

- Baróti Dezső: „Verseit ma már ritkán olvassuk. Sorsa az úttörők sorsa. Legszebb darabjai egy Csokonait, egy Vörösmartyt, egy Petőfit inspiráltak, egyik-másikból azóta népdal lett. Kazinczy azonban nem szerette, talán az irodalomtörténet is azért bánt olyan mostohán vele. Ma, hogy százada, a világosság százada egyre többet mond nekünk, újra rokonvér lüktetését érezzük sok sorában: szinte ő ébresztett bennünket, nem mi őt.”

- IRODALOM – MAGYAR IRODALOM A NYELVÚJÍTÁS KORÁBAN A REFORMKOR ÉS AZ ÖNKÉNYURALOM IDŐSZAKA így őrzi a költő emlékét: „Szentjóni Szabó László sokoldalú, sok műfajban próbálkozó költői tehetség volt, a kufsteini börtönben pusztult el fiatalon. Politikai versei nem maradtak fenn, ezeket valószínűleg elégette. Maradandót alkotott a dal-formában és a humoros zsáner-versekben. Dalaiban német mintákat követett, ezek nyomán írt a hervadó virágról, a hervadó szépségről, az elmúlásról, majd nagyon személyes hangon gyermekkori emlékeiről. Zsánerverseit a láttató bemutatás, az életöröm, jó beszélgetőkészség jellemzi. Kísérletezett a lélektani történeti regénnyel, de a Nagy Lajos lányáról, Mária királynéről kezdett műve töredék maradt.”

- A HAJDU-BIHARI NAPLÓ-ban a következőképpen emlékeztek meg róla: „Valahol Kufsteinban a rabok temetőjében, a

jeltelen, felismerhetetlen sírok között van egy, amelyben egy fényes tehetségű fiatal magyar költő pihen: a 27 éves korában elhunyt Szentjóni Szabó László. Ma sem tudjuk, melyik sír az övé, nem maradtak kéziratok, arcképe sincs meg. A magyar jakobinusok poréneke költő-vádlottjai közül egyedül ő nem élte túl a rabságot. Ott maradt örökre Kufsteinban, a rabok temetőjében.”

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- A *Debreceni Református Kollégium Története*. Budapest, 1988.
- Asztalos Miklós: *A történeti Erdély*. Budapest, 1936.
- Az Ottományi Református Egyházközség Története*. Ottomány, 1950.
- Ádám László – Belia György – Csatári Dániel – Kosály Márta – Kovács György – Szávai Jenő: *Románia útikönyve*. Panoráma Kiadó, Budapest, évszám nélkül.
- Barta János: *Hét koporsó*. Budapest, 1981.
- Batsányi János összes költeménye*. Buda, 1835.
- Benda Kálmán: *A magyar jakobinus mozgalom iratai*. I-III. kötet, Budapest, 1952–1957.
- Benda Kálmán: *A magyar jakobinusok*. Budapest, 1957.
- Benda Kálmán: *Magyarország történeti kronológiája*. Budapest, 1981.
- Benda Kálmán: *Magyarország történeti Kronológiája*. Budapest, 1982.
- Bényei József: *Magyar írók pereit*. Budapest, 1984.
- Boreczky Beatrix: *A magyar jakobinusok*. Budapest, 1977.
- Bunyitay Vince: *A Várad Püspökség káptalanai és monostorai*. Nagyvárad, 1883.
- Busa Margit dr.: *Kazinczy Ferenc utazásai 1773–1831*. Budapest – Miskolc, 1955.
- Cenner Mihály: *Emlékkönyv a Magyar Színészet 200. évfordulójára*. Budapest, 1991.
- Debreczeni Attila dr.: *Szentjóni Szabó László összes művei*. Budapest, 1995.
- Debreczeni Attila dr.: *Szentjóni Szabó László összes költeményei – kritikai kiadás*. Budapest, 2001.
- Demeter Zsófia – Kerny Terézia – Lőrincz Tamás – Marosi Ernő – Siklósi Gyula – Szabó Zoltán: *Az ezeréves ifjú*. Tanulmányok Szent Imre herceg 1000 évéről. Szent Imre-templom, Székesfehérvár, 2007.
- Dr. Czétény Piroska – Szabó Géza: *A Szent István Bazilika*. Budapest, 2005.
- Dukrét Géza: *A Szent Jobb és Szentjobb község története*. Nagyvárad, 2000.
- Dukrét Géza: *Hegyköz. Történeti monográfia. Partiumi füzetek, 38.*, Nagyvárad, 2005.

- Erich Egg: *Das Tilorer Unterland*. Verlag St. Peter, Salzburg.
Festunk Kufstein. Kleiner Führer Heimatmuseum, Kufstein, 1988.
- Földmérési és Távérzékelési Intézet, Budapest, 2006. november 6-án kelt
Tájékoztató levele.
- Gálos Rezső: *Szentjóni Szabó László*. Monográfia, Budapest, 1955.
- Glatz Ferenc – Kardos József: *Szent István és kora*. Budapest, 1988.
- Györfy György: *István király és műve*. Budapest, 1977.
- Györfy Rózsa: *Új magyar legendárium*. Budapest, 1988.
- Hajdu-Bihari Napló*. Debrecen, 1980. október 26-i szám.
- Hajdu-Bihari Napló*. Debrecen, 1981. április 26-i szám.
- Hartvik-legenda*.
- Hozsanna teljes kottás népénekeskönyv*. Budapest, 2001.
- Janzsó Tihamér: *Szent László király oklevelei*. Szombathely, 1917.
- Kazinczy Ferenc: *Fogságom naplója*. Budapest, 1976.
- Ki kicsoda a magyar történelemben?*
- Kós Károly: *Az Országépítő*. Helikon Kiadó, Békéscsaba, 1983.
- Közgazdasági Lexikon*. II. kötet, Budapest, 1900.
- Kulturális Örökségvédelmi Hivatal fotó- és tervtár*.
- Legenda maior*.
- Legenda minor*.
- Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Képcsarnok*.
- Magyar Nemzet*, napilap. 1985. augusztus 18., Budapest.
- Magyar Nemzet*, napilap. 2005. január 22., Budapest.
- Magyar Nemzet Története*. I. kötet.
- Magyar Országos Levéltár. *Nemesi címeres levél*.
- Magyar Országos Levéltár. *E 708 Vertrauliche Akten fasc. 52 A. No. 21 3 doboz, számlák és iratok*.
- Marczali Henrik: *Magyarország története*. Budapest, Laude Kiadó, évszám nélkül.
- Mitták Ferenc: *1000 év – 100 híres történelmi személy*. Debrecen, évszám nélkül.
- Művelődés. *Közművelődési folyóirat*. XL. évfolyam, 1991. július-augusztus, 7-8. szám, Cluj (Kolozsvár), 1991.
- Országos Széchényi Könyvtár. *FM 3/2131 jelzet alatt a Vasárnapi Újság 1869. évi 6-i szám*.
- Országos Széchényi Könyvtár. *P.O. hung. 1362 és 193.064 Batsányi tusrája Szentjóni Szabó Lászlóról*.
- Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár. *An.al. 4014 jelzet alatt a jakubínus rabok nevei*.
- Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár. *An.al. 10164 V. 1255/199/1961 jelzet alatt „A jakubínus per szabadságfája”*.
- Pallas Nagy Lexikon*.

- Partium*. I. évfolyam, 2. szám, 1994. június, Nagyvárad.
- Partium*. Honismereti lap, 1994. július, Nagyvárad.
- Petőfi Sándor: *Összes költeményei*. Budapest, 1972.
- Pesti Hírlap*. Pest, 1935. szeptember 18-i szám.
- Péterffy Károly: *S. Concilia Hung. II.*
- Plan de la Ville & de Chateau de Kueffstein*. (1750-ből származó kufsteini vár térképe Bécsből.)
- Pulszky Ferenc: *Martinovics és társai*. Olcsó könyvtár, 332. szám, Budapest, 1907.
- Rexa Dezső: *Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye emlékei*. Budapest, 1931.
- Révai nagy lexikona*. Budapest, évszám nélkül.
- Simon M: *Supplementum*.
- Stadtarchiv Kufstein 14/03/2000 és 15/05/2000 számú levelei.*
- Ständige Ungarische Archivdelegation beim Österreichischen Kriegsarchiv Wien 1999.03.26-i levele.*
- Szabó Dániel: *Az ottományi Református Egyházközség története*. Vizsgadolgozat 1958 Kolozsvár.
- Szabó Ervin *Könyvtár Budapest általános olvasó és Budapest Gyűjtemény*.
- Szabó István: *Ottomány kismonográfia*. Partiumi füzetek, 18., 2002.
- Szabó Péter: *Erdély képes története*. Gyula, 2002.
- Szamosközy István: *Erdély története*. Budapest, 1977.
- Szász Zoltán: *Erdély története*. I-II-III. kötet. Budapest, 1986.
- Szentjóby Szabó Andor: *Egy új egyházközség születése*. Cegléd - Albertirsa, 2005.
- Szentjóby Szabó Andor: *Szentjóby Szabó László különlenyomat a Kazinczy Ferenc Társaság Széphalom 9. évkönyvéhez*. Sátoraljaújhely, 1997.
- Szentmihályi Szabó Péter: *Aranykereszt, acélkard*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1985.
- Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára*. Debrecen.
- Tormay Cecília: *Kis magyar legendárium és Szent István királynak intelmei*. Budapest, 1930.
- Uj Idők Lexikona*. Budapest, 1938.
- Urmánczy Antal dr.: *Magyarország áttekinthető történelme*. HOM-IR Kft., Debrecen, 1966.
- Verseghy Ferenc: *Válogatott versek*. Budapest, 1956.
- Zákonyi Ferenc: *Balatonfüred monográfiája*. Balatonfüred, 1988.

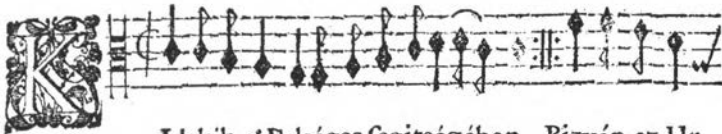
MELLÉKLETEK

293. számú ének

Dallam: Pannonhalma Főapátsági Könyvtár, Náray György: Lyra coelestis. Nagyszombat: Johan Andreas Hörman, 1695. Jelzet: 10b-C-6

ESTVELI KOMPLETABELI 90. SOLTAR. 209

Estvéli Completabili 90. Soltár.

I lakik a' Felsőges segítségében. Bizván az Ur-
Oltalma léfzen menybéli Istenében.

ban, mond én oltalmom vagy, Es én fegetségem nagy.

Mert ő szabadítot a' vadászok törébül, Engem: és a' gonofz szidalmazó igétül, az ő vállaitol meg arnyekoztatol, Tol-
lai, allat bizol.

Ő igaz mondáfa tégedet vészzen környül, Paizzal: nem félz
éjeli félelemtül, rópülő nyiltul, sötétben járótul, és a' déli
ördögtül.

Ezeren húllanak el oldalad mellől, Es tiz ezeren a' te job
kezed felől: Te hozzád pedig semí veszedelem 's nem közelget
felelem.

Mind azon által te szemeiddel nézed, Es meg ládd bünö-
sök jutalmok mi legyen, Mert te vagy reményem, a' Felső-
gest tetted, hogy legyen fegetségem.

Veszedelem, bizzá, hogy te hozzád nem járul, Es az oltor
léfzen a' hajlékodontul távul, Mert az Angyalinak van parancflo-
latban, őrizték útaidban.

Keze-

1. számú melléklet folytatása (2/2)

Szöveg: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Menles Mihály:

„Isten, hazánkért térdelünk elődbe...”

(Internetről átvett, nyomdai vagy gépelt szöveg.)

Isten, hazánkért térdelünk elődbe.
Rút bűneinknek jószággal főd be!
Szent magyaroknak tiszta lelkét nézzed,
Érdemét idézzed!

István királynak szíve gazdagságát,
Szent Imre herceg kemény tisztaságát,
László királynak vitéz lovagságát:
O, ha csak ezt látnád!

Szent Erzsébetből hős szeretet árad,
Margit imái vezekelve szállnak,
Minket hiába, Uram, ne sirasson
Áldott Boldogasszony!

Ránk, bűnösökre minden verés ránk fér,
De könyörögnek ők tépett hazánkért.
Hadd legyünk mink is tiszták, hősök, szentek:
Hazánkat így mentsd meg!

HOZSANNA énekeskönyvben

293

Náray: Lyra Coelestis (1695) – Menles Mihály

1. Is - ten, hazán - kért tér - de - lünk E - lőd - be.
2. Ist - ván ki - rály - nak szí - ve gaz - dag - sá - gát,
Rút bü - ne - in - ket jó - sá - goddal főd be.
Szent Imre her - ceg ke - ménytisz - ta - sá - gát,
Szent magya - rok - nak tisz - ta lel - két néz - zed,
Lász - ló ki - rály - nak vi - téz lo - vag - sá - gát,
Er - de - mét i - déz - zed.
Ó, ha csak ezt lát - nád!

3. Szent Erzsébetből hős szeretet árad.
Margit imái vezekelve szállnak.
Minket hiába, Uram, ne sirasson
Áldott Boldogasszony.
4. Ránk bűnösökre minden verés ráfér,
De könyörögnek ők tépett hazánkért.
Hadd legyünk mink is tiszták, hősök, szentek:
Hazánkat így mentsd meg!

1. számú melléklet folytatása (3/1)

294.A számú ének

Dallam: Pannonhalma Főapátsági Könyvtár, Bogisich Mihály: Őseink
buzgósa. Budapest: Rózsa K. és neje, 1888. Jelzet: Pa-HB-008057

876

Ugyanarról.

116.

Ah hol vagy magyarok tündöklő csillaga.

Bosóky Mihály: „Énekeskönyv”. Vács, 1797. év,
75. lap.

Andante.

B. M. 1884.

1. Ah hol vagy, ma-gya-rok tün-dök-lő
Ki vol-tál va-la-ha or-szá-gunk
2. Ró-lad em-lé-kez-vén, esor-dul-nak
Bú-val bar-ma-toz-nak szo-mo-ru

1. csil-la-ga? } Hol vagy, Ist-ván ki-rály?
is-táp-ja. }
2. kő-nye-i, } Lan-kad-nak szün-te-len
mé-zé-i. }

877

1. Té-ged ma-gyar ki-ván, Gyá-szos ől-
2. vi-téz-lő ke-zé-i, Nem szün-nek

1. tő-zet-ben te e-lőt-ted jár-ván.
2. i-szo-nyu sí-rás-tól szo-me-i.

3. Virágos kert vala híres Pannonia,
Mely kertet öntözé híven Szűz Mária,
Kertéese o kertnek István király vala,
Ennek bő termése ő vele meghala.
4. Elődbe bevolunk bús magyar fűid,
Hozzád fohászkodunk a te maradvád:
Tekints István király szomorú hazádra,
Fordítad szemeidet régi országokra.
5. Reménységünk vagyon veled Máriában,
Mint magyar hazáknak hű királynéjában,
Kinek életben minket ajánlottál,
Es szent koronával együtt feladottál.

1. számú melléklet folytatása (3/3)

HOZSANNA énekeskönyvben

294.A*Bogisich: Őseink Buzgósága (1888) – Dőri
kéziratos (1763)*

1. Ah, hol vagy, magya -rok Tündök -lő csil-la -ga,
2. Ró-lad em - lé -kez-vénCsordulnak könnye - i

Ki vol-tál va - la - ha Or-szágunk is -táp - ja?
Bú - val har - ma - toz - nak Szo - mo - rú me - ze - i

Hol vagy, Ist -ván ki - rály? Té - ged ma - gyar kí -ván,
Lan - kad - nak szün - te - len Vi - téz - lő kar - ja - i,

Gyászos öl - tő - zet - ben Te - e - lőt - ted sír -ván.
Nem szűnnek i - szo - nyú Sí - rás - tól sze - me - i.

3. Virágos kert vala híres Pannónia,
Mely kertet öntöze híven Szűz Mária.
Katolikus hitnek bő volt szép virága!
Be megsötétedett örvendetes napja.
4. Előtted könyörgünk, bús magyar fiaid,
Hozzád fohászkodunk, árva maradékid.
Tekints, István király, szomorú hazádra,
Fordítsd szemeidet régi országodra.
5. Reménységünk vagyon benned s Móriában,
Mint magyar hazánknak hű királynéjában.
Még éltedben minket néki ajánlottál,
És szent koronáddal együtt fölládoztál.

294.B számú ének

Dallam: Kodály Zoltán Múzeum és Archívum
 (Kodály Zoltán Vegyeskari gyűjtemény: Ének Szent István királyhoz.
 Melléklet a Magyar Kórus 31. számához Budapest 1938)

Használatk módját
 és a létezőtől

Ének Szent István királyhoz

EGYSZÓLAMRA ORGONÁVAL *)

KODÁLY ZOLTÁN
 1938. VIII.

Lendülettel $\text{♩} = 96$

ORGONA.

1. Ah-hol vagy
 3. Vi-rá-gos

1. ma-gya-rok tün-dök-lő csi-lla-ga? Ki rol-tái va-la-ba or-szágunk
 3. kert ve-la hí-res Pan-nó-ni-a. E ker-tet üp-tő-zé hí-ven Szűz

1. is-táp-ja. Hol vagy Ist-ván ki-rály?
 3. Má-ri-a. is-ten I-gú-je élt,

1. Tú-ged ma-gyar ki-ván! Gyú-szos öl-tő-zet.
 3. bő volt szép vi-ra-gal. Meg-ho-má-lyo-sa-

1. ben ta-e-16.ted sír-ván.
 3. dott or-ven-de-tes nap-ja.

*) Mielőtt a szöveget használnád, kérlek, hogy meggyőződj arról, hogy a szöveg a legújabb kiadásban van.
 Copyright 1938 by Magyar Kórus Budapest 1. Fény Oskár utca 56. M. K. 400 U.

1. számú melléklet folytatása (2/2)

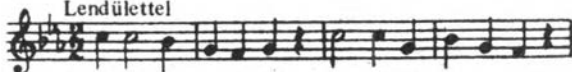
Szöveg: Lásd a 294.A éneknél írott hivatkozást és a kéziratot.
Pannonhalma Főapátsági Könyvtár Dőri énekeskönyv, kézirat, 1763-1774.

Jelzet: 10a-E-29/1

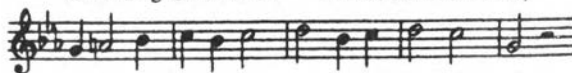
HOSZANNA énekeskönyvben

294 B*Kodály Zoltán – Dőri kézirat (1763)*

Lendülettel

1. Ah, hol vagy, magyarok tün-dök-lő csil-la-ga?
2. Vi-rá-gos kert va-la hí-res Pan-nó-ni-a,

Ki vol-tál va-la-ha or-szágunk is-táp-ja.
E ker-tet ön-tö-zé hí-ven Szűz Má-ri-a,

Hol vagy, Ist-ván ki-rály? Té-ged magyar ki-ván!
Is-ten i-gé-je élt, bő volt szép vi-rá-ga,

Gyászos öl-tö-zet-ben te e-lőt-ted sír-ván.
Meg-ho-má-lyo-so-dott ör-ven-de-tes nap-ja.

295. számú ének

Dallam: Pannonhalma Főapátsági Könyvtár, Kisdi Benedek: Cantus catholici 1651. Reprint kiad. Budapest: Raffaelli R. Rafaela, [1931]

I-II. köt. (Magyar irodalmi ritkaságok).

Jelzet: Pa-HB-034604 - Pa-HB-034661

A' SZ. APOSTOLOKRÓL. 171

A' SZENT APOSTOLOKROL
REGI ENEK.

Az igaz Hitben, végig meg maradjunk, No ha ez földön szükség nyomorogánk. Sok gyászot érte. Izenvedünk: Végre meg is halunk.

Például vadnak a' szent Apostolok; Kiknek Izavokra Izámtalan Országok, Meg-terítették ropantott Városok. Christus hittre.

Mert elméjeiket igaz tudománnyal; Izveket erős állhatatossággal. Meg-erőlték hogy ne gondolná-
rak, Senkinek átkával.

Mennyieikben magokat foglalák; A' földieket pedig meg-utáák. Mind e' Világot femminek állták, s' Christusfert el-hagyák.

(138) Mint a' lépes méz édes vala Izavok; Azért mindenütt kedves tanítáfok, Hatalmas szent Lélektől vött Izálláfok, mennyei valláfok.

Szent Péter mene Roma Városában, Kit Néro Császár foga haragjában, Föld-felé fölvel felzíté Romában, Meg-hala illy kinban.

Szent Pál Apostol Afriát bé-járá, Es onnét ifmét bé-méne Rómába, Feje vétették. örömeft meg-hala, Iftennek Izóigája.

Dallam: Zenetudományi Intézet (1014 Budapest, Táncsics Mihály u. 7.)

Csomasz Tóth Kálmán: A XVI. század magyar dallamai Régi Magyar

Dallamok Tára I. kötet (Budapest 1958) A 138. számú dallam a 295.

számú énekhez.

L. CC 1651. 137. 1.

REGI ENEK

Az igaz Hit-ben, végig meg-maradjunk; No ha ez földön szükség nyomorogánk. Sok gyászot érte. Izenvedünk: Végre meg is halunk.

Szóvege nem szerepel a XVI. századbeli.

1. számú melléklet folytatása (2/2)

Szöveg: Lásd a dallam jegyzetét és a hivatkozást (jelzetet). Módosított szöveg az alábbi énekeskönyvben.

HOZSANNA énekeskönyvben

295

Kisdi: Cantus Catholici (1651)

1. Ál - dott szent Ist - ván, Is - ten - nek szol -
2. Ir - gal - mas Is - ten ke - gyes jó - vol -
gá - ja, Krisz - tus hi - té - nek i - gaz plán - tá -
tá - ból, A - da - ték né - künk ma - gas mennyor -
ló - ja, Bál - vá - nyo - zás - nak el - tá - voz - ta -
szág - ból, Ú - tat hogy lel - nének gonosz po - gány -
tó - ja És el - ron - tó - ja!
ság - ból, Ré - gi vak - ság - ból.

3. Földeden újra pogány tüzek égnek
Fajtalanságnak, rút hitetlenségnek.
Ó jaj, ne hagyj el, napja reménységnek,
Válts meg az égnek!
4. Jobbokra kérünk, amely ma is épen,
Légy közbenjárónk szent Király az égben.
Könyörülj újból e veszendő népen,
Jó atyaképen.
5. Jóságos Jobbod nyújtsd ki reánk, kérünk,
Szent koronáddal új ezeret érünk,
Hogyha keresztet s imádságod vétünk.
Régi vezértünk!

296. számú ének

Dallam: Pannonhalma Főapátsági Könyvtár, Szegedi Ferenc Lénárt: Cantus catholici latino-hungarici. Kassa: jezsuita Akadémiai Nyomda, 1674.

Jelzet: 10b-E-18

354 HISVITRE VALÓ ENEKE.

3. Christus kenyere, érdemünk; Szent halála, örökünk. Kívél örök jócserénk: Fel-költe, mitűkerünk. Nyerj irgalmat, &c.

4. Oh Istennek Báránya, Vátságunknak, atyánk. Halálunknak halála; Nekünk nagy jóc talála. Nyerj irgalmat, s' erőt, &c.

5. Jézusfel-támadása, Lón Pokloknak romlás: Ez nagy öröm mondása, Lón lelkünk vidulása. Nyerj irgalmat s' erőt, Oh édes Jézus, &c.

6. Jézus meg-öld bűnünkéből, Csak szerezsűkűzünkéből; Drága Szent kegyelméből, Ki hozz minden jósból. Nyerj irgalmat, s' erőt, &c.

7. Azért a rozsz kováfzából, Emelkedgyünk rútságból. Drága szent vigasztalást, Várván jófel-támadást. Nyerj irgalmat &c.

8. Christus Istennek Fia, Lelkünknek drágadíjára. Jed te szent Atyádat, Vigasztalja nyájadat. Nyerj irgalmat s' erőt, Oh édes Jézus, Szent Atyád előtt.

M A S.

Christus Virágunk, Szép termőzünk. Al-

355 HISVITRE VALÓ ENEKE.

1. Juját énekellyát: Mind bűnt lelkünkbe ölyünk.

2. Kifékök írban, Fel-kele vígan. Alleluját énekellyünk; Minden bűnt lelkünkben ölyünk.

3. Fel-kelelgyünk, Christus reményünk. All. &c.

4. Nagy hatalomság, Kinn remül vakság. All. &c.

5. Jézus állpunk, Szép fenyő Napunk. All. &c.

6. Jézusnak ölyünk, Ugy már ne félyünk. All. &c.

7. Ha véle járunk, Jó halál várunk. All. &c.

8. Jézus vígsága, Szív bátorsága. All. &c.

9. Jézus hogy fel-költe, Szent Írás bé tört. All. &c.

10. A Pokol el-hült, Halál meg remült. All. &c.

11. Jézus el nyilván, Mink szabadulván. All. &c.

12. Sok verefegy, Lóte nyerezge. Alleluja &c.

13. Hogy mi is nyerjünk, Jézussal törjünk. &c.

14. Jézus lez nekünk, Aldott tegyünk. All. &c.

15. Dicséret legyen Istennek, Amen. Alleluját énekellyünk; Minden bűnt I. el-künkben ölyünk.

M A S: Melynek Nótája, fol. 61.

Oh Jézus, bátorító kegyes Hádagnyom, fel-támadóddal vig lefz berag ágyom: Alleluja, Alleluja Jézusom! fel-támadóddal lefz orvofom.

Y y z s Oh

Dallam: Zenetudományi Intézet (1014 Budapest, Táncsics Mihály u. 7.)
 Papp Géza: A XVII. század énekelt dallamai Régi Magyar Dallamok Tára II. kötet (Budapest 1970) A 36. számú dallam a 296. számú énekhez.

36.

Sz 364.1.

Christus Vi - rá - gunk, Szép ter - mő á - gunk.

Al - le - lu - ját ö - ne - kellyünk; Min - ds bűnt lelkünkbe ölyünk.

MC 41.1. csak a + -ig. 1) 3. 2) o. 3) kettős vonal (o-val, 4)

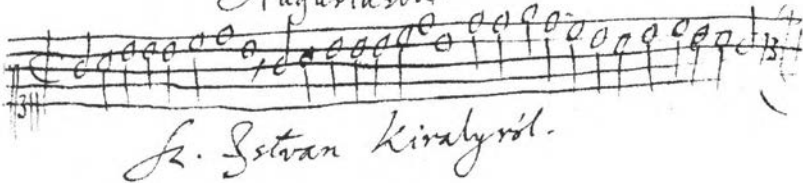
drá - ga Jé - su - stuk,

1. számú melléklet folytatása (3/2)

Szöveg: Eötvös Loránd Tudományegyetem (hivatkozás és jelzet nélkül)

Dicsőrevel, & Háromság, veled együtt & úr &
 virág, esedéssel értünk & c. fimb
 A lin. D. S. Stephano Rege.
 Hón & ibül örüllünk.

Magyarok lénye, orrszáj, reménye, lény átdot
 & István király.
 Sok magyar népe, Christusnak & ülted, lény átd,
 ott & István király.
 Sz hitben tarcs meg, Jesusnál átdog meg,
 lény átdot & István király. (fimb)
 A lin. Hón oltalmár.
 Augustusba.

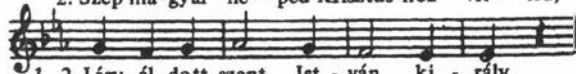
1. számú melléklet folytatása (3/3)

HOZSANNA énekeskönyvben

296*Szegedi: Cantus Catholici (1674) – Magyar
Cantionale (XVII. sz.)*

1. Ma-gya-rok fé - nye, Ország re - mé - nye,

2. Szép ma-gyar né - ped Krisztus-hoz vit - ted,

1-2. Légy ál - dott, szent Ist - ván ki - rály,

Légy ál - dott, szent Ist - ván ki - rály!

3. Szent hitben tarts meg. Jézusnál áldj meg!

Légy áldott stb.

1. számú melléklet folytatása (3/1)

297. számú ének

Dallam: Zenetudományi Intézet (1014 Budapest, Táncsics Mihály u. 7.)

Papp Géza: A XVII. század énekelt dallamai Régi Magyar Dallamok

Tára II. kötet (Budapest 1970) A 24/a számú dallam a 297. számú énekhez.

24/a

I Sz 24.L

Világ légy Mezőye - i Bú - nya; Dí - vó li - tenek Sz. A - nya;

Szűz Má - ri - a Id - vó - se - gők fe - nyez haj - na - ja.

MC 37. l.: d) miniszter; 1) hiányzik; 4) o, 5) o, 6) o, A - B kétszer. —
— 68, 69, 113, 183. l.: 1) c. — 177. l.: 1) c. 7) d — 180. l.: 1) c, 8) c

D - Sz: 2) h k d, 8) h A - B még egyszer, kakker 8) c (na);

A 180: d) miniszter, rendszer átrendezéséssel. 2) g (d), 3) h k d c (d d d d d d d d),
4) o —, 6) d c (d d), 7) d, 8) c

Szöveg: Eötvös Loránd Tudományegyetem (hivatkozás és jelzet nélkül)

Így hitnek plántálóia, Paganyságnak messz
 tontóia, Amágy Istent értünk a dote
 &: Istvan kiraly.

Roma &: igazságra, hirt al minket nagy igazsá-
 ra, Amágy Istent értünk a dote &:

Köztünk &: törvént & erettel, Jesus Annayahó
 köttél, Amágy Istent értünk &:

Bolcsy &: rünek erőszagot, testamentomóban
 hagyot, Amágy Istent értünk &:

Hogy rezi &: egévénben, lehessünk minyan
 egy hitben, Amágy Istent értünk &:

Hogy ad Paganys eltológyék, és raitunk neural,
 tudgyék, Amágy Istent &:

Diciret &: háromszagnak, Göcsülles Jesus
 Annának Amágy Istent &:

Alia.

Teremtett állatok mind a holtmanyok Istenek
 szep munkai. Ad Ist a dgy álok, fel ma,
 g d ist állatok, melto ötét dicisni. Ti
 menndei íoban; övte viz asságyban, lakóro
 & ép Angyalok dicisitek Istent, ti is di-
 cistek ment mély véli & ép hálékotk.

Finis

1. számú melléklet folytatása (3/3)

HOZSANNA énekeskönyvben

297

Magyar Cantionale (XVII. sz.)

1. I - gaz hit - nek plán - tá - ló - ja,
2. Ró - ma - i szent i - gaz - ság - ra

Po - gány - ság - nak meg - ron - tó - ja,
Hoz - tál min - ket nagy jó - ság - ra.

I - mádd Is - tent é - ret - tünk, szent Ist - ván ki - rály,
Or - szá - go - dat ol - tal - mazd, szent Ist - ván ki - rály!

3. Köztünk szent törvényt szerzettél, – Krisztus hitére vezetted. – Imádd Istent, stb.

4. Boldog Szűznek az országod – Testamentomban ajánlod. – Imádd Istent, stb.

5. Hogy a pogány eltávozzék – És rajtunk ne uralkodjék. – Imádd Istent, stb.

6. Dicséret Szentháromságnak, – Becsület Isten Anyjának. – Imádd Istent, stb.

298. számú ének

Dallam és szöveg: Pannonhalma Főapátsági Könyvtár, Bogisich Mihály:
Őseink buzgósága. Budapest: Rózsa K. és neje, 1888.

Jelzet: Pa-HB-008057

872

118.

Szent István Magyarország első apostoli királyának dicsőseges „jobb kezéről”.

A *-al jelzett versok négy első vers rígi eredetű, az első vers 1484. évben Nürnbergben nyomtatott. A többi versök és verssorok, valamint a dallam a XVIII. századból való.

Éneklik a hívek augusztus 20-án és Buda várban a szent képménet alatt.

Moderato.

B. M. 1886.

*1. Oh ál - csó - só - ges szent jobb kéz, }
Me - lyet ma - gyar ó - bajt - va - ná, }
*2. Mi - ker te - ro - sá - d í - k - ün - tük, }
Bí - zá - gó - ság - ra ger - jed lel - künk, }

1. Drága kí - cse népünknek, Nagy ó - ró - mo
2. Jut eszünk - te szent - sé - ged, És sok jó - té -

874

3. Hazánkba a pogányokat, — A bálványozó vak - ságot, — Te istán ki s helyed, — Igaz hitet elítél, — Kérünk, áld meg sat.
4. Hogy az új nyáj pástor nélkül, — Az új szőlő munkés nélkül, — Ne legyen velt fő gondod, — S búságé igazkodásod, — Kérünk, áld meg sat.
5. Hittől azút a külföldről, — A világnak több részéről, — Pápokát, pástoroikat, — És serény munkásait, — Kérünk, áld meg sat.
6. Több püspöki adólistágot, — Apátok és pré - postokat, — Alapítal javára, — Népeit lelki hasznára, — Kérünk, áld meg sat.
7. Mennyi álea templomokat, — Nem raktál és kintorokat, — Isten dicsőségére, — Nepeid bölcsességére, — Kérünk, áld meg sat.
8. Bölcsőségös Szűz Anyának, — Mint magyar - rok Ászonyának, — Főhajánad bazánkat, — S szenteléd körénkat, — Kérünk, áld meg sat.
9. *A te jóvótát tengerként, — Nagy buzgóságod áránkat, — Omélt nem csak hazánkra, — Han - nem egész világra, — Kérünk, áld meg sat.
10. Nyitád Jeruzsálemre is, — Kitejlesztéd Ró - mára is, — Adakodó jobboldal, — Igalmes jó - magonád, — Kérünk, áld meg sat.
11. *Ház áránkat, bérnyerünk, — Szegényeknek, betegeknak, — Ah mennyi sok jót tettél, — S ránk - tunk hányarog segíti, — Kérünk, áld meg sat.
12. Écszabók táplálója, — Mestermunk ruhájja, — Valdi te országodban, — Sőt egész Európá - ban, — Kérünk, áld meg sat.
13. Ennél jótettényeiket, — S dicsőségös dolo - musait, — Kedves valdi Istennek, — Kedves az emberkünk, — Kérünk, áld meg sat.

876

1. szívünknek (Kérünk, áld meg országunkat,
2. te-mé-nyed. Ki-rá-ly-un-kat, mindajánkat,

1-24. Oh szent kéz, oh szent kéz, oh szent kéz légy

1-24. ol-tal-munk és ó - ró - kú - paj - zsnak.

11. *Asért Isten több erődökkel, — Ritka rohadat - lassággal, — Dicsőítés kezdőd, — Hirdetés szent - ségedet, — Kérünk, áld meg sat.
15. Hogy szent László fölyajtatád, — Kaporadát a nagyvirágta, — Teadónk egytől tagja, — Már elcsodátva vala, — Kérünk, áld meg sat.
16. Szent Jobbold pedig épségben, — Jutott kérbe, Orvált minden, — Ézen szent ereklények, — E drága becsű kincsök, — Kérünk, áld meg sat.
17. Általítotted Biharba, — Tétetted egy spátságba, — Melyet asent László szerzett, — És aient Jobbnak vezetett, — Kérünk, áld meg sat.
18. Ottan tiestel hángó néped, — Áldotti kü magyar nemzeted, — Dicsőítés tudatod, — Nagyrányú érdemid, — Kérünk, áld meg sat.
19. Mikor Mohácsnál állásunkat, — Te is elvittél tőlünk, — Tenger mellé távoztál, — És mi - nek árán hagyttál, — Kérünk, áld meg sat.
20. De az Istennek bölgsé, — Terültünk buzgóság, Visszatorta kincsünket, — És vele mindent - ket, — Kérünk, áld meg sat.
21. Tenger mellől, Dana mellől, — Ragazótt térsé Bőce felé, — Onnan Duna várba, — Hazánk fővárosába, — Kérünk, áld meg sat.
22. Hogy ismét kérünkben lakván, — Néped elő - ben nyugodván, — Buzgóbban tisztelhesünk, — S adótlóba dicsőíthesünk, — Kérünk, áld meg sat.
23. *Errel forró házasással, — Készségös vigá - zásal, — Ma egyutt emlékeztünk, — És szív - böli érvendésünk, — Kérünk, áld meg sat.
24. *Isten jóvótát dicsőjük, — És általad arra kér - jük, — Veszéldé kírlóvunkat, — Bölhisztes bonuskat, — Kérünk, áld meg sat.

1. számú melléklet folytatása (4/2)

Dallam: Egri Főszékesegyház Gyűjtemény Zsaskovszky Ferenc -
Zsaskovszky Endre Katolikus Egyházi Énektár harmadik kiadás Eger.
Jelzet: HK 2364

254.

1. DIC-SÉR-TES-SÉL oh Má - ri - a! Ki - nek Úr Jé-

zus a Fi - a, Szu - ze min - den szü - zek - nek,

Any - ja a ke - gye - lem - nek. Tes - ti lei - ki kárt el - vé - vén,

Ass - szonyunk és A - nyánk lévén, kö - nyö - rögj, kö - nyö - rögj,

kö - nyö - rögj, ránk fi - gyelmezz, ha - lá - lun - kon vé - dei - mezz.

Utójáték.

Szöveg: Egri Főszékesegyház Gyűjtemény Orgonahangok Eger.

Jelzet: 930.7

[Orgonahangok] 37.

113

Szent István dicsőséges „jobb kezéről.”

vorsok négy első sora régi eredetű az első vers. 1484. évben
nyomatott Dall. „Dicsőségél oh Mária” stb. szerint.

1. **O**h dicsőséges szent jobb kéz,
Melyet magyar óhajtva néz;
Drága kincse népünknek,
Nagy öröme szívünknek.
*Kérünk, áldd meg országunkat,
Királyunkat, mindnyájunkat,
Oh szent kéz, oh szent kéz,
Oh szent kéz, légy oltalmunk,
És örökös pajzsunk.
2. Mikor te reád tekintünk,
Buzgóságra gerjed lelkünk,
Jut eszünkbe szentséged,
És sok jótéteményed.* Kérünk...
3. A te jóvoltod tengerként,
Nagy buzgóságod árvizként,
Ömlött nemcsak hazánkra,
Hanem egész világra.*
4. Bús árváknak, özvegyeknek,
Szegényeknek, betegeknek,
Ah, mennyi sok jót tettél,
Rajtunk hányszor segítél.*
5. Azért Isten több csodákkal,
Ritka rothadatlansággal,
Dicsőítő kezedet,
Hirdeté szentségedet.*
6. Erről forró háladással,
Közönséges vigadással,
Ma együtt emlékezünk
És szívből örvendezünk.*
7. Isten jóvoltát dicsérjük,
És általad arra kérjük,
Vezesse királyunkat,
Boldogítsa honunkat.*

1. számú melléklet folytatása (4/4)

HOZSANNA énekeskönyvben

298 Zsaskovszky: Énektár (1855) – Bogisich: Őseink
Buzgó-sága (1888)

1. Ó di - cső - sé - ges szent Jobb-kéz,
2. Mi - kor te - rád fel - te - kin - tünk,
Me-lyet magyar ó - hajt - va néz: Drá - ga kin - cse
Buz - gó - ság - ra ger - jed lel - künk, Jut e szünk - be
né - pünk - nek, Nagy ö - rő - me szí - vünk - nek.
szent - sé - ged, Shá - lát a - dunk te - né - ked.
Ké - rünk, áldd meg or - szá - gun - kat, Ki - rá - lyun - kat,
mind - nyá - jun - kat. Szent Jobb-kéz, szent Jobb-kéz,
Szent Jobbkéz, légy ol - talmunk És ö - rő - kős pa - i - zsunk

3. Drága szent Jobb, a vakságot, 4. Annyi ékes templomokat
Hazánkból a pogányságot, Építettél s klastromokat
Te irtád ki s helyette Istennek dicsőségül,
Jézust hoztad földedre. Népednek üdvösségül.
Kérünk, áldd meg, stb. Kérünk, áldd meg, stb.
5. Boldogságos Szűz Anyának 7. Éhezőnek táplálója,
Mint magyarok Asszonyának Meztelenek ruházója,
Te ajánlád e hazát, Adakozó jobbkezed
Az anyali koronát. És irgalmas nagy szíved
Kérünk, áldd meg, stb. Kérünk, áldd meg, stb.
6. Az árváknak, özvegyeknek, 8. Azért Isten csodaképen
Szegényeknek, betegeknek, Rothadatlan épségében
Ah, mennyi sok jót tettél, Megtartotta kezedet,
S rajtuk hányszor segítél! Dicsőíté nevedet.
Kérünk, áldd meg, stb. Kérünk, áldd meg, stb.
9. Drága szent Jobb, maradj nálunk,
Utat mutass, merre járjunk.
Jobbágyaid maradtunk,
Uralkodjál mirajtunk.
Kérünk, áldd meg, stb.

FÖLDMÉRÉSI ÉS TÁVÉRZÉKELÉSI INTÉZET

1149 Budapest, Bosnyák tér 5. | H-1592 Pf.: 565 ☎ 222 5101 Fax: 222-5112

www.fomi.hu

Budapest, 2006. november 6.

Ikt. sz.: 1931/2006-11-06

Tárgy: „mérő föld”

Melléklet: 12 oldal másolat

Tisztelt Szentjóbý Szabó Andor Úr!

Köszönettel és érdeklődéssel vettem 2006. szeptember 11-én kelt levelét, amelyben azután érdeklődik, hogy a „mérő föld” mint területi egység szerepel-e valamilyen nyilvántartásunkban, vagy megfogalmazása fellelhető-e könyvtárunkban

Ahogy az kb. egy hónappal ezelőtt telefonon jeleztem Önnek, könyvtárunkban a Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság (Budapest) által 1900-ban kiadott „Közgazdasági lexikon”-ban sikerült nyomára bukkannom a „mérő föld” mint területi egység megfogalmazásának. E szerint „Több helyütt a föld minősége képezte a földmértékek az alapját, illetőleg a megszabott terület bevetésére szükséges, vagy a bevetett területen termelt gabonamennyiség.” (Idézett lexikon, 641. old., b. pont – Területmértékek.) „Így Szászországban a szerint mérték a földterületet, amint az 24 drezdai mérő termést adott, avagy ezt felülmúlta, illetve megközelítette.” Ez a megfogalmazás már választ ad az Ön kérdésének egyik felére, miszerint a mérő-föld valóban területi meghatározásra szolgálát, sőt, ha úgy veszem, a mai napig használatos aranykorona (amely a földminőség mérőszáma) előfutárának is tekinthető.

Nehezebb, és valójában pontosan nem is válaszolható meg, hogy ma mértékegységben (m² vagy hektár) mennyinek felel meg a szóban forgó 224 mérő-föld – amely ráadásul 2/3 arányban szántó és 1/3 arányban pedig rét. Ennek közelítő meghatározásához az alábbi úton próbáltam eljutni:

1. A XVIII. század végén feltehetően három mérő használata volt forgalomban az akkori Magyarország területén, nevezetesen:

- a.) Bécsi mérő – 61.5 liter űrtartalommal;
- b.) Pozsonyi mérő – 62.5 literes űrtartalommal;
- c.) Budai mérő – 93.7 literes űrtartalommal.

Ezen mértékegységek hivatalosan 1875-ig voltak elfogadva, de a XX. szd. elejéig nagyon sok vidéki helyen még alkalmazták azokat. (Új Magyar Lexikon – 1962.). Több forrásból arra lehet következtetni, hogy a legjobban a Pozsonyi mérő volt elterjedve, tehát közelítő számításunkhoz fogadjuk el ezt az értéket, azaz 62.5 litert.

2. Ma Magyarországon 1 ha területen sokéves átlag alapján 5 tonna őszi búza terméssel számolhatunk. Agrár szakember kollégáim szerint 1 ha bevetéséhez 240 kg vetőmaggal számolhatunk. Ez a mai termelési technológia (műtrágyázás, nemesített vetőmag, talajművelés stb.) mellett ~21-szeres termést eredményez.

2. számú melléklet folytatása (2/2)

2

Amennyiben a mérőföldet az aranykorona előfutárának tekintjük, azaz a földminőség jellemzőjének, akkor az adott földterületen megtermelhető értéket kell alapul vennünk.

Hiányzik még két adat: az egyik, hogy ebből a szempontból a szántó és a rét viszonya? A másik, hogy háromszáz évvel ezelőtt milyen volt az elvetett/megtermelt mennyiség közötti arány? Ennek már nem tudtam utánanézni, csak saját becslésből indultam ki, s feltételezem, hogy abban az időben 8-10-szeres lehetett ez az arány. A szántó és rét vonatkozásában pedig úgy tekintem, hogy azonos értékkel bírt mindkét mezőgazdasági terület.

Ezek alapján az általam becslült érték (azzal a további feltételezéssel élve, hogy 1 liter gabona ~1 kg):

1. Ha a bevetéshez szükséges mennyiséget veszem alapul, akkor a 224 mérő-föld:
 $240 \text{ kg}/62.5 \text{ kg} = 3.84$ pozsonyi mérő.
 $224/3.84 = 58.2$ ha, azaz 224 mérő gabona 58.2 ha bevetéséhez volt elegendő.

2. Ha a megtermelt értéket veszem alapul, akkor – akkon termelési mutatót feltételezve, 2 tonna/ha-t alapul véve:
 $224 \times 62.5 \text{ kg} = 14000 \text{ kg} = 14 \text{ tonna}$
 $14 \text{ tonna} : 2 \text{ tonna/ha} = 7 \text{ ha}$, tehát ha 224 mérő gabonája termelt, akkor 7 ha földje volt.

A fenti értékeket kataszteri holdra átszámítjuk, (1 kataszteri hold 1600 négyszögöl, 1 hold = 0,5752 ha) eredményül kapjuk:

első esetben	~ 101.2 kat. hold;
második esetben	~ 12.2 kat. hold.

Amint a kapott eredményekből látható, igen nagy különbség mutatkozik a két terület meghatározás között. Talán az segíthetne a végleges érték meghatározásában, ha lenne arra vonatkozóan adat, hogy kisnemesi, kisbirtokos csaiád, vagy középbirtokosnak számító család volt Szentjóbgy Szabó Lászlóé.

Szíves tájékoztatásul mellékelem a Pallas lexikon címlapjának és a mértékegységekről szóló fejezetének másolatát.

Remélem, valamelyest hozzájárulhattam felmerült kérdésének tisztázásához. További kutatómunkájához sok sikert és jó egészséget kívánok!

Tisztelettel:

Winkler Péter

tudományos főigazgató-helyettes

3. számú melléklet folytatása (10/3)

A 16. sorszám alatt olvasható Szentjóni Szabó László hallgató neve.

1783. - Névsz.		
10	Bassai Sándor	Kisbólyi fi. - Szentjóniban Földművelő
11	Lendvay István	Nagykőrösi fi. - Kiskun. Major, Oberster
12	Lendvay Sándor	Széchenyi Károly - Kiskunak Ter. tanácsa - Jász Kisbólyban polgár
13	Könyves István	Mezősi fi. - Kiskun. Nagy József fi. - Oberster cser. - meghalt 1804.
14	Lőrincz István	Schrenker fi. - Schrenkerben Kiskőrös - 1803
15	Kovács Mihály	Mezősi fi. - Kiskun. Oberster - Szentjóniban meghalt
16	Szentjóni Szabó László	Mezősi fi. - Jász Megyei Költő - 1788-1789 - Kiskun. Oberster Kiskun. Oberster - meghalt 1802 - Kiskun. Oberster - meghalt 1802 -
17	Sölyöm Mihály	Mezősi fi. - Kiskun. Oberster 1800 - Kiskun. Oberster 1801 - Pesten József fi. - Kiskun. Oberster
18	Horváth Ferencz	Mezősi fi. - Kiskun. Oberster 1800 - ügyvéd meghalt 1808 - Kiskun. Oberster 1808 - Kiskun. Oberster 1808 - Kiskun. Oberster Kiskun. Oberster 1808 - Kiskun. Oberster
19	Huszt István	Mezősi fi. - Kiskun. Oberster 1800 - Kiskun. Oberster 1801 - Kiskun. Oberster 1802 - Kiskun. Oberster 1801 - Kiskun. Oberster 1802 - Kiskun. Oberster 1801 - Kiskun. Oberster 1802 -
20	Szabó István	Mezősi fi. - Kiskun. Oberster

3. számú melléklet folytatása (10/4)

Az első sorban olvasható Szentjóni Szabó László hallgató neve.

II 24-c
4

A debreczeni ev. ref. főiskolában subscribált

				Évben	Sorsz. alatt
	Szentjóni Szabó László	Szabó László	László	1783	16
	Szabó László	Szabó László	Márton	1772	21
	Szabó László	Szabó László	Márton	1775	61
	Szabó László	Szabó László	Márton	1784	69
130	Szabó László	Szabó László	Márton	1786	67
	Szabó László	Szabó László	Márton	1788	4
	Szabó László	Szabó László	Methe'	1758	27
	Szabó László	Szabó László	Mat-----	1759	10
	Szabó László	Szabó László	Methe'	1766	36
135	Szabó László	Szabó László	Mátyás	1737	21
	Szabó László	Szabó László	Miklós	1735	69
	Szabó László	Szabó László	Miklós	1737	29
	Szabó László	Szabó László	Miklós	1750	19
	Szabó László	Szabó László	Miklós	1752	35
140	Szabó László	Szabó László	Miklós	1752	56
	Szabó László	Szabó László	Miklós	1762	69
	Szabó László	Szabó László	Miklós	1767	68
	Szabó László	Szabó László	Miklós	1769	48
	Szabó László	Szabó László	Miklós	1772	63
145	Szabó László	Szabó László	Miklós	1775	93
	Szabó László	Szabó László	Miklós	1777	120
	Szabó László	Szabó László	Miklós	1779	79
	Szabó László	Szabó László	Miklós	1779	117
	Szabó László	Szabó László	Miklós	1780	114
150	Szabó László	Szabó László	Miklós	1784	64

3. számú melléklet folytatása (10/6)

CATALOGVS

Omnium Civium

Illustriſſimi Collegii Reſtorum

DEBRECIENSIS

ab Anno Ch. N. 1679 LXXXIX.

Az első sorban olvasható Szentjóbi Szabó László hallgató neve.

<u>Nomen Studij.</u>	<u>Conditio.</u>	
Mic. Szabadfalvi.	Obit Deb. Sac.	Septem. 1788
Sam. Kis	- R. Kadhar	- - 1783
Joh. K. Kovacs	- euamit.	- - 1783.
J. Kalmár	R. ... ^{Bieth...}	1787
Sam. Literati.	R. ... ^{...}	1787
J. Cserna.	R. J. Van	1787.
Georg. Timbais	R. Sac. Chololy	- 1785.
Mic. Szilágyi.	R. Cserge	1787. 12. 20. nap
Joh. Varga	R. J. Csokaly	- - 1787
Joh. Kovács	- abut	- - 1783.
Jan. Zik	- ... ^{...}	1784.
Petr. Kölym	- R. S. Dem	- 1785.
Paul. J. ...	- Cantor	...
Paul. Gyarmati	- R. S. ...	1783.
Thois. Fajon.	- Cantor Nádudvar	1783. ^{Hydell}
Joh. Debnath.	R. Csögle	- - 1787.
Joh. Csergei	- Patvarista	- - 1787. ^{ies}
<hr/>		
Anno Domini 1783.		
Jan. Domalos.	} Non inuenerunt.	
Jan. Traier.		
L. D. Döhlgi.		
J. Penz.		
Joh. Szarvai.		
Joh. Csánádi.		
L. D. Csánádi.	} Mercator Deb.	
L. D. Kervel.		
L. D. Csánádi.		

3. számú melléklet folytatása (10/8)

Az 1783-ban beiratkozott hallgatók névsora.

374 A DEBRECZENI REF. FŐISK. TANULÓK NÉVSORA. 1782–1783.

Dominus Michael Szerző, inter dominos Martinum Zsoldos et Gabrielem Tuba, studiosos anni 1782.

Dominus Petrus Kántor, inter dominos Samuelen Molnár et Ladislaum Bokor, studiosos perinde anni 1782.

Signatum per Paulum Buzás, illustris collegii contrascribam Debreczini. 1783. die 4. apr.

Anno 1783. die 2. maii,

in numerum civium togatorum illustris collegii reformatorum Debreczinensis, praemisso examine studiorum, praestitumque iurandum recepti sunt sequentes.

Rectoribus et professoribus plurimum venerandis ac clarissimis dominis *Stephano P. Szathmári* sacro sanctae theologiae professore; *Stephano Hatvani* medicinae doctore, philosophiae et mathematicae professore publico; *Joanne Varjas* theologiae symbolicae item linguae et antiquitatis, hebraicae professore publico; *Nicolae Sinai* historiarum, linguae graecae et eloquentiae latinae professore. Seniore *Michaele Sályi*.

Classis I.

Nomen : Patria : Schola a quo venerunt:

Martinus Domokos, Debreczen, Debreczina. Secularis, iudex primarius, obiit 1796.

Daniel Fráter, Debreczen, Debreczina. Miles pedestris, in dyli comitatus Bihariensis, honorarius notarius 1790. mox assessor.

Ludovicus Diószegi, Peér, Debreczina. Compossessor Pelejiensis. In dyli comitatus Középi-Szolnokiensis assessor.

Franciscus Gencsy, Balkány, Debreczina. Miles. Capitaneus in in dylo regiminte caesareo Huszarorum, mox generalis 1828. Tomósváriensis.

Gabriel Darvai, Krassó, Debreczina. Iudexnobilitum comitatus Szathmáriensis.

Josephus Csanády, Nagy-Kereki, Debreczina. Miles; capitaneus maior, mox obester in in dylo regiminte palatinali Huszarorum.

Ladislauus Csanády, Nagy-Kereki, Debreczina. Miles caesareus tribunus militorum; iam civis Szoboszlóviensis.

Ludovicus Kengyel, Vetés, Szigetina. Primarius notarius in dyli comitatus Szathmáriensis; obiit 1804. vir lectus.

Joannes Lőrinczy, Debreczen, Debreczina. Mercator Debreczenensis; obiit 1803.

Michael Lovass, P.-Ujjak, Debreczina. Rector Keresztvásiensis, notarius Gáborjániensis.

Az 1783-ban beiratkozott hallgatók névsorában, az első sorban olvasható Szentjóni Szabó László neve.

A DEBRECZENI REF. FŐISK. TANULÓK NÉVSORA. 1783. 375

Nomen: Patria: Schola a quo venerunt:

- Lászlus Szabó**, Ottomány, Debreczina. Valedixit, post normalista Váradi. Inelyti comitalus honorarius notarius; obiit in carcere Kufsteini, factionis Martinovicisanae particeps, excellens hungaricus poeta.
- Johannes Pásztohai**, Kisujszállás, Debreczina. Rector per annum Bekés 1791., nunc patvarista Pestiensis, procurator et civis in patria, vide patrem 1747.
- Michael Súlyom**, Bajom, Debreczina. Praeceptor grammatarum 1790. Rector Szoboszlóviensis 1791., iurista Pestini, advocatus et civis Nagyváradiensis.
- Franciscus Horváth**, Martos, Debreczina. Rector Szoboszlóviensis 1788., causarum procurator, obiit 1808., vide patrem 1748.
- Isaach Huszti**, Keresztur, Debreczina. Rector Köbölkutiensis, academicus 1795., pastor Bajomiensis 1796., inde dimissus 1801., pastor Szaholtzensis 1802.
- Samuel Szabó**, Bors, Debreczina. Mortuus in collegio.
- Martinus Bige**, N.-Szántó, Debreczina. Valedixit; advocatus inelyti comitalus Bihariensis fiscalis 1796., coadiutor curator tractus Bihariensis, obiit N.-Szántóini 1828.
- Paulus Balog**, Amatz, Debreczina. Epithorus. Rector Szalonthaiensis 1791., salutavit academias, pastor Szalonthaiensis 1795., dein B.-Szentmártoniensis 1808., venerabilis tractus Bihariensis assessor 1807.
- Beniamin Kazay**, Kömlőd, Debreczina.
- Johannes Varjas**, Csákvár, Debreczina. Rector Körösladányiensi 1789., pastor Köröshegyiensi, Kapolyiensi.
- Alexander Sinai**, Debreczen, Debreczina. Secularis civis et compossessor Derecskeiensi, advocatus, vide patrem 1746.
- Stephanus Kaltra**, Hatvan, Debreczina. Vice iudexnobilium inelyti comitalus Középszolnokiensi.
- Josephus Mátyási**, Izsák, Kecskemétina. Secretarius illustribus comitis Josephus Teleky. Advocatus, excellens hungaricus illustris poeta, vide patrem 1745.
- Stephanus Veres**, Dada, Kecskemétina. Rector Hajduböszörményiensi 1793., salutavit academias, pastor Udvariensi, Búrúsiensi, Böhönyeiensi, Szentistvániensi.
- Isaach Vég**, Kecskemét, Kecskemétina. Filius superintendentis. Lenta rabe obiit anno actatis scholae 7-mo in patria sua, vide patrem 1751.
- Samuel Körmendi**, Pálfa, Kecskemétina.
- Daniel Szentgyörgyi**, Aranyos, Debreczina. Valedixit, mortuus falsum est per 3. annos. Rector Ácsiensi 1792., mox salutavit academias, vide patrem 1749.
- Johannes Lendvai**, Czepléd, Kecskemétina. Rector Püspökladányiensi 1790., salutavit academias, pastor Hódmezővásárhelyiensi 1796.

3. számú melléklet folytatása (10/10)

Az 1784-ben beiratkozott hallgatók névsora. A bal oszlop 11. neve utal Szentjóni Szabó Lászlóra.

386 A DEBRECZENI REF. FŐISK. TANULÓK NÉVSORA. 1784.

3. Dominus Josephus Polyhos, inter Benjamin Bányai et Georgium Kólya, studiosos anni 1782.
 4. Dominus Johannes Bánhorváthi, inter Josephum Ráczkevi et Stephanum Mátyus, studiosos anni 1782.
 5. Dominus Josephus Z. Nagy, inter Michaellem Katona et Michaellem Jakab, studiosos anni 1782.
 6. Dominus Johannes Oswald, inter Michaellem Tóth et Sigismundum Balog, studiosos anni 1782.
 7. Dominus Georgius Csiszár, inter Sigismundum Balogh et Josephum Perjési, studiosos anni 1782.
 8. Dominus Stephanus Gál, inter Stephanum Cserna et Michaellem Tóth, studiosos anni 1782.
 9. Dominus Georgius Szabó, inter nobilem Ladislaum Csanádi et Ludovicum Kengyel, studiosos anni 1783.
 10. Dominus Franciscus Erdélyi, inter nobilem Gabrielem Darvai et Josephum Csanádi, studiosos anni 1783.
 11. Dominus Georgius Csepei, inter Franciscum Tóth et Ludovicum Diószegi, studiosos anni 1783.
 12. Dominus Joannes Lukács, inter Josephum Sándorfi et Andream Kis, studiosos anni 1782.
 13. Dominus Sigismundus Balog, inter Johannem Osváld et Georgium Csiszár, studiosos anni 1782.
 14. Dominus Josephus Kovács, inter Johannem Csécsi et Johannem Deső, studiosos anni 1782.
 15. Dominus Michael Kovács, inter Michaellem Sólyom et Franciscum Horváth, studiosos anni 1783.
- Signavit die 22. maj. 1784. Gabriel Szilágyi contrascriba.

Anno 1784. die 24. maj. Gradus studiosorum annum secundum scholasticum ingredientium constitutus est hoc ordine:

Martinus Domokos.
Daniel Frater.
Franciscus Gencsi.
Gabriel Darvai.
Josephus Csanádi.
Ladislaus Csanádi.
Ludovicus Kengyel.
Ludovicus Diószegi.
Johannes Lőrinczi.
Michael Lovász.
Ladislaus Szabó. --
Michael Sólyom.
Franciscus Horváth.
Ismael Huszti.
Daniel Szentgyörgyi.

Martinus Bige.
Paulus Balog.
Benjamin Kazai.
Johannes Varjas.
Alexander Sinai.
Josephus Mátyási.
Antonius Gülácsi.
Stephanus Veres.
Samuel Végh.
Johannes Pásztóhai.
Samuel Szabó.
Johannes Lemóvai.
Samuel Onódi.
Gabriel Nagy.
Stephanus Csobány.

Utazás a börtön-
Szék számára.

1. A foglyok őrszéténel a legelőbb éberséget és gondot arra kell fordítani, hogy ne engedjenek nekik semmiféle érintkezést az emberekkel, és ezért tiel legyen számukra mindenféle beszélgetés akár az őrkkel, akár bárki mással, sőt még az őrk se mehetnek egymáshoz beszélgetni. Ezokivül:

2. Semmiféle halandót ne engedjenek be sem a lakotya udvarába, annál kevésbé belső folyosójára.

3. A ház négy sarokába négy őrt, az épület minden belső folyosójára pedig kettőzött őrséget kell állítani: a ezeknek kötelességévé kell tenni, hogy a lármát vagy bármiféle erőszakot, — ha esetleg elvesmit halálnának vagy megfigyelésének — rögtön jelentsek felteszknek.

4. Az őrség parancsnokát úgy kell utasítani, hogy a vizsgálatot mindig es minden esetben a biztos urakkal együttműködve tartsa meg, s hogy ezen tilmanően, a neki alárendelt katonaság fölötti fölfigyelen és gondoskodáson kívül a foglyok közül semmilyen különleges kötelességet nem kell teljesítenie és ekkor sem kell jelen lennie, ha a biztosok meglátogatják, vagy kinyitják a cellákat, nehogy különben ennek, vagy annak a helyébe nyilvánosságra kerüljön:

5. Amikor a cellákat látogatják, vagy amikor a védőket a bíró színe elé kell vezetni, mindig kettőzött őrség legyen jelen és az őrségvezető előtt is kettőzött őrség álljon.

6. Ha az őrknek kiválallók valami írást adnának, vagy dobánának oda, ezt rögtön adják át a biztosnak.

7. A biztosok utasításai szerint a börtönökben végzendő szolgálatokra a határőr ezredből két megbízható és kipróbált kőtségű katonát kell kiválasztani,

1794 november

Copia

Berechnung

Über den Staatsgefangenen in sub N° 7 welcher den 6ten Octobris allhier verstorben und vor der Ungarisch. Löblichen Kammer verpfleget warden.

	ft	Xr	ft	Xr
– den 3 ^{ten} Septembr. 795 von dem Transportführenden Herren Hauptmann zur weiteren Verpflegung baar empfangen	30	—	—	—
– Obiger Arrestant hat von eigenem Geld den Ersatz geleistet mit	7	35	—	—
Zusamme	—	—	37	35

Hie von ausgeben

1. Dem Marquitenderr für die kost sammt Brod von 4 ^{ten} September bis 6 ^{ten} 8 ^{bis} 795 täglich 12 Xr pr 33 Tag ut Quittung	6	36	—	—
– für ein Tyroler Wein	5	54	—	—
– für ein Frühstück und Mandelmilch	2	45	—	—
– für die Wasch, Schnupftobak und andere Notwendigkeiten	3	11	—	—
– für das nöthige Trunk- und Speis Geschirr	—	59	—	—
2. Für die abgereichte Medikamenten vermög ordinat Scheinen	12	4	—	—
3. Für die Begrabniss Unkosten sammt hie zu erforderlicher kommandirten Mannschaft	6	6	—	—
–	—	—	37	35

Defalcando zeigt sich mit 6ten octobris 795 dass weder eine Forderung, noch Schuld verbleibe.

Sig. Kufstein: 12ten Octobr. 795

Joh v Czervenka

Hauptmann und Festcommendant

MérsletElszámolás

A 7. sz. alatti fogolyról, aki itt október 6-án meghalt és a Parlamentes Magyar Kamara gondosága alatt állt.

	ft	kr	ft	kr
- 1795 szeptember 3-án a transzportot vezető kocsitáry úrtól további épolására	30	--	--	--
- A fenti bebörtönzött saját tulajdonú pénzéből pótlásként adott	7	35	--	--
Összesen	--	--	37	35
<u>Ebből kiszárv</u>				
1. A munkotársaságok 795 szeptember 4-től október 6-ig közre konyhárral együtt naponta 12 kr 33 napon át nyújtásáért	5	36	--	--
- egy tiszti borért	5	54	--	--
- egy reggelire és mandula tejre	2	45	--	--
- mosásra, dohányra és más szükséges dolgokra	3	11	--	--
- élekezéshez és italhoz szükséges edényekre	--	59	--	--
2. Az átadott gyórgyszerekre a rendelt elismervény szerint	12	4	--	--
3. A temetési költségekre a szükséges ide megkövetelt, kirendelt katonaságot beledítve	6	6	--	--
	--	--	37	35

A levonással 795 október 6-án nem követelés, nem adósság nem mutatkozik.

Alsírva Kufsteinben 795. október 12-én

Csorvenka János
ispitány és várpapancsnok

<u>Copia</u>	<u>Specification</u>
--------------	----------------------

Über nachbenannte Effekten, welche nach dem Verstorbenen Strauß
Gefangenen N° 7 verblieben und bei dem Commendanten in Verwahrung
genommen worden, als

-
2	goldene Ring mit Agatstein versetzt
1	goldene Ring mit blauen Steinen
1	silberner Eselöffel
1	messingenes Dutschinerstöckel
1	schwarzer reicher Hut
1	graues húngarisches Pelz
1	grünes " " "
1	braunes graues alten " "
1	alt blaues Mantel
1	alt blau schwarze Jagdröckel
1	Giltsche Weste
1	paar lederne ungar Beinkleider
1	" " " "
1	kleine Beinkleider Riemen samt silberner
Schnallen
1	Bedimene Mäntel
2	gute Hemden
4	Schlechte "
5	mit blauen Dessain Halstuchel
3	weisse " "
2	weisse Handtücher
3	weisse Püster Überzug
6	paar schlechte Kittine
2	gute blaue Hüter
4	gute blaue Schnupftüchel
2	schlechte Tabakbinden
2	paar gute Paar: Socke
1	" schlechte "
1	alt rotbeledenes Tuchel
1	alt sonstige Winter Mützen
1	paar gute húngarische Stiefel Zischman
1	" alte " " "
1	" gute Pantoffeln
1	" alte lederna Handschuh
1	" Desteck-Messer

- 2 -

1 Perspektiv mit 5 Aufzügen
1 alte zudeck - decken
1 " Madrazen
2 Kopf Polster
29 stück verschiedene teils hunga-
rish teils Letinisch Düber
Ein Reis Kouffer
Aus eigenem baaren Geld noch Abzug
noch verbleiben S F 17 Kr

Joh. Cservanik
Hauptmann und Pl. stecommandant

- 2 -

1 macazelátó 3 látási lehetőséggel
1 régi /ágy-/tálcáró
1 régi matrac
2 fejtámasz /fejpárnák/
29 különböző részben magyar, részben
Latin könyv
Egy utazótáska /koffer/
Saját tulajdon költségéből levonás
után még megmaradt 8 F 17 Kr.

Cservenik János
kapitány és vármegyebíró

Nota

Nachdem mir die Berechnung für den in die Festung Kufstein übersezten und den 6ten des vorigen Monats daselbst verstorbenen Ungarischen Statts Verbrecher Ladislaus Szabo sowohl, als eine Specification über seine dort vorhandene Effekten In Abschrift mittels eines Hofkriegs Rsthste Praesidial Schreibens zu Händen gekommen ist; So ermangele ich nicht Einem Löblichen Causarum Regalium Directorat diese beiden Siccen in den Nebenanlagen zur Wissenschaft, und allfälligen weiteren Benehmen wegen Ansichziehung bemalter Effekten geziemend mit zutheilen.

Ofen, den 20ten November 1795.

Barco
g.d.

An Ein Löbl. Causarum Regalium Directorat
in Pest.

Jegyzék

Miután az Elszámolás a Kufstein erődtésbe áthelyezett és az előző hónap 6-án ugyanott meghalt Szabó László államellenes bűnözőről, valamint a részletezés szerint az Ő ott lévő személyes holmijáról egy udvari haditanácsos elnök írása útján másolatban kezhez érkezett;

Igy nem mulasztom el mindkét írást a mellékletekben a Királyi Ügyek Tekintetes Igazgatóságával tudomásulvétel és a mindenkori további magatartás céljából a megjelölt személyes holmik magához vétele végett illendően közölni.

Buda, 1795. november 20-án

Barco
g.d.

A Királyi Ügyek Tekintetes Igazgatóságának Pesten.

(Átutalás)

Von den hofkriegsrätlichen Preesidio, ist der von der veräusserten Verlassenschaft des zu Kufstein verstorbenen Staats – Verbrechers Ladislaus Szabo eingegene, und nech Abzug der Unkosten zu 70 ft verbliebene Betrag nebst dem Inventarium mir zugekommen. Welch ein so anderes dem Löblichen Königlichen Causarum Regalium Directorat nach dem beliebten Beginn 27ten November a.p. gegen gefälligen Empfangs Bestätigung von zu überhändigen ohne ermangl.

Ofen, den 17ten April 796.

Baeco
g.d.

An das Löbl. könig. hung. Causarum Regalium Directorat.

(Átutalás)

Az Udvari Haditanács Elnökségétől hozzám érkezett a Kufsteinben meghalt Szabó László államellenes bűnöző elidegenített hagyatékából befolyt és a költségek levonása után megmaradt 70 ft összeg, a leltárral együtt. Amely összeget, mint másét a Királyi Ügyek Tekintetes Igazgatóságának a múlt év november 27-i kedvező kezdet után, megfelelő igazolás ellenében hiány nélkül átutalok.

Buda, 796 április 17-én

Barco
g.d.

A Magyar Királyi Ügyek Tekintetes igazgatóságának

Recepisse

Ich, k. k. Majordomus, habe in f. h. d. k. k. Majordomus, als
 mein, von mir in f. h. d. k. k. Majordomus, von f. h. d. k. k. Majordomus
 Laditans, mit f. h. d. k. k. Majordomus, von dem k. k. Majordomus
 Cigaretten Regalier Directorat, in dem f. h. d. k. k. Majordomus
 dato, richtig, mit dem k. k. Majordomus, in dem f. h. d. k. k. Majordomus
 k. k. Majordomus, am 17. May 1861.

Ich, k. k. Majordomus, habe in f. h. d. k. k. Majordomus, als
 mein, von mir in f. h. d. k. k. Majordomus, von f. h. d. k. k. Majordomus
 Laditans, mit f. h. d. k. k. Majordomus, von dem k. k. Majordomus
 Cigaretten Regalier Directorat, in dem f. h. d. k. k. Majordomus
 dato, richtig, mit dem k. k. Majordomus, in dem f. h. d. k. k. Majordomus
 k. k. Majordomus, am 17. May 1861.

Martin: v. Fabry
 Oberleutnant v. Dr. Wiss
 und als nächster f. h. d. k. k. Majordomus

50

MAJORDOMUS
 REGALIER DIRECTORAT

Recepisse

Über Siebentzig Gulden Reinis, welche ich Endes Gevertiger, als eine von meinen seeligen, zu Kufstein verstorbenen Bruder Ladislaus nebst einem Inventario, von den Löbl. Königlichen Causarum Regalium Directorat, unten haute angesetztem Dato richtig und baar empfang zu baben himit bestättige.

Sign. Pest. den 17ten May 796.

Martin: v. Szabó
Oberileutenant v. De Viris
und als nachster Erb.

Id. Est. 70 Floren reinis
nebst einem Inventario von
Kufsteiner Festungs-Commando

Elismervény

70 rajnai forintról, melyet én, alulírott, mint Kufsteinben meghalt, megboldogult László testvéremét, egy leltárral együtt a Királyi Ügyek Tekintetes Igazgatóságától a mai lenti dátum szerint rendben és hiánytalanul felvettem, ezennel igazolom.

Aláírva Pest, 796. május 17-én

nemes Szabó Márton
gyalogsági főhadnagy
és legközelebbi rokon

Azaz 70 rajnai forint
egy leltárral együtt
a Kufsteini várparancsnoktól

TARTALOM

Előszó	9
Történeti áttekintés	11
Ottomány	15
István király és Szentjobb település kapcsolata	21
László király oklevelei	35
István királyt dicsőítő énekek	51
A Szentjóbi(y) családi előnév eredete	53
Szentjóbi Szabó László	55
A diák	56
A tanító és a tanár	58
Lezárult a tanári pálya	60
A jogász	61
Az aljegyző és a magántitkár	61
Bevonása a Martinovics-féle mozgalomba	62
Letartóztatása	65
Raboskodása Budán és Kufsteinben	66
Halála	71
Sírja	72
Irodalmi munkássága	75
Költeményeinek kiadásai	75
Énekelhető költeményei	76
A születési hely népies hatása	78
A költő által elterjedt szólás- és közmondás gyűjtemény	80
Irodalmi hagyatéka	80
A talány, amelyre a választ kereshetjük	81
Felhasznált szakirodalom	85
Mellékletek	89

**A Partiumi füzetek kiskönyv-sorozatában
eddig megjelent munkák:**

1. Borbély Gábor – Csernák Béla: *Bihar*
2. Kordics Imre: *Sírok, sírjelek a Várad-Olaszi temetőben*
3. Péter I. Zoltán: *Félixfürdő*
4. Dánielisz Endre: *Nagyszalonta – városismertető*
5. Benedek Zoltán: *Nagykároly – református templom*
6. Bessenyei István: *Sarmaság*
7. *Hol sírjaink domborulnak – partiumi temetők* (gyűjteményes kötet)
8. Major Miklós: *Szilágyság – tájak, műemlékek, emlékhelyek*
9. Dukrét Géza – Péter I. Zoltán: *Püspökfürdő*
10. Dánielisz Endre: *„Csonkatorony nyúlik a felhőbe...”*
11. Bunyitay Vince – Fodor József: *Székesegyházi Bazilika – Nagyvárad*
12. Alexandru Pop: *Varadinum – a vizek határolta város és vár*
13. *A szabadságharc zászlaja alatt* (gyűjteményes kötet)
14. Jancsó Árpád: *Rajtuk taposunk – A Bánság útjai a 19. században*
15. Kupán Árpád: *Mezőtelegd iskolatörténete*
16. Csilik József: *István király Szent Jobbja és Szentjobb község története*
17. Emődi János: *Erdélyi barlangfeliratok a 16–20. századból*
18. Szabó István: *Ottomány* (kismonográfia)
19. Csorba Mihály: *Érsemjén* (kismonográfia)
20. *Turulmadaras emlékműveink* (gyűjteményes kötet). Összeállította Dukrét Géza
21. Dr. Mózes Károly: *A nagyváradi egészségügyi oktatás történetéből*
22. Rév, Erdély sziklakapuja
23. *A műemlékvédelem fölöttébb szükséges voltáról.* Évkönyv. Összeállította Dukrét Géza
24. Nánási Zoltán: *Dr. Andrássy Ernő az Érmellék utolsó polihisztorja*

25. *Nagyvárad tudós püspökei*
26. György Irén: *Szalacs (kismonográfia)*
27. Antal Béla: *Biharpüspöki*
28. Balláné Bakó Erzsébet – Török Ferenc: *Albis (kismonográfia)*
29. Pásztai Ottó: *„Aki fényt hagyott maga után...”*
30. Péter I. Zoltán: *Nagyvárad római katolikus székesegyháza*
31. Kiss Kálmán: *Egri község (kismonográfia)*
32. Dr. Mózes Teréz: *A révi fazekasság monográfiája*
33. Emődi János – Varga Árpád: *Telegdi sírkövek, emléktáblák*
34. Jósa Piroska: *Ezüstös gépmadarak szárnyán érkezett a halál*
35. Dukrét Géza: *Emlékművek, emléktáblák Bihar megyében*
36. Anzik Albert: *Livada – Sárközújlak*
37. Bozsóky Krestyán Ilona: *A temesvári iparoktatás kezdeteiről*
38. Dukrét Géza: *Hegyköz (történeti monográfia)*
39. Kormányos László: *Városfejlesztés Nagyváradon a 20. század elején*
40. Dukrét Géza: *A bihari turizmus története*
41. Velcsov Margit: *Bartók Béla és Nagyszentmiklós*
42. Szilágyi József: *Tóti község monográfiája*
43. Kovács Rozália: *Érmihályfalvi temetők*
44. Dukrét Géza – Péter I. Zoltán: *Nagyvárad városismertető*
45. Kupán Árpád – Dukrét Géza: *1956 emlékezete Biharban*
46. *Bartók Nagyváradon a helyi sajtó tükrében. Összeállította Thurzó Sándor*
47. Kupán Árpád: *A mozi évszázada Nagyváradon*
48. Gavallér Lajos: *Micske a helynevek tükrében*
49. Péter I. Zoltán: *Nagyvárad műemlék épületei*
50. *Nagyvárad ipartörténete*
51. Jósa Piroska: *Bihari sorsok, a változó időben*
52. Ujj János: *Arad építészeti emlékei*
53. Pávai Gyula: *Mesélő aradi házak*
54. Dukrét Géza: *Emlékművek, emléktáblák Bihar megyében*
55. *Épített örökségünk, a helytörténeti kutatás tükrében. Összeállította: Dukrét Géza*
56. Orosz Otília Valéria: *Műemlék orgonák az Érmelléki Református Egyházmegyében*
57. Borbély Gábor: *Szőlő és bor az Érmelléken*
58. *A Bölcsőtől a Síríg – 250 éve született Kazinczy Ferenc*
59. Kiss Kálmán: *Túrterebes egyház- és iskolatörténete*

